

Obilježja multikulturalizma u Republici Hrvatskoj

Piljek, Borna-Božidar

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:592116>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
OPATIJA

BORNA-BOŽIDAR PILJEK

OBILJEŽJA MULTIKULTURALIZMA U REPUBLICI
HRVATSKOJ

Characteristics of multiculturalism in Croatia

DIPLOMSKI RAD

OPATIJA, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
OPATIJA

BORNA-BOŽIDAR PILJEK

OBILJEŽJA MULTIKULTURALIZMA U REPUBLICI
HRVATSKOJ

Characteristics of multiculturalism in Croatia

DIPLOMSKI RAD

Kolegij: Poslovna etika i kultura

Mentor: dr. sc. Marija Ivaniš

Student: Borna-Božidar Piljek

Matični broj: ds4055

Smjer: Održivi razvoj turizma

OPATIJA, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA

FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU

FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT

OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA STUDENTA - AUTORA O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Borna-Božidar Piljek
(ime i prezime studenta)

Ds4055
(Matični broj studenta)

Izjavljujem da kao student - autor Diplomskog rada dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja **otvorenog** pristupa *završnim / diplomskim / doktorskim* radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog Diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije **CC BY** Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

Opatija, 17.7.2024.

Student - autor:

(potpis)

SAŽETAK

Rad istražuje percepciju multikulturalizma među građanima Republike Hrvatske, odnosno stavove prema različitim kulturama i ulogu medija, obrazovnog sustava i vladinih politika u oblikovanju tih stavova. Cilj istraživanja je razumjeti ključne čimbenike koji utječu na prihvaćanje i promicanje multikulturalnih vrijednosti te pružiti preporuke za unaprjeđenje multikulturalizma u Hrvatskoj. Empirijsko istraživanje ukazuje na raznolike stavove prema multikulturalizmu među hrvatskim građanima. Neki ispitanici prepoznaju vrijednost i potencijal multikulturalizma za društveni razvoj, dok drugi izražavaju skepsu i zabrinutost zbog mogućih izazova i prijetnji koje on nosi. Uloga medija, obrazovnog sustava i vladinih politika u oblikovanju stavova prema multikulturalizmu pokazala se kao značajna. Medijska zastupljenost različitih kultura, edukacija o multikulturalnim vrijednostima u školama te vladine mjere i programi za promicanje multikulturalizma imaju velik utjecaj na percepciju građana. Istraživanje otkriva da unatoč zakonskim okvirima i formalnom priznavanju multikulturalizma, praktična primjena i prihvaćanje ovih vrijednosti još uvijek zaostaju. Potrebno je dodatno raditi na promjeni percepcije manjina kao disruptivnih elemenata i naglašavati važnost njihovog uključivanja u sve aspekte društvenog života kako bi se postigao istinski multikulturalizam. Upravljanje kulturnim razlikama zahtijeva balansiranje između očuvanja kulturnih identiteta i promicanja zajedničkih vrijednosti i normi. Edukacija, interkulturalni dijalog te inkluzivne politike ključni su alati u ovom procesu. Prednosti multikulturalizma, uključujući smanjenje socijalne nejednakosti i promicanje inkluzivnosti, nadmašuju izazove, čineći ga vitalnim za suvremeni svijet. Preporuke za unaprjeđenje strategija promicanja multikulturalizma uključuju integraciju multikulturalnih vrijednosti u obrazovni sustav, aktivnu ulogu medija u promicanju pozitivne slike multikulturalizma, inkluzivne vladine politike te suradnju s nevladinim organizacijama. Dosljedna implementacija zakona koji štite manjine i promiču jednakost također je ključna za stvaranje povjerenja u pravosudni sustav i osiguranje stvarne zaštite manjinskih prava. Sve navedene mjere doprinose stvaranju društva u kojem se poštuje i cijeni kulturna raznolikost te promiče skladan suživot svih njegovih članova.

Ključne riječi: multikulturalizam, Republika Hrvatska, obrazovni sustav, mediji, globalizacija, etničke i religijske skupine, nacionalne manjine

SUMMARY

The paper explores the perception of multiculturalism among the citizens of the Republic of Croatia, specifically attitudes towards different cultures and the role of media, the educational system, and government policies in shaping these attitudes. The aim of the research is to understand the key factors influencing the acceptance and promotion of multicultural values and to provide recommendations for improving multiculturalism in Croatia. Empirical research indicates diverse attitudes towards multiculturalism among Croatian citizens. Some respondents recognize the value and potential of multiculturalism for social development, while others express skepticism and concern about potential challenges and threats it may pose. The role of media, the educational system, and government policies in shaping attitudes towards multiculturalism has been significant. Media representation of different cultures, education about multicultural values in schools, and government measures and programs promoting multiculturalism greatly influence public perception. The research reveals that despite legal frameworks and the formal recognition of multiculturalism, the practical implementation and acceptance of these values still lag behind. Further efforts are needed to change the perception of minorities as disruptive elements and emphasize the importance of their inclusion in all aspects of social life to achieve genuine multiculturalism. Managing cultural differences requires balancing the preservation of cultural identities with the promotion of shared values and norms. Education, intercultural dialogue, and inclusive policies are key tools in this process. The advantages of multiculturalism, including reducing social inequality and promoting inclusiveness, outweigh the challenges, making it vital for the modern world. Recommendations for improving strategies to promote multiculturalism include integrating multicultural values into the educational system, active media roles in promoting a positive image of multiculturalism, inclusive government policies, and cooperation with non-governmental organizations. Consistent implementation of laws that protect minorities and promote equality is also crucial for building trust in the judicial system and ensuring genuine protection of minority rights. All these measures contribute to creating a society that respects and values cultural diversity and promotes harmonious coexistence among all its members.

Keywords: multiculturalism, Republic of Croatia, educational system, media, globalization, ethnic and religious groups, national minorities

Sadržaj:

SAŽETAK

1.	UVOD	1
1.1.	Problem, predmet i objekti istraživanja.....	1
1.2.	Svrha, ciljevi i znanstvene metode istraživanja	2
1.3.	Ocjena dosadašnjih istraživanja	3
1.4.	Znanstvena hipoteza i pomoćne hipoteze.....	5
1.5.	Struktura rada	5
2.	TEMELJNE ZNAČAJKE GLOBALIZACIJE I MULTIKULTURALIZMA	7
2.1.	Pojam i nastanak globalizacije	7
2.2.	Posljedice nastanka globalizacije	9
2.2.1.	Pozitivni i negativni čimbenici globalizacije	10
2.2.2.	Učinci globalizacije.....	12
2.3.	Kultura i identitet kroz prizmu globalizacije.....	14
2.4.	Kulturne barijere i prepreke	15
2.5.	Globalizacija i njen društveni kontekst	16
2.6.	Uloga i važnost multikulturalizma	18
3.	POVIJESNI KONTEKST MULTIKULTURALIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ. 22	
3.1.	Kulturne raznolikosti kroz povijest	23
3.2.	Utjecaj različitih kulturnih skupina na formiranje multikulturalnog identiteta u RH.....	25
4.	ETNIČKE SKUPINE U REPUBLICI HRVATSKOJ	29
4.1.	Etničke manjine.....	29
4.2.	Kulturne posebnosti etničkih skupina	30
4.3.	Etničke manjine i sigurnosni problemi.....	31
4.4.	Vijeće Europe i zaštita manjina.....	32
5.	NACIONALNE MANJINE I RELIGIJSKE SKUPINE U REPUBLICI HRVATSKOJ 34	
5.1.	Stanje nacionalnih manjina	34
5.2.	Političko predstavljanje nacionalnih manjina	36
5.3.	Odnos prema nacionalnim manjinama i njihova prava	37
6.	RELIGIJSKA RAZNOLIKOST U REPUBLICI HRVATSKOJ	42
6.1.	Stanje religijskih skupina	42
6.2.	Tolerancija i suradnja među vjerskim zajednicama	44
6.3.	Utjecaj religijske raznolikosti na društvo.....	45

7.	JEZIK I OBRAZOVANJE U MULTIKULTURALNOM DRUŠTVU	48
7.1.	Višejezičnost i njezina uloga.....	48
7.2.	Multikulturalni pristup u obrazovanju.....	50
7.3.	Jezična politika Europske unije i Vijeća Europe.....	52
7.4.	Izazovi u ostvarivanju jezične i obrazovne jednakosti.....	53
8.	IZAZOVI I PERSPEKTIVE MULTIKULTURALIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ	54
8.1.	Problemi u ostvarivanju multikulturalnog društva.....	54
8.2.	Prednosti i prilike koje proizlaze iz multikulturalizma	55
8.3.	Budući koraci za jačanje multikulturalnog identiteta.....	57
9.	EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE PERCEPCIJE ISPITANIKA O MULTIKULTURALIZMU U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	58
9.1.	Metodologija istraživanja	58
9.1.1.	Vrste istraživanja i podataka	58
9.1.2.	Istraživačka pitanja i ciljevi istraživanja	60
9.1.3.	Područje istraživanja	60
9.1.4.	Ciljani uzorak istraživanja.....	61
9.1.5.	Mjerni instrumenti.....	62
9.1.6.	Metode statističke analize	63
9.1.7.	Valjanost i pouzdanost istraživanja.....	64
9.2.	Interpretacija rezultata istraživanja	65
10.	ZAKLJUČAK	85
	LITERATURA.....	88
	POPIS TABLICA.....	95
	POPIS GRAFIKONA	96
	PRILOG: ANKETNI UPITNIK.....	98

1. UVOD

Multikulturalizam je pojam koji označava suživot i međusobno poštovanje različitih kulturnih, etničkih i religijskih skupina unutar jedne zajednice. U suvremenom društvu, multikulturalizam predstavlja važan aspekt društvenog razvoja i kohezije, potičući toleranciju, razumijevanje i obogaćivanje društvenog života kroz raznolikost. U Republici Hrvatskoj, koja je kroz svoju povijest prošla kroz različite faze kulturne i etničke raznolikosti, pitanje multikulturalizma postaje sve važnije u kontekstu globalizacije i europskih integracija. Ovaj rad istražuje percepciju multikulturalizma među građanima Republike Hrvatske, analizirajući stavove prema različitim kulturama te ulogu medija, obrazovnog sustava i vladinih politika u oblikovanju tih stavova. Cilj je razumjeti ključne čimbenike koji utječu na prihvaćanje i promicanje multikulturalnih vrijednosti te pružiti preporuke za unaprjeđenje multikulturalizma u Hrvatskoj.

1.1. Problem, predmet i objekti istraživanja

Problem istraživanja u ovom radu, u užem smislu, odnosi se na nerazumijevanje percepcije i stavova građana Republike Hrvatske prema multikulturalizmu. Multikulturalizam je složen društveni fenomen koji podrazumijeva suživot različitih kulturnih, etničkih i religijskih skupina unutar jedne zajednice. U kontekstu Republike Hrvatske, ovaj koncept postaje posebno značajan s obzirom na povijesne, društvene i političke čimbenike koji oblikuju društveno tkivo zemlje. Glavni problem istraživanja je identifikacija ključnih faktora koji utječu na stavove građana prema multikulturalizmu i razumjeti na koji način medijska zastupljenost, vladini naponi, obrazovni sustav i sudjelovanje u kulturnim manifestacijama oblikuju te stavove. Stoga i predstavlja srž problema ovog istraživanja.

Predmet istraživanja je percepcija građana Republike Hrvatske prema multikulturalizmu. Istraživanje se fokusira na analiziranje stavova građana prema multikulturalizmu, identificiranje prepreka i izazova u prihvaćanju multikulturalnih vrijednosti te evaluaciju uloge medija, obrazovnog sustava i vladinih politika u promicanju multikulturalizma. Predmet istraživanja također obuhvaća analizu sudjelovanja građana u kulturnim manifestacijama koje promiču multikulturalizam i njihov utjecaj na stavove prema različitim kulturama.

Objekti istraživanja su multikulturalizam, Republika Hrvatska, obrazovni sustav, mediji, globalizacija, etničke i religijske skupine, nacionalne manjine.

1.2. Svrha, ciljevi i znanstvene metode istraživanja

Svrha ovog istraživanja je pružiti sveobuhvatnu analizu percepcije i stavova građana Republike Hrvatske prema multikulturalizmu kroz identificiranje ključnih faktora koji utječu na te stavove. Temeljni cilj istraživanja je razumjeti kako mediji, obrazovni sustav, vladine politike i kulturne manifestacije doprinose oblikovanju stavova prema multikulturalizmu i identificirati prepreke koje otežavaju prihvaćanje multikulturalnih vrijednosti. Pojedinačni ciljevi istraživanja su:

- analizirati percepciju građana Republike Hrvatske prema multikulturalizmu: istražiti kako građani doživljavaju multikulturalizam i koje stavove zauzimaju prema različitim kulturnim, etničkim i religijskim skupinama;
- identificirati ulogu medija u oblikovanju stavova prema multikulturalizmu: ispitati na koji način medijska zastupljenost različitih kultura utječe na percepciju multikulturalizma među građanima;
- evaluirati napore vlade u promicanju multikulturalizma: procijeniti kako građani ocjenjuju vladine politike i programe usmjerene na promicanje multikulturalnih vrijednosti;
- ispitati utjecaj obrazovnog sustava na stavove prema multikulturalizmu: analizirati kako obrazovni programi i kurikulum pridonose razumijevanju i prihvaćanju multikulturalizma među učenicima;
- analizirati sudjelovanje građana u kulturnim manifestacijama: ispitati u kojoj mjeri građani sudjeluju u kulturnim manifestacijama koje promiču multikulturalizam i kako to utječe na njihove stavove.

Na temelju dobivenih rezultata, dati će se smjernice i preporuke za unapređenje strategija promicanja multikulturalizma u Republici Hrvatskoj.

Primarna metoda prikupljanja podataka je metoda ispitivanja u čiju je svrhu kreiran anketni upitnik. Anketni upitnik sadržava pitanja vezana uz stavove prema multikulturalizmu, medijsku zastupljenost, vladine politike, obrazovni sustav i sudjelovanje u kulturnim manifestacijama. Istraživanje je provedeno među građanima RH i to na odrasloj populaciji neovisno o području nacionalne klasifikacije djelatnosti (NKD 2007).

Prikupljeni podaci su kvantitativno analizirani pomoću statističkih metoda kako bi se identificirali obrasci i trendovi u percepciji multikulturalizma među građanima. Analiza uključuje deskriptivnu statistiku.

Otvorena pitanja u anketi omogućuju prikupljanje kvalitativnih podataka koji pružaju dublji uvid u stavove i percepcije građana. Kvalitativna analiza se koristi za interpretaciju odgovora i identifikaciju ključnih tema i motiva.

Pored primarnih podataka, istraživanje koristi sekundarne izvore poput relevantnih knjiga, članaka, publikacija i prethodnih istraživanja kako bi se osigurala sveobuhvatna analiza i kontekstualizacija dobivenih rezultata.

Od ostalih znanstveno-istraživačkih metoda korištene su: metoda analize i sinteze, induktivna i deduktivna metoda, metoda kompilacije, komparacije, generalizacije i klasifikacije.

Ove znanstvene metode omogućit će sveobuhvatno istraživanje i analizu percepcije multikulturalizma u Republici Hrvatskoj, pružajući vrijedne uvide za razvoj i unapređenje strategija promicanja multikulturalnih vrijednosti u zemlji.

1.3. Ocjena dosadašnjih istraživanja

Mesić (2004)¹ je u svom radu pod nazivom "Minorities in Croatia and Challenges of Multiculturalism" istraživao stanje manjina u Hrvatskoj te izazove koje donosi multikulturalizam. Cilj istraživanja bio je ispitati kako Hrvatska, kao multikulturalno društvo, tretira svoje etničke manjine i koliko je spremna za prihvaćanje normativnog multikulturalizma. Rezultati istraživanja pokazuju da, iako Hrvatska formalno prepoznaje i daje prava etničkim manjinama, njihovo stvarno stanje i uključenost u društvo ostaju problematični. Mesić naglašava da manjine u Hrvatskoj imaju široka zakonska prava, ali njihova praktična primjena često izostaje zbog nedostatka političke volje i institucionalne podrške. Multikulturalnost se u Hrvatskoj uglavnom svodi na statističku činjenicu postojanja različitih etničkih grupa, dok je normativni multikulturalizam, koji bi te razlike integrirao u društvenu svijest i razvoj, još uvijek daleko od ostvarenja. Zaključak rada je da Hrvatska, iako multikulturalna po sastavu stanovništva, nije razvila multikulturalistički pristup. Prava manjina su više rezultat međunarodnog pritiska nego stvarne želje za uključivanjem manjina kao sastavnog dijela društva. Mesić ističe potrebu za promjenom percepcije manjina kao disruptivnih elemenata i naglašava važnost njihovog uključivanja u sve aspekte društvenog života kako bi se postigao istinski multikulturalizam.

¹ Mesić, (2004). Minorities in Croatia and Challenges of Multiculturalism (pp. 273-297.). In: Mesić, M. *Perspectives of Multiculturalism – Western and Transitional Countries*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO

Čačić-Kumpes (2004)² je u svom radu pod nazivom "Multiculturalism in Croatian Education" istraživala povijest, izazove i perspektive multikulturalnosti unutar obrazovnog sustava Hrvatske. Cilj istraživanja bio je analizirati kako je multikulturalnost integrirana u hrvatski obrazovni sustav kroz povijest te identificirati ključne aspekte i izazove s kojima se suočava u suvremenom kontekstu. Autorica je utvrdila da je koncept multikulturalnosti u obrazovanju u Hrvatskoj bio prisutan kroz različite povijesne periode i državne okvire, uključujući Austro-Ugarsku Monarhiju, Kraljevinu Jugoslaviju i socijalističku Jugoslaviju. Istraživanje je pokazalo da su zakoni i propisi koji su regulirali obrazovanje manjina često bili osnovni preduvjet za institucionalizaciju prihvatanja kulturnih razlika kroz obrazovni sustav. U razdoblju socijalističke Jugoslavije, postojali su značajni pomaci prema interkulturalnom konceptu obrazovanja, uključujući pravo na obrazovanje na materinskom jeziku i mogućnost dvojezičnog obrazovanja. Autorica zaključuje da, unatoč povijesnim i društvenim okolnostima koje su oblikovale različite pristupe multikulturalnom obrazovanju, postoji kontinuitet u nastojanjima za uključivanje i prihvaćanje kulturnih razlika. Ova iskustva mogu poslužiti kao vrijedan izvor u razvoju vjerodostojnih pluralističkih kulturnih politika, kako u Hrvatskoj, tako i u širem europskom kontekstu.

Zidarić (2004)³ je u svom radu pod nazivom "Multiculturalism/Interculturalism - the Challenging Issues and Dilemmas of the Democratic Transition" istraživao izazove i dileme s kojima se suočavaju postkomunističke zemlje, uključujući Hrvatsku, u procesu demokratske tranzicije s naglaskom na prihvaćanje multikulturalnih i interkulturalnih principa. Cilj rada bio je analizirati kako postkomunističke zemlje, posebno Hrvatska, integriraju multikulturalne i interkulturalne principe u društvo, te kako se ti procesi odražavaju na obrazovni sustav i šire društvene promjene. Autor ističe da je jedan od ključnih ciljeva demokratske tranzicije prihvaćanje i integracija multikulturalnih i interkulturalnih principa, posebno kroz reformu školskog sustava. Ovaj proces je složen i kontroverzan, te je pokazatelj uspjeha demokratskih promjena u tranzicijskim zemljama. Autor navodi da su bivše komunističke zemlje nominalno bile multinacionalne i multietničke, ali to je često bila samo deklarativna politika bez stvarne primjene. Demokratska tranzicija donosi potrebu za stvarnim prihvaćanjem i razumijevanjem multikulturalnih principa. Zidarić (2004) zaključuje da je proces prihvaćanja multikulturalizma i interkulturalizma u postkomunističkim zemljama izazovan i dugotrajan. U

² Čačić-Kumpes, J. (2004). Multiculturalism in Croatian Education (pp.315.-329.). In: Mesić, M. *Perspectives of Multiculturalism – Western and Transitional Countries*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO

³ Zidarić, V. (2004). Multiculturalism/Interculturalism - the Challenging Issues and Dilemmas of the Democratic Transition (pp.309.-315.). In: Mesić, M. *Perspectives of Multiculturalism – Western and Transitional Countries*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO

Hrvatskoj je ovaj proces dodatno opterećen naslijeđem rata i etničkog čišćenja. Potrebno je uspostaviti novi politički konsenzus i provesti sveobuhvatne zakonodavne i institucionalne mjere kako bi se multikulturalni i interkulturalni principi stvarno integrirali u sve aspekte društva. Autor naglašava da je interkulturalizam otvoreni projekt koji zahtijeva kontinuirano istraživanje, razvoj teorijskih pristupa i praktičnih mjera za poboljšanje interkulturalne svijesti i učinkovitosti.

1.4. Znanstvena hipoteza i pomoćne hipoteze

Glavna hipoteza u ovome radu je:

H0: Građani Republike Hrvatske imaju pozitivne stavove prema multikulturalizmu, ali njihova percepcija multikulturalizma je oblikovana medijskom zastupljenošću i vladinim naporima u promicanju multikulturalnih vrijednosti.

Pomoćne hipoteze su:

H1: Način na koji mediji u Republici Hrvatskoj prikazuju različite kulture značajno utječe na stavove građana prema multikulturalizmu.

H2: Vladini programi i mjere usmjerene na promicanje multikulturalizma percipiraju se kao nedostatni od strane građana, što utječe na njihovu ukupnu percepciju multikulturalizma.

H3: Obrazovni sustav Republike Hrvatske trenutno ne pridaje dovoljnu pažnju promicanju multikulturalizma, što utječe na stavove mladih prema različitim kulturama.

H4: Sudjelovanje građana u kulturnim manifestacijama koje promiču multikulturalizam pozitivno utječe na njihovu percepciju i prihvaćanje različitih kultura.

H5: Multikulturalizam može doprinijeti povećanju društvene kohezije i smanjenju diskriminacije u Republici Hrvatskoj.

1.5. Struktura rada

Ovaj se rad sastoji od deset cjelina. Nakon uvodnog dijela, u drugom poglavlju izlažu se temeljne značajke globalizacije i multikulturalizma, definiraju se pojmovi i analizira njihov utjecaj na suvremeno društvo. Treće poglavlje posvećeno je povijesnom kontekstu multikulturalizma u Republici Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na kulturne raznolikosti kroz povijest i utjecaj različitih kulturnih skupina na formiranje multikulturalnog identiteta Hrvatske. Četvrto poglavlje analizira etničke skupine u Republici Hrvatskoj, uključujući etničke manjine, njihove kulturne posebnosti te sigurnosne probleme s kojima se suočavaju. U

petom poglavlju obrađuju se nacionalne manjine i religijske skupine, uključujući stanje i političko predstavljanje nacionalnih manjina, kao i njihov odnos prema pravima i društvenim izazovima. Šesto poglavlje istražuje religijsku raznolikost u Republici Hrvatskoj, analizirajući stanje religijskih skupina, toleranciju i suradnju među vjerskim zajednicama te utjecaj religijske raznolikosti na društvo. U sedmom poglavlju razmatra se uloga jezika i obrazovanja u multikulturalnom društvu, s posebnim naglaskom na višejezičnost i multikulturalni pristup u obrazovanju. Osmo poglavlje bavi se izazovima i perspektivama multikulturalizma u Republici Hrvatskoj, identificirajući probleme u ostvarivanju multikulturalnog društva, prednosti koje proizlaze iz multikulturalizma te buduće korake za jačanje multikulturalnog identiteta. U devetom poglavlju predstavljeni su rezultati empirijskog istraživanja percepcije ispitanika o multikulturalizmu u Republici Hrvatskoj, uključujući metodologiju istraživanja, interpretaciju rezultata i analizu dobivenih podataka. Deseto poglavlje donosi zaključak rada.

2. TEMELJNE ZNAČAJKE GLOBALIZACIJE I MULTIKULTURALIZMA

Globalizacija i multikulturalizam su ključni procesi koji oblikuju suvremeno društvo. Globalizacija donosi intenzivnu povezanost među državama kroz ekonomsku, političku i kulturnu razmjenu, dok multikulturalizam promiče suživot i interakciju različitih kulturnih skupina unutar jedne zajednice. U ovom poglavlju razmatraju se temeljne značajke globalizacije i multikulturalizma, njihovi uzroci i posljedice te kako oni utječu na kulturu, identitet i društvene strukture.

2.1. Pojam i nastanak globalizacije

Globalizacija je koncept koji proizlazi iz riječi „*global*“, što implicira globalni ili sveobuhvatni aspekt. Ona predstavlja društveni proces težnje prema jedinstvenosti svijeta, objedinjujući društvene, kulturne, ekonomske i političke čimbenike, a rezultira značajnim transformacijama na globalnoj razini. Može se promatrati kao kontinuirani proces koji neprestano napreduje, dok su države koje su se opirale globalizaciji najčešće zaostaju u svom razvoju. Globalizacija se manifestira kroz različite oblike, uključujući ekonomsko, tehnološko, informacijsko, političko i kulturno povezivanje svijeta, potaknuto novim informatičkim tehnologijama. To je najveća ekonomska i društvena promjena od industrijske revolucije, ali istovremeno dovodi do jačanja veza između društava, pojavu globalnih tržišnih sila te oslabljenog utjecaja pojedinih država. Kao rezultat, intenzivira se konkurencija na tržištu. Globalizaciju potiču brojni čimbenici poput djelovanja transnacionalnih korporacija, razvoja elektroničke ekonomije, napretka informacijske i telekomunikacijske tehnologije, geopolitičke promjene poput kraja Hladnog rata i raspada Sovjetskog Saveza, porast regionalnih i međunarodnih oblika upravljanja te političke transformacije. Ovi čimbenici zajedno oblikuju globalnu perspektivu i utječu na svakodnevni život diljem svijeta.⁴

Postoje različite teorije koje nastoje objasniti početak globalizacije. Sudionike rasprave prema njihovim teorijama o globalizaciji se može klasificirati u tri glavne skupine: Hiperglobaliste, Skeptike i Transformacionaliste. Svaka od ovih skupina ima svoj jedinstveni pogled na globalizaciju. Hiperglobalisti smatraju da je globalizacija nova pojava koja rezultira stvaranjem novog globalnog poretka. Problemi poput ekologije i razvoja interneta stvaraju izazove za političare jer nisu u mogućnosti u potpunosti riješiti te probleme. Hiperglobalisti vjeruju da globalizacija dovodi do kraja nacionalnih država. Autoritet država postaje sve

⁴ Lončar, J. (2005). Globalizacija : pojam, nastanak i trendovi razvoja, *Geoadria: glasilo Hrvatskoga geografskog društva Zadar i Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru*, 10(1), 91-104.

manji zbog globalnog razvoja, dok ljudi sve više naglašavaju ideju globalnog društva zbog lakše komunikacije.⁵ Skeptici vjeruju da nedavne promjene nisu ništa revolucionarno. Analizirajući podatke o toku kapitala, roba i usluga u proteklih stotinu godina, tvrde da se sve to sada događa samo brže. Svjetska ekonomija je usredotočena na tri kontinenta: Europu, Aziju i Sjevernu Ameriku. Skeptici vjeruju da nacionalne vlade i dalje igraju ključnu ulogu zbog svojih ekonomskih mogućnosti i regulacija. Transformacionalisti, se nalaze negdje između skeptika i hiperglobalista. Oni vide globalizaciju kao „središnju silu koja potiče mnoge promjene koje oblikuju moderna društva“. Za njih je globalizacija „dinamičan proces... koji je podložan utjecaju i promjenama“, pri čemu se radi o dvostranom, a ne jednosmjernom procesu.⁶

Proces globalizacije nije jednosmjernan, već dvosmjernan. Nakon Drugog svjetskog rata, situacija u Europi pogodovala je nastanku globalizacije. Europske zemlje, mnoge od njih razrušene ali financijski potpomognute od strane SAD-a, počele su se povezivati kako bi izbjegle daljnje sukobe i stvorile suradničko okruženje. Tako je proces globalizacije započeo u Europi, a kasnije se proširio i na druge dijelove svijeta, čime se oblikovala današnja globalizirana slika svijeta. Važan čimbenik u nastanku globalizacije bio je i GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*), koji je osnovan 1947. godine radi smanjenja trgovačkih barijera među zemljama. GATT je postavio temelje za smanjenje carina i drugih trgovinskih ograničenja, uz načela poput recipročnosti, liberalizacije i nediskriminacije. Transformirao se u WTO (*World Trade Organization*) 1995. godine, čime je započeo djelovati kao glavno tijelo za rješavanje trgovinskih sporova i promicanje slobodne trgovine među članicama.⁷

Osim Svjetske trgovinske organizacije, za nastanak globalizacije su zaslužne i druge međunarodne ekonomske integracije koje sve češće dolaze do izražaja od druge polovice 20. stoljeća, kada jača ekonomsko povezivanje država i njihova zajednička suradnja na unutarnjem i vanjskom planu kroz formiranje različitih stupnjeva integracija među zemljama. Integracija zemalja obično se procjenjuje prema četiri ključna faktora: mobilnosti proizvodnih čimbenika i samih proizvoda, sličnosti u ekonomskim poticajima, institucionalnom obliku nadnacionalnog djelovanja te zajedničkom korištenju utjecaja u odnosima s trećim zemljama. Regionalne integracije sve više promoviraju trgovinu i podržavaju ekonomski rast kroz povećanje trgovine i stranih investicija te uključivanje zemalja u razvoju u globalnu

⁵ Kaluđerović, Ž. (2009): Poimanje globalizacije, *Filozofska istraživanja*, 29(1), 15.-29.

⁶ Pažanin, A. (2008). O globalizaciji i slobodi kod Dahrendorfa i Giddensa, *Politička misao: časopis za politologiju*, 45(1), 111.-126.

⁷ Lončar, J. (2005). Globalizacija : pojam, nastanak i trendovi razvoja, *Geoadria: glasilo Hrvatskoga geografskog društva Zadar i Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru*, 10(1), 91-104.

ekonomiju. Ovaj proces obično započinje s uklanjanjem trgovinskih barijera u trgovini robom, a zatim se proširuje na sektor usluga, slobodno kretanje kapitala, radne snage i druge ekonomske politike.⁸

Osim prethodno navedenog, uzroke nastanka globalizacije treba tražiti i u napretku informacijsko-komunikacijskih tehnologija. U današnje vrijeme snažnog razvoja tehnologije medijske poruke i sadržaj dostupniji no ikad, a utjecaj medija je sve snažniji. Surfajući Internetom gotovo svatko može pronaći ono što ga zabavlja ili opušta. Osim toga, vrlo je lako pronaći korisne informacije koje mogu poslužiti za posao, obrazovanje i sl. Pritom je pružena velika sloboda izbora između raznih sadržaja te su svi pojedinci koji imaju pristup internetskoj vezi okruženi informacijskom i komunikacijskom tehnologijom koja sve više formira sustav vrijednosti, te svijet koji nas okružuje. Povezivanje svijeta i svjetskih tržišta dovodi do brojnih promjena u nacionalnim privredama stvarajući međuovisnosti jednih tržišta o drugima u svjetskim razmjerima. Osim toga, naglašava se i dekulturnizacija nacionalnog i lokalnog, obezvjeđivanje tradicionalnog nauštrb globalnom, razbijanje zatvorenih zajednica ili društava kao takvih te globalno komuniciranje na štetu lokalnog i nacionalnog identiteta.⁹

2.2. Posljedice nastanka globalizacije

Posljedice nastanka globalizacije su višestruke. Povezivanje svijeta i svjetskih tržišta dovodi do brojnih promjena u nacionalnim privredama stvarajući međuovisnosti jednih tržišta o drugima u svjetskim razmjerima. Osim toga, naglašava se i dekulturnizacija nacionalnog i lokalnog, obezvjeđivanje tradicionalnog nauštrb globalnom, razbijanje zatvorenih zajednica ili društava kao takvih te globalno komuniciranje na štetu lokalnog i nacionalnog identiteta.¹⁰

Globalno poslovanje raste, složeno je i raznoliko, a kao izražena posljedica javlja se i međunarodna trgovina te utjecaj multinacionalnih kompanija. Vanjska trgovina je dio cjelokupne trgovine, te predstavlja razmjenu proizvoda i usluga među poslovnim partnerima iz dviju ili više zemalja, odnosno dvaju ili više carinskih područja, a kao njena osnovna funkcija javlja se pribavljanje proizvoda i usluga za potrebe pučanstva i gospodarstva te plasman proizvoda i usluga na strana tržišta.¹¹ Iz prethodno navedenog vidljiva je ogromna uloga međunarodne trgovine budući da ne postoji zemlja koja bi se mogla potpuno sama

⁸ Bukša, D. (2004). Integracijski procesi u svjetskom gospodarstvu i današnja pozicija Republike Hrvatske, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 46, 503.-512.

⁹ Budimir, M. (2010). Utjecaj posljedica globalizacije i razvitka informacijsko-komunikacijskih tehnologija na novi svjetski poredak, *Praktični menadžment: stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, 1(1), 42.-46.

¹⁰ Ibid., str.43.

¹¹ Bošnjak, Z. (2013). *Vanjsko-trgovinska razmjena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda između Hrvatske i Srbije*, Osijek: Poljoprivredni fakultet u Osijeku, str.4.

uzdržavati jer je svaka zemlja ovisna o razmjeni roba i usluga s inozemstvom, što se ponajviše odnosi na zemlje u razvoju.

Multinacionalnu kompaniju čini grupa ekonomskih jedinki koje neovisno o pravnom obliku ili sektoru poslovanja djeluju u dvije ili više zemalja, i to u sustavu odlučivanja koji omogućava da se uz pomoć jednog ili više centara odlučivanja vodi konkretna politika i zajednička strategija. Te su jedinice povezane vlasničkim vezama ili na neki drugi način, tako da jedna ili više njih mogu imati znatni utjecaj na poslovanje ostalih, osobito kad je riječ o raspodjeli znanja, resursa i odgovornosti.¹²

Može se uočiti da značajnu ulogu u procesu globalne ekonomije imaju multinacionalne kompanije. Naime, one utječu i šire svoju moć na sve države pa nijedna ne može izbjeći "globalno traženje". Investicijske odluke navedenih kompanija donose se na globalnoj razini, prenoseći kapital ili resurse iz jedne zemlje u drugu, utječući na (ne)zaposlenost milijuna ljudi i stupanj ekonomske aktivnosti u pojedinim državama iz čega se jasno vidi njihova uloga u procesu globalizacije.¹³

U nastavku se prikazuju pozitivni i negativni čimbenici globalizacije te učinci globalizacije.

2.2.1. Pozitivni i negativni čimbenici globalizacije

Globalizacija u modernom svijetu donosi niz pozitivnih i negativnih aspekata. Pozitivni učinci uključuju olakšani pristup informacijama, tehnologiji, kulturama i znanju diljem svijeta, što potiče svjetski gospodarski razvoj.

Kao najistaknutiji pozitivni učinci globalizacije ističu se sljedeći:¹⁴

- globalizacija je dovela do bolje i učinkovitije raspodjele proizvodnih resursa, zahvaljujući međunarodnim usporedbama;
- uvođenje globalne trgovine donijelo je velike uštede kroz ekonomiju obujma, veći izbor proizvoda i jeftinije resurse;
- transfer tehnologije postao je lakši i jeftiniji, omogućavajući inovacije i eksponencijalni razvoj tehnologije;
- globalizacija je potaknula odbacivanje neproaktivnih i nerentabilnih aktivnosti, te promovirala rast i stvaranje novih radnih mjesta;

¹² Dabić, M. (2007). Uloga multinacionalnih kompanija u promicanju tehnološkog razvoja zemalja u tranziciji, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 5(1), 29-42., str.30.

¹³ Europska komisija (2017). *Dokument za razmatranje o svladavanju globalizacije*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-globalisation_hr.pdf, str.7.

¹⁴ Čečuk, A. (2002). *Financijska globalizacija*, Split: Graf form, str.22.

- slobodno kretanje ljudi, znanja i vještina potiče međunarodnu suradnju i povećava učinkovitost poslovanja;
- konkurencija financijskih institucija i slobodni međunarodni transfer kapitala omogućuju jeftiniji kapital i njegovu najefikasniju upotrebu;
- globalizacija omogućuje međunarodnu specijalizaciju i povećava dostupnost financijskih usluga, što dovodi do povećane konkurencije i rasta efikasnosti proizvodnje;
- diversifikacija portfelja pomaže smanjiti rizik i povećati profit investitora.
- integracija financijskih i realnih tržišta postavlja discipline i standardizira njihovo poslovanje;
- globalizacija može dovesti do uspostave važnih međunarodnih socijalnih, društvenih i ekoloških standarda.

Dakle, među najistaknutije pozitivne učinke globalizacije ubrajaju se bolja alokacija proizvodnih resursa, veće uštede zahvaljujući ekonomiji razmjera i jeftinijim resursima, transfer tehnologije i poticanje inovacija. Također, globalizacija potiče rast, stvaranje novih radnih mjesta, slobodno kretanje ljudi te jeftiniji kapital kroz povećanu konkurenciju financijskih institucija. Ostali pozitivni učinci uključuju međunarodnu specijalizaciju, povećanu dostupnost financijskih usluga i uvođenje discipline na tržišta kroz njihovu integraciju.¹⁵

Unatoč brojnim dobrim strana globalizacije, sve češće se ističu i njeni negativni učinci. Nekontrolirani trend kretanja globalizacije može uzrokovati društveno štetne ishode. Kao glavni problem globalizacije najčešće se navodi povećavanje nejednakosti među državama, ali i unutar njih. To se prvenstveno očituje kroz moć velikih naroda koji su u napasti da iskorištavaju gospodarsku moć manjih naroda, kako bi ih stavili pod utjecaj svojih ekonomskih i političkih opcija. Za male narode postoji opasnost da se potpuno integriraju s velikima te da tako gotovo i nestanu. Svjesno ili nesvjesno, globalizacija briše razlike među narodima i ljudima, u odnosu na njihovu povijest, jezik i kulturu, tj. u odnosu na sve što jedan narod čini narodom i što treba i dalje čuvati.¹⁶ Među najvažnijim nedostacima su povećanje financijskih kriza i turbulencija na tržištima, negativni utjecaj na distribuciju dohotka i sigurnost poslova, posebno za niže obrazovanu radničku klasu. Radni uvjeti se pogoršavaju, što uključuje iskorištavanje djece, nedovoljnu sigurnost na poslu, dug radni dan i niske plaće, osobito u zonama slobodne trgovine. Globalizacija također dovodi do demografskih problema

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Karlić, I. (2008). Dvoznačnost fenomena globalizacije, *Filozofska istraživanja*, 29(1), 87–106.

te povećava stopu međunarodnog kriminaliteta, nasilja i terorizma. Također, brzo uništavanje okoliša jedan je od izazova globalizacije, zbog negativnih utjecaja proizvodnje i potrošnje na globalnoj razini.¹⁷

Sumirajući pozitivne i negativne učinke globalizacije sa stajališta razvitka, ravnoteže i stabilnosti cjelokupnog svjetskog gospodarstva, može se uočiti da stanje nije u potpunosti zadovoljavajuće, dok su sa socijalnog i ekološkog stajališta posljedice globalizacije posebno zabrinjavajuće. Naime, sve veća razlika između bogatih i siromašnih postala je sa stajališta socijalne pravde i globalne sigurnosti gotovo neodrživa, a devastacija prirodnog okoliša u budućnosti bi mogla dovesti do ekološke katastrofe. Ipak, potrebno je naglasiti da je globalizacija kao proces slobodne cirkulacije informacija, ideja, roba, kapitala i ljudi bez obzira na državne granice nezaustavljiva te ima veliki pozitivan potencijal. Njezini krajnji učinci ovise o tome koji su njezini ciljevi, kojim interesima ona prvenstveno služi i tko njome na ovaj ili onaj način upravlja. Da bi se promijenili karakter i učinci globalizacije kako bi ona služila boljitku čitavoga čovječanstva i napretku ljudske civilizacije bilo bi potrebno promijeniti njezine ciljeve, nosioce i pravila pri čemu se predlaže niz reformi i mjera koje bi mogle i morale postepeno dovesti do novog funkcionalnijega, pravednijega i održivoga modela globalizacije. Ekološka, kulturološka i društvena strana globalizacije često se zanemaruju u odnosu na političku i ekonomsku dimenziju iako im se u novije vrijeme nastoji posvetiti veća pažnja pa tako sve značajniju ulogu imaju i antiglobalisti među kojima su borci za ljudska prava, prava životinja itd. U današnje vrijeme svijet se sve više „otvara“ i „smanjuje“ pa se često kaže da je riječ o „globalnom selu“. Dakle, može se uočiti da je posljednjih desetljeća ekonomski svijet značajno izmijenjen, osnivaju se globalne svjetske institucije te međunarodne integracije, a sve s ciljem poboljšanja poslovanja i boljih ekonomskih odnosa među zemljama svijeta.¹⁸

2.2.2. Učinci globalizacije

Globalizacija je u velikoj mjeri transformirala globalnu ekonomsku scenu, prvenstveno kroz povećanje prekogranične trgovine, razmjenu valuta, slobodan protok kapitala i

¹⁷ Čečuk, A. (2002). *Financijska globalizacija*, Split: Graf for

¹⁸ Mesarić, M. (2007). Kako promijeniti model globalizacije da ona služi dobrobiti čovječanstva i napretku ljudske civilizacije – analiza Josepha Stiglitz“, *Ekonomski pregled*, 58(5-6), 347-384.

informacija te olakšano kretanje ljudi. Ovi učinci globalizacije očituju se kroz nekoliko ključnih područja.¹⁹

Širenjem globalnih tržišta, otvara se potencijal za ekonomske aktivnosti među zemljama, omogućujući razmjenu dobara i sredstava na neviđenim razinama. Internacionalne institucije, poput Ujedinjenih naroda, Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske trgovinske organizacije i Svjetske banke, postale su iznimno moćne, jer reguliraju odnose među zemljama, čime utječu na globalnu ekonomsku politiku i praksu.

Na polju svjetske trgovine, globalizacija je promijenila dominantne sile. Prije razdoblja globalizacije, Sjedinjene Američke Države dominirale su svjetskim izvozom. Međutim, s razvojem globalizacije, zemlje poput Njemačke, Japana, Južne Koreje i Kine postale su ključni igrači u svjetskoj ekonomiji, drastično mijenjajući globalni trgovinski pejzaž.

Inozemna ulaganja su također pretrpjela značajne promjene. Direktna ulaganja, poput ulaganja u zemljišta i tvornice, predstavljaju jasan pokazatelj ekonomskog razvoja. Ova ulaganja su postala važan aspekt globalne ekonomije, odražavajući rast i razvoj različitih zemalja.

Korporacije su u današnjem globalnom okruženju, koje karakterizira visoka konkurentnost, prisiljene koristiti informacijske tehnologije na inovativne načine. Multinacionalne kompanije su osobito iskoristile ove prakse, što je rezultiralo njihovim značajnim rastom i razvojem diljem svijeta. Ove velike korporacije predstavljaju značajne ekonomske, političke, okolišne i kulturne sile koje svakodnevno utječu na živote milijuna ljudi na složene i raznolike načine.

Tehnološki razvoj, posebno u domeni interneta, ubrzao je promjene na ekonomskom polju. Brži protok informacija, koje su danas ključne za ekonomski napredak, omogućava donošenje informiranih odluka, planiranje i upravljanje budućnošću na učinkovit način. U suvremenom svijetu, sposobnost filtriranja i pretvaranja informacija u korisno znanje postala je temeljna vještina za postizanje uspjeha i kvalitete života.

Promjene u životnom standardu također su povezane s globalizacijom. Proširenje međunarodne trgovine i ulaganja u zemljama s izraženim globalizacijskim procesima dovelo je do povećane zaposlenosti i smanjenja stope siromaštva. Industrijska proizvodnja se sve više prilagođava svjetskim potrebama, zadovoljavajući ukuse potrošača širom svijeta. No,

¹⁹ Akram Ch., M., Asim Faheem, M., Khyzer Bin Dost, M., Abdullah, I. (2011). Globalization and its Impacts on the World Economic Development, *International Journal of Business and Social Science*, 2(23), 291.-297., str.293.

globalizacija također donosi izazove, poput negativnog utjecaja na broj radnih mjesta u određenim regijama i potencijalnog povećanja nejednakosti i nesigurnosti radnih mjesta.

Globalizacija je rezultirala većom povezanošću i međusobnom ovisnošću svjetskih ekonomija. Povećana prekogranična suradnja, trgovanje i jednostavniji protok međunarodnog kapitala dodatno su ojačali ovu povezanost. Napredne ekonomije ostaju financijski najintegriranije, dok druge regije također kontinuirano povećavaju svoju prekograničnu imovinu i obveze.

U ovom kontekstu, koncept održivog razvoja postaje sve važniji. Održivi razvoj, koji obuhvaća napredak u svim područjima ljudskog djelovanja, postaje ključan za ekonomiju, koja ovisi o resursima poput čiste vode, zraka, obradivog zemljišta i stabilne klime. U posljednjem desetljeću, integracija održivog razvoja u ekonomske aktivnosti postala je prioritet, čime se nastoji osigurati dugoročan prosperitet i očuvanje okoliša. Ekonomija mora usvojiti ove principe kako bi odgovorila na izazove budućnosti i osigurala održiv rast i razvoj.²⁰

2.3. Kultura i identitet kroz prizmu globalizacije

Globalizacija donosi brojne promjene u nacionalnim identitetima, posebice u Europi gdje su procesi integracije i globalizacije uzrokovali promjene u stavovima i orijentacijama. Ističu se dva osnovna tipa nemira povezanih s globalizacijom. Jedan od njih je strah od gubitka identiteta i posebnosti zbog uniformiranosti koja proizlazi iz prekomjerne konzumacije istih sadržaja. Drugi tip nemira proizlazi iz straha od hegemonije, što leži u osnovi mnogih suvremenih sukoba, kao što su strah od nametanja jednog jezika ili političkog sustava. Unatoč tim izazovima, smatra se da situacija nije tako alarmantna jer se u današnjem svijetu mnogi osjećaju pomalo u manjini i izgubljeni, te iz toga proizlaze strahovi i potreba za zaštitom vlastitog identiteta. Sve kulture imaju dojam da se bore protiv nadmoćnijih sila i gube svoju baštinu. Ipak, postoje prilike u globalizaciji za očuvanje kulturne raznolikosti, jer kulture danas imaju priliku boriti se za svoje preživljavanje, što nije uvijek bio slučaj u prošlosti. Smatra se da globalizacija predstavlja otvorenu arenu na kojoj se odvijaju borbe, ali isto tako nudi priliku svakome da se uključi i brani vlastiti identitet.²¹ Mnogi smatraju kako su svijet i društvo postali tzv. Mnoštvo bez jedinstva u kojem je svatko prvenstveno zainteresiran za vlastitu dobrobit, a što veća zarada i pobjeda nad konkurencijom glavne su vodilje svih

²⁰ Pupovac, D. (2016). Održivi razvoj-novo lice ekonomije, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološki istraživanja okoline*, 24(2-3), 103.-124.

²¹ Maalouf, A. (2002). *U ime identiteta – nasilje i potreba za pripadnošću*, Zagreb: Prometej

djelovanja. Globalizaciju je nemoguće zaustaviti, kao ni sve one učinke koje ona ima na ekonomiju, politiku i društvo. “Danas se globalizacija doživljava kao svijet bez granica. Sve što se stvara počinje se odražavati globalno. Tako danas postoje globalni proizvodi, moda, potrošači pa i građani. Globalizacija se, dakle, može čak shvatiti kao jedna etapa razvoja civilizacije”. Globalizacijom možemo objasniti nastanak novog svjetskog društva u kojem su nekadašnje socijalističke zemlje i zemlje Trećega svijeta postale sastavnim dijelom, iako se u svojim pokušajima približavanja zemljama Zapada često susreću s brojnim poteškoćama. Ujedinjenje i širenje postojećih integracija na određeni način prijeti i kulturološkim, te nacionalnim identitetima.²²

2.4. Kulturne barijere i prepreke

Kulturne barijere i prepreke predstavljaju značajan izazov u procesu komunikacije među različitim kulturnim skupinama.

Jedna od glavnih prepreka je jezična barijera. Različiti jezici i dijalekti mogu otežati ili čak onemogućiti učinkovitu komunikaciju. Ne samo da se radi o različitim riječima i gramatici, nego i o različitim kulturnim kontekstima koji se prenose kroz jezik. Primjerice, određene fraze ili izrazi u jednom jeziku mogu imati potpuno drugačije ili nijansirane značenje u drugom, što može dovesti do nesporazuma.²³

Osim jezičnih, postoje i neverbalne barijere. Neverbalna komunikacija, koja uključuje geste, mimiku, kontakt očima i prostor, također varira među kulturama. Ono što je u jednoj kulturi znak poštovanja, u drugoj može biti percipirano kao uvredljivo ili neprikladno. Na primjer, izravan kontakt očima može se u nekim kulturama smatrati znakom iskrenosti i povjerenja, dok se u drugim može doživjeti kao agresivan ili neprikladan.

Ističe se važnost kulturnih normi i vrijednosti koje oblikuju ponašanje pojedinaca. Svaka kultura ima svoje specifične norme i vrijednosti koje određuju što je prihvatljivo, a što nije.

Kada se osobe iz različitih kultura susreću, ove razlike mogu uzrokovati nesporazume i sukobe. Na primjer, u nekim kulturama naglasak se stavlja na kolektivizam i zajedništvo, dok se u drugima cijeni individualizam i osobna autonomija.

Jedan od ključnih aspekata koji Vreh naglašava je i stereotipizacija. Stereotipi su pojednostavljena i često netočna uvjerenja o karakteristikama članova određene kulturne

²² Lončar, J. (2005). Globalizacija : pojam, nastanak i trendovi razvoja, *Geoadria: glasilo Hrvatskoga geografskog društva Zadar i Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru*, 10(1), 91-104.

²³ Vreg, F. (1998). *Humana komunikologija: etološki vidici komuniciranja, ponašanja, djelovanja i opstanka živih bića*, Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo

skupine. Ovi stereotipi mogu dovesti do predrasuda i diskriminacije, otežavajući međukulturnu komunikaciju i suradnju.

Kako bi se prevladale ove barijere, moguće je upotrijebiti nekoliko strategija. Prvo, potrebno je razviti kulturološku svjesnost i osjetljivost, što uključuje razumijevanje i poštovanje razlika među kulturama. Edukacija i obuka o interkulturalnoj komunikaciji mogu pomoći pojedincima da bolje razumiju i prilagode se različitim kulturnim normama. Također, promicanje otvorenog dijaloga i suradnje može smanjiti nesporazume i izgraditi povjerenje među različitim kulturnim skupinama.

Integriranjem ovih pristupa, moguće je smanjiti utjecaj kulturnih barijera i unaprijediti kvalitetu komunikacije i suradnje u globaliziranom svijetu.

2.5. Globalizacija i njen društveni kontekst

Globalizacija se može definirati, dakle, kao složeni proces koji uključuje ekonomske, političke, kulturne i društvene promjene, čime doprinosi transformaciji životnih uvjeta i povećanoj međusobnoj povezanosti dijelova suvremenog svijeta. Ovaj proces podrazumijeva rastuću međuovisnost tržišta i proizvodnje među zemljama, vođenu razmjenom dobara, usluga, financijskih i tehnoloških tijekova.²⁴ Kao globalni fenomen, ona transformira načine na koje društva funkcioniraju, a njeni učinci su dalekosežni i višestruki.

Društveni učinci globalizacije uključuju povećanje složenosti društvenih odnosa i ubrzanje ritma društvenih promjena. Globalizacija donosi nove društvene dinamike, poput povećane mobilnosti radne snage i širenja informacija, što mijenja načine na koje ljudi komuniciraju i surađuju. Pozitivni aspekti uključuju brži prijenos informacija i tehnologija, što potiče inovacije i povećava učinkovitost proizvodnih procesa. Međutim, globalizacija također povećava ekonomsku nejednakost i moć privatnih monopola, što može dovesti do društvenih tenzija i povećane nesigurnosti u radnim mjestima. Globalizacija također može povećati društvene nejednakosti i stvoriti nove oblike socijalne isključenosti.²⁵

Jedan od najznačajnijih društvenih učinaka globalizacije je povećana mobilnost radne snage. Globalizacija omogućuje radnicima da se lakše kreću između zemalja u potrazi za boljim radnim uvjetima i višim plaćama. Ovaj proces potiče migracije i stvaranje multikulturalnih zajednica unutar nacionalnih granica. Povećana mobilnost može dovesti do boljeg iskorištavanja radne snage, smanjenja nezaposlenosti i poboljšanja životnog standarda

²⁴ Hrvatska enciklopedija (2021). *Globalizacija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/globalizacija#:~:text=Citiranje%3A%200A%0Aglobalizacija,izdanje>

²⁵ Šporer, Ž. (2001). *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj*. Zagreb: Ekonomski institut.

za migrante.²⁶ No, istovremeno, može izazvati napetosti između domaćeg stanovništva i imigranata, posebno u situacijama gdje se konkurira za ograničene resurse ili radna mjesta.²⁷

Globalizacija je također znatno ubrzala širenje informacija. Razvoj komunikacijskih tehnologija, posebno interneta i društvenih mreža, omogućuje trenutačnu razmjenu informacija diljem svijeta. To vodi do veće povezanosti ljudi i zajednica, omogućavajući im da dijele iskustva, kulture i znanja. Informacijska revolucija igra ključnu ulogu u obrazovanju, poslovanju i osobnom životu, stvarajući globalno informacijsko društvo. Međutim, ova povezanost može imati i negativne strane, kao što su širenje dezinformacija, gubitak privatnosti i digitalna isključenost za one koji nemaju pristup modernim tehnologijama.²⁸

Globalizacija može pridonijeti povećanju društvenih nejednakosti. Dok neke zemlje i pojedinci profitiraju od globalnih ekonomskih prilika, drugi ostaju marginalizirani. Ekonomski rast koji potiče globalizacija često nije ravnomjerno raspodijeljen, što može dovesti do povećanja jaza između bogatih i siromašnih. Ove nejednakosti se očituju kroz razlike u pristupu obrazovanju, zdravstvu i zapošljavanju.²⁹ Globalne ekonomske politike koje favoriziraju bogatije zemlje mogu dodatno pogoršati ove nejednakosti, stvarajući socijalne napetosti i nezadovoljstvo među manje privilegiranim skupinama.³⁰

Uz povećanje nejednakosti, globalizacija može stvoriti nove oblike socijalne isključenosti. Marginalizacija određenih skupina može biti posljedica ekonomskih promjena koje ih ostavljaju bez posla ili pristupa ključnim resursima. To se često odnosi na radnike u tradicionalnim industrijama koje se gasi ili seli u druge zemlje zbog jeftinije radne snage. Socijalna isključenost može imati ozbiljne posljedice, uključujući povećanje stope kriminala, socijalne napetosti i političke nestabilnosti.³¹

Kulturna homogenizacija, jedan od nuspojava globalizacije, može dovesti do gubitka kulturne raznolikosti. Dok globalna razmjena kultura može obogatiti lokalne kulture, postoji i rizik od dominacije kulturnih proizvoda iz moćnijih zemalja, što može dovesti do erozije lokalnih tradicija i jezika. Ovaj proces može izazvati krizu identiteta kod ljudi koji se osjećaju otuđeno od vlastite kulture zbog prevlasti stranih utjecaja.³²

Kulturni kontekst globalizacije podrazumijeva širenje multikulturalnosti (o kojoj će biti više riječi kasnije u radu), ali također dovodi u pitanje očuvanje kulturne baštine i identiteta

²⁶ Prpić, I. (ur.) (2020). *Globalizacija i demokracija*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

²⁷ Vuletić, V. (1999). *Globalizacija*. Paris: OECD.

²⁸ Ibid.

²⁹ Prpić, I. (ur.) (2020). *Globalizacija i demokracija*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

³⁰ Šporer, Ž. (2001). *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj*. Zagreb: Ekonomski institut.

³¹ Delić, Z. (2009). *Globalizacija, moć i politika znanja: jedanaest antiteza o globalizaciji*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.

³² Vuletić, V. (1999). *Globalizacija*. Paris: OECD.

pojedinih naroda. Globalizacija može rezultirati homogenizacijom kultura, pri čemu lokalne tradicije i običaji mogu biti potisnuti ili izgubljeni zbog prevlasti globalnih kulturnih normi. Ova dinamika potiče potrebu za promicanjem kulturne raznolikosti i očuvanjem kulturne baštine.

Politički aspekti globalizacije uključuju promjene u tradicionalnoj ulozi nacionalnih država. Globalizacija postavlja izazove za suverenitet država, jer nadnacionalni entiteti i globalni tržišni igrači postaju sve važniji. Nacionalne vlade sve teže zadržavaju kontrolu nad ekonomskim i socijalnim politikama unutar svojih granica zbog utjecaja globalnih tržišnih sila i međunarodnih organizacija.³³

Globalizacija također ima značajan utjecaj na okoliš. Intenziviranje međunarodne trgovine i proizvodnje često dovodi do povećanja emisija stakleničkih plinova i drugih oblika ekološkog zagađenja. Istovremeno, globalizacija može poticati suradnju među državama u rješavanju globalnih ekoloških problema, promičući održivi razvoj i zaštitu okoliša.

Zaključno se može reći da je globalizacija višeznačan proces koji donosi kako mogućnosti, tako i izazove za društva širom svijeta. Njezini učinci su duboki i sveobuhvatni, oblikujući ekonomsku, političku, kulturnu i ekološku stvarnost suvremenog svijeta. Razumijevanje ovih učinaka ključno je za donošenje informiranih odluka o tome kako najbolje iskoristiti prednosti globalizacije, dok se istovremeno ublažavaju njezini negativni učinci.

2.6. Uloga i važnost multikulturalizma

Multikulturalizam označava prisutnost različitih kultura na određenom teritoriju, ističući statičnu i kvantitativnu dimenziju kulturne raznolikosti. Drugim riječima, odnosi se na prisutnost, koegzistenciju i interakciju različitih kultura unutar jedne društvene zajednice. Ovo se konceptualizira kao društveni ideal koji teži prihvaćanju i proslavi kulturne različitosti, omogućujući različitim kulturnim skupinama da zadrže svoje jedinstvene karakteristike dok aktivno sudjeluju u društvenom životu. Multikulturalizam promovira inkluzivnost i poštovanje raznolikosti, smatrajući kulturne razlike izvorom bogatstva, a ne sukoba.³⁴

Ciljevi multikulturalizma obuhvaćaju:

³³ Hrvatska enciklopedija (2021). *Globalizacija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/globalizacija#:~:text=Citiranje%3A%20%0A%0Aglobalizacija,izdanje>

³⁴ Kymlicka, W. (1995) *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press.

- usvajanje ključnih pojmova u kulturi i međukulturalnim odnosima te razumijevanje kulturnih raznolikosti svijeta;
- razumijevanje načela funkcioniranja kulturno pluralnih zajednica;
- razvoj višekulturnog identiteta prilagođenog kulturno pluralnim i demokratskim društvima, uključujući kulturnu osjetljivost i višejezične vještine;
- shvaćanje posljedica diskriminacije kulturno različitih te poticanje nestereotipnog mišljenja, tolerancije i solidarnosti.

Multikulturalizam igra ključnu ulogu u izgradnji harmoničnih i inkluzivnih društava. On doprinosi društvenoj koheziji, jer pomaže u smanjenju predrasuda i diskriminacije prema manjinskim skupinama. Multikulturalizam također obogaćuje društvo kroz razmjenu ideja, običaja i vrijednosti, čime se promovira kreativnost i inovacija. Nadalje, on omogućava pojedincima da se identificiraju i izraze kroz svoju kulturnu baštinu, što je važno za osobni i kolektivni identitet.³⁵

Multikulturalizam se temelji na kulturnom pluralizmu i priznavanju jednakopravnosti svih kultura. Postoje dva osnovna pristupa multikulturalizmu. Prvi pristup promiče raznolikost kao vrijednost samu po sebi, dok drugi naglašava slobodu mišljenja i donošenja odluka, s fokusom na kulturnu raznolikost koju osobe odabiru što je više moguće.³⁶

Multikulturalizam se odnosi, dakle, na toleranciju kulturnih raznolikosti, što podrazumijeva suživot različitih kultura bez nužnih interakcija među njima. Identitet pojedinca shvaća se kao određen zajednicom u kojoj živi, zanemarujući individualne razlike unutar te zajednice. Multikulturalizam ne mora nužno dovesti do prihvaćanja različitosti ili razvoja svih članova društva, jer je prvenstveno usmjeren na isticanje razlika između kultura.

Interkulturalni dijalog je proces otvorene i konstruktivne razmjene među ljudima iz različitih kulturnih pozadina. Ovaj dijalog je ključan za izgradnju međusobnog razumijevanja i poštovanja, te za prevladavanje stereotipa i predrasuda. Kroz interkulturalni dijalog, zajednice mogu zajedno raditi na rješavanju zajedničkih problema i izgradnji zajedničkog života zasnovanog na uzajamnom poštovanju i suradnji. Interkulturalni dijalog ne samo da potiče društvenu harmoniju, već i doprinosi globalnom miru i stabilnosti.³⁷

Neke od najpoznatijih multikulturalnih društava uključuju Kanadu, Australiju i Švedsku, gdje su politike multikulturalizma institucionalizirane i podržane zakonodavnim okvirima. U

³⁵ Parekh, B. (2000) *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

³⁶ Ninčević, M. (2009). Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju: *Drugi kao polazište, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 7(1), 59-83.

³⁷ Bennett, M. J. (2013). *Basic Concepts of Intercultural Communication: Paradigms, Principles, & Practices*. Boston, MA: Intercultural Press.

Kanadi, primjerice, multikulturalizam je priznat kao službena politika koja promovira kulturnu raznolikost i osigurava jednaka prava i prilike za sve građane, bez obzira na njihovu kulturnu pripadnost. Ovakvi primjeri pokazuju da multikulturalizam može biti uspješan model za upravljanje kulturnom raznolikošću u modernim društvima.³⁸

Multikulturalizam, kao kompleksan društveni fenomen, suočava se s brojnim izazovima koji proizlaze iz potrebe za balansiranjem između očuvanja kulturnih identiteta i postizanja društvene kohezije. Jedan od glavnih izazova je integracija različitih kulturnih skupina unutar jedinstvenog društvenog okvira, što zahtijeva promišljene politike i strategije koje mogu uspješno upravljati kulturnim različitostima. Jedan od kritičnih izazova multikulturalizma je opasnost od socijalne segregacije, gdje različite kulturne skupine žive paralelno, bez značajnijeg međusobnog djelovanja. Ovaj fenomen može rezultirati formiranjem izoliranih zajednica koje imaju malo interakcije s ostatkom društva, čime se potencijalno povećava rizik od sukoba i nejednakosti. Multikulturalizam također može izazvati političke napetosti, posebno u kontekstu pitanja nacionalnog identiteta i suvereniteta. Politički diskurs često koristi multikulturalizam kao sredstvo za polarizaciju, što može dovesti do povećanih tenzija između različitih etničkih i kulturnih skupina. Na primjer, u nekim zemljama je pitanje multikulturalizma povezano s temama kao što su imigracija, sigurnost i ekonomska politika. Postoji zabrinutost da multikulturalizam može poslužiti kao plodno tlo za ekstremizam i radikalizaciju, posebno ako se određene skupine osjećaju marginalizirano ili diskriminirano. Ovo može dovesti do društvenih nemira i potencijalnih sigurnosnih prijetnji, što dodatno komplicira upravljanje kulturnom raznolikošću. Jedna od često iznesenih kritika multikulturalizma je da može ugroziti nacionalni identitet. Ovaj strah je osobito izražen u kontekstima gdje se percepcija nacionalne kulture doživljava kao ugrožena zbog prisutnosti i utjecaja različitih kulturnih skupina. Kritičari argumentiraju da multikulturalizam može dovesti do erozije zajedničkih vrijednosti i normi koje drže društvo na okupu. U mnogim slučajevima, uspješno upravljanje multikulturalizmom zahtijeva aktivnu političku volju i predanost inkluzivnim politikama. Međutim, često nedostaje jasna i dosljedna politika koja bi omogućila učinkovito upravljanje kulturnim različitostima. Ovo može dovesti do situacija gdje se problemi vezani uz multikulturalizam ignoriraju ili neadekvatno rješavaju, što može dodatno pogoršati postojeće napetosti. Upravljanje kulturnim razlikama predstavlja složen zadatak koji zahtijeva balansiranje između očuvanja kulturnih identiteta i promicanja zajedničkih vrijednosti i normi. Ovo uključuje osiguravanje ravnopravnog pristupa

³⁸ Bloemraad, I. (2006) *Becoming a Citizen: Incorporating Immigrants and Refugees in the United States and Canada*. Berkeley, CA: University of California Press.

obrazovanju, zapošljavanju i drugim društvenim resursima za sve kulturne skupine, čime se nastoji smanjiti socijalna nejednakost i promicati inkluzivnost. Izazovi i kritike multikulturalizma naglašavaju potrebu za promišljenim i sveobuhvatnim pristupima u upravljanju kulturnom raznolikošću. Uspješno rješavanje ovih izazova zahtijeva aktivnu političku volju, inkluzivne politike i kontinuiranu angažiranost svih društvenih aktera kako bi se osiguralo da multikulturalizam doprinosi društvenoj koheziji i prosperitetu.³⁹

Zaključno se može reći da multikulturalizam predstavlja vitalan koncept za izgradnju inkluzivnih i harmoničnih društava. On ne samo da promiče kulturnu raznolikost i poštovanje, već također igra ključnu ulogu u jačanju društvene kohezije i mira. Interkulturalni dijalog je neophodan alat u ovom procesu, omogućujući konstruktivnu razmjenu i suradnju među različitim kulturnim skupinama. Iako postoje određene kritike i izazovi povezani s multikulturalizmom, njegove prednosti i potencijal za obogaćivanje društava čine ga važnim idealom u suvremenom svijetu.⁴⁰

³⁹ Nye, M. (2007) The Challenges of Multiculturalism. *Culture and Religion*, 8(2), 109-123.

⁴⁰ Modood, T. (2013) *Multiculturalism: A Civic Idea*. Cambridge: Polity Press.

3. POVIJESNI KONTEKST MULTIKULTURALIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Iako je Hrvatska formalno multikulturalna zemlja s brojnim priznatim etničkim manjinama, istinsko prihvaćanje multikulturalizma još uvijek nije u potpunosti realizirano. Prema popisu stanovništva iz 2021.. godine, u Hrvatskoj živi 22 nacionalne manjine koje imaju pravo na podršku države za očuvanje svog jezika i kulture. Manjine u Hrvatskoj uživaju široka prava unutar okvira kulturne autonomije. U hrvatskom Saboru im je zajamčeno osam mjesta, što je više nego što većina zemalja u regiji nudi. Međutim, pravna zaštita manjina često je rezultat međunarodnih obaveza i pritiska, a ne domaće političke volje. U postkomunističkom razdoblju, došlo je do znatne promjene u jezičnoj identifikaciji, gdje sada 96,12% stanovništva tvrdi da im je hrvatski materinski jezik, dok je u prethodnom popisu 82% građana Hrvatske izjavilo da im je hrvatski materinski jezik. Ova promjena se može djelomično objasniti društvenim konformizmom i jezičnom tranzicijom nakon raspada Jugoslavije.⁴¹

Zaštita manjina u Hrvatskoj provodi se na tri razine: međunarodno pravo manjina, bilateralni manjinski ugovori, te nacionalni ustav i posebni zakoni. Ovaj složeni institucionalni okvir osigurava da manjine imaju zakonsku zaštitu, ali se često ne provodi u praksi zbog političkih interesa i igara koje nastoje ispuniti međunarodne obaveze s minimalnim utjecajem na proces izgradnje nacije.

Manjine su u Hrvatskoj integrirane u dominantnu društvenu kulturu, ali istovremeno zadržavaju svoje etničke institucije. To ih čini nečim između Kymlickine kategorije nacionalnih manjina i imigrantskih grupa, jer nisu formirane putem ekonomske migracije i uživaju šira pravna prava od tipičnih imigrantskih grupa.⁴²

Stoga, može se reći da Hrvatska, iako je de facto multikulturalno društvo, još uvijek nije multikulturalističko društvo u normativnom smislu. Pravna zaštita manjina često je rezultat međunarodnih obaveza, a ne domaće političke volje. Manjine se još uvijek percipiraju kao ometajući faktori u procesu izgradnje nacije, a ne kao konstitutivni elementi kulturnog pluralizma društva.

⁴¹ Mesić, (2004). *Minorities in Croatia and Challenges of Multiculturalism* (pp. 273-297.). In: Mesić, M. *Perspectives of Multiculturalism – Western and Transitional Countries*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO

⁴² Ibid.

3.1. Kulturne raznolikosti kroz povijest

Hrvatska je tijekom povijesti bila područje susreta različitih kultura i civilizacija, što je rezultiralo bogatom kulturnom raznolikošću. Još u antici, na prostoru današnje Hrvatske, nalazimo tragove grčke i rimske kulture. Rimljani su osnovali brojna naselja, od kojih su neka, poput Pule i Splita, i danas važni kulturni centri.⁴³

U srednjem vijeku, utjecaj Bizantskog Carstva bio je prisutan na istočnim dijelovima, dok je zapad bio pod utjecajem Zapadnog Rimskog Carstva. Dolazak Hrvata u 7. stoljeću donosi slavensku kulturu, koja se postupno miješala s romanskim i germanskim elementima. Razdoblje ranog srednjeg vijeka obilježava se pojavom romanike i gotike u arhitekturi, što je vidljivo na brojnim sakralnim objektima.⁴⁴

Tijekom osmanske vladavine, od 15. do 17. stoljeća, dolazi do značajnih promjena u kulturnom pejzažu. Tursko-islamski utjecaji vidljivi su u arhitekturi, običajima i svakodnevnom životu, posebno u područjima kao što su Slavonija i Lika. Paralelno, Venecija širi svoj utjecaj na dalmatinske gradove, donoseći renesansnu kulturu i umjetnost.⁴⁵

Republika Hrvatska se osamostaljenjem i međunarodnim priznanjem 1992. godine obvezala na ostvarivanje prava manjinskih zajednica, uključujući već postojeće i nove zajednice, čime je nastojala ojačati svoju integraciju u Europi.⁴⁶ Promjene granica, dobrovoljne i prisilne migracije te prisilna raseljavanja stanovništva značajno su utjecali na demografsku strukturu zemlje. Dodatno, nacionalni i kulturni identitet Hrvatske, smještene između Balkana i Europske unije, imao je bitan utjecaj.⁴⁷

Nakon osamostaljenja, Hrvatska se suočila s brojnim izazovima te je usmjeravala svoje djelovanje prema europskoj kulturnoj politici koja promiče demokraciju i pluralizam.⁴⁸ Iako su ova nastojanja bila vidljiva, pretežna orijentacija prema vanjskim migracijama i školovanju djece u inozemstvu istaknula je potrebu za interkulturalizmom tek kasnije. Napredak u interkulturalnom odgoju i obrazovanju proizlazi iz potrebe za osiguranjem i zaštitom multikulturalnosti i multikonfesionalnosti, unapređenjem prava hrvatskih migranata u inozemstvu, stjecanjem potrebnih znanja u demokratskom društvu te poboljšanjem međuljudskih odnosa i zaštitom ljudskih prava. Ipak, interkulturalni odgoj i obrazovanje još

⁴³ Skupina autora (2010). *Hrvatska umjetnost – Povijest i spomenici*, Zagreb: Školska knjiga

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Parat, J. (ur.) (2021). *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi*, Zbornik radova znanstvenog skupa, Zagreb: Hrvatski institut za povijest

⁴⁶ Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Zagreb: Naklada Ljevak

⁴⁷ Borovac Pečarević, M. (2014). *Perspektive razvoja europske kulturne politike*. Zagreb: AGM

⁴⁸ Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Zagreb: Naklada Ljevak

uvijek nisu sastavni dio općeg školskog programa, već se pojedini sadržaji dodaju kurikulumu.⁴⁹

Hrvatska se danas definira kao multikulturalna i multikonfesionalna država, čemu je značajno pridonijela hrvatska dijaspora, manjine u Europi te državljani koji rade u inozemstvu, a čiji broj raste.⁵⁰ Multikulturalizam u Hrvatskoj može se nazivati etnocentričnim zbog usmjerenosti na očuvanje nacionalnog identiteta, uz zanemarivanje manjinskih kultura i njihovih odnosa s većinskom kulturom.⁵¹ Unatoč tome, nacionalne manjine čine petinu ukupnog stanovništva.⁵² Nacionalne manjine su one čiji pripadnici potječu iz naroda koji živi u vlastitoj državi, dok etničke manjine nemaju vlastitu državu i njihov se identitet izjednačava s većinskim stanovništvom.⁵³

Većina istraživanja fokusira se na odnos većinske i manjinske kulture, a iako problem manjina nije dovoljno istražen, komparativni pedagozi značajno doprinose ovom području usmjeravanjem na teoriju, metode rada i svrhu istraživanja.⁵⁴ U Hrvatskoj status nacionalnih manjina ima 22 skupine.⁵⁵ Ustavni zakon Republike Hrvatske navodi tri kriterija za priznavanje statusa nacionalne manjine: tradicionalna nastanjenost na teritoriju Hrvatske, etnička, jezična, kulturna i/ili vjerska posebnost te želja za očuvanjem te posebnosti.⁵⁶

Zaštiti i ostvarivanju prava manjina pridonose i zakoni poput Ustava Republike Hrvatske, Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama te Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina.⁵⁷ Nacionalni okvirni kurikulum također sadrži ciljeve interkulturalnog odgoja i obrazovanja, ističući interkulturalizam kao jedno od temeljnih načela.⁵⁸

Istraživanja interkulturalne kompetentnosti hrvatskih građana pokazuju da su ispitanici svjesni kulturnih razlika, ali smatraju da je važnije posvetiti pažnju međuljudskim odnosima.⁵⁹ Slični rezultati dobiveni su u projektu "Interkulturalni kurikulum i obrazovanje

⁴⁹ Mrnjaus, K., Rončević, N., Ivošević, L. (2013). *(Inter)kulturalna dimenzija u odgoju i obrazovanju*. Rijeka: Filozofski fakultet

⁵⁰ Borovac Pečarević, M. (2014). *Perspektive razvoja europske kulturne politike*. Zagreb: AGM

⁵¹ Mrnjaus, K., Rončević, N., Ivošević, L. (2013). *(Inter)kulturalna dimenzija u odgoju i obrazovanju*. Rijeka: Filozofski fakultet

⁵² Borovac Pečarević, M. (2014). *Perspektive razvoja europske kulturne politike*. Zagreb: AGM

⁵³ Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Zagreb: Naklada Ljevak

⁵⁴ Vrcelj, S. (2005). *U potrazi za identitetom – iz perspektive komparativne pedagogije*. Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo

⁵⁵ Borovac Pečarević, M. (2014). *Perspektive razvoja europske kulturne politike*. Zagreb: AGM

⁵⁶ Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Zagreb: Naklada Ljevak

⁵⁷ Mrnjaus, K., Rončević, N., Ivošević, L. (2013). *(Inter)kulturalna dimenzija u odgoju i obrazovanju*. Rijeka: Filozofski fakultet

⁵⁸ Topić, I. (2010). Interkulturalizam u kurikulumu primarnog obrazovanja, *Napredak : časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 151(3-4), 407-416.; Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Zagreb: Naklada Ljevak

⁵⁹ Mrnjaus, K., Rončević, N., Ivošević, L. (2013). *(Inter)kulturalna dimenzija u odgoju i obrazovanju*. Rijeka: Filozofski fakultet

na manjinskim jezicima", gdje se navodi da socijalna distanca može utjecati na provedbu obrazovanja na manjinskim jezicima u Hrvatskoj.⁶⁰

Hrvatska danas primjenjuje tri osnovna modela obrazovanja pripadnika nacionalnih manjina: Model A (nastava na jeziku manjine uz obvezno učenje hrvatskog), Model B (dvojezična nastava) i Model C (nastava na hrvatskom uz dodatne sate manjinskog jezika i kulture).⁶¹ Hrvatska se deklarira kao multikulturalno društvo u kojem manjine pridonose kulturnom bogatstvu, no potrebno je kontinuirano raditi na poboljšanju interkulturalnosti kroz odgoj i obrazovanje te osigurati jednaka prava i toleranciju za sve građane.⁶²

3.2. Utjecaj različitih kulturnih skupina na formiranje multikulturalnog identiteta u RH

Multikulturalni identitet Hrvatske oblikovan je kroz povijesne procese i kontinuiranu interakciju raznih kulturnih skupina koje su doprinijele razvoju društva i kulture. Ove kulturne skupine, sa svojim specifičnim kulturnim praksama, tradicijama i običajima, značajno su utjecale na oblikovanje urbanog, kulturnog i društvenog identiteta Hrvatske.

Talijanska zajednica, koja je najviše prisutna u Istri i Dalmaciji, imala je izuzetno značajan utjecaj na urbanistički i kulturni razvoj ovih regija. Talijani su ostavili trajan trag u arhitekturi, što je vidljivo u brojnim građevinama iz venecijanskog razdoblja koje krase obalna mjesta poput Rovinja, Pule, Zadra i Splita. Osim arhitekture, talijanska kulinarska tradicija integrirana je u lokalnu gastronomiju, a talijanski običaji i jezik još uvijek su prisutni u svakodnevnom životu mnogih gradova i naselja.⁶³

Talijanska zajednica u Istri imala je značajnu ulogu u oblikovanju kulturnog i urbanog identiteta ovog područja, osobito od početka 19. stoljeća. Talijani su postali dominantna etnička skupina u istarskim primorskim gradovima, gdje su razvili snažan kulturni i politički utjecaj. Njihova prisutnost i aktivnosti utjecale su na socijalne, ekonomske i političke promjene u Istri. U razdoblju od početka 19. stoljeća, talijanski nacionalizam i iredentizam, potaknuti idejama Risorgimenta, značajno su oblikovali društveni i politički život u Istri. Talijanski intelektualci, educirani u Italiji, vraćali su se u Istru sa snažnim nacionalnim idejama i započinjali kampanje protiv austrijske vlasti i slavenskih naroda. Politička glasila i

⁶⁰ Hrvatić, N., Piršl, E. (2007), Kurikulum pedagoške izobrazbe učitelja. U: *Kurikulum: teorije-metodologija-sadržaj-struktura*. Zagreb: Školska knjiga. str. 333-356.

⁶¹ Mrnjauš, K., Rončević, N., Ivošević, L. (2013). *(Inter)kulturalna dimenzija u odgoju i obrazovanju*. Rijeka: Filozofski fakultet

⁶² Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Zagreb: Naklada Ljevak

⁶³ Parat, J. (ur.) (2021). *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi*, Zbornik radova znanstvenog skupa, Zagreb: Hrvatski institut za povijest

školovanje talijanske omladine u Italiji dodatno su pojačavali nacionalističke težnje, što je dovelo do prosvjeda protiv austrijske vlasti i osporavanja prava slavenskih naroda. Talijanska zajednica organizirala je različite političke i kulturne aktivnosti kako bi promicala talijanski identitet i kulturu. U tom kontekstu, važnu ulogu imali su časopisi tiskani u Trstu, koji su služili kao mediji za širenje nacionalističkih stavova. Ove publikacije bile su lako dostupne u istarskim gradovima i imale su veliki utjecaj na lokalno stanovništvo.⁶⁴ Talijani su također imali značajan utjecaj na urbanistički razvoj i arhitekturu Istre. Gradovi poput Rovinja, Pule, Zadra i Splita svjedoče o venecijanskoj arhitekturi, koja je postala sastavni dio kulturnog naslijeđa regije. Venecijanske palače, trgovi i crkve oblikovali su urbani pejzaž Istre, a talijanski utjecaj vidljiv je i danas u brojnim građevinama.⁶⁵ Talijanska zajednica, koja je obuhvaćala pomorce, brodovlasnike, trgovce i obrtnike, imala je ključnu ulogu u gospodarskom razvoju Istre. Njihove aktivnosti u trgovini, pomorstvu i obrtu poticale su ekonomski rast i razvoj gradova. Talijanski trgovci i obrtnici značajno su doprinijeli uspostavi trgovinskih mreža i industrijskih pogona, čime su oblikovali ekonomski pejzaž Istre. Talijanski intelektualci, uključujući odvjetnike, profesore i liječnike, igrali su važnu ulogu u razvoju obrazovanja i kulture u Istri. Osnivanjem talijanskih škola i kulturnih društava, talijanska zajednica radila je na očuvanju svog jezika i kulturnog naslijeđa. Mnogi istarski Talijani školovali su se u Italiji, što je dodatno jačalo kulturne veze između Istre i Italije.⁶⁶ Zaključno se može reći da je talijanska zajednica u Istri imala dubok i trajan utjecaj na oblikovanje kulturnog, urbanog i socio-ekonomskog identiteta regije. Kroz svoje političke, kulturne i gospodarske aktivnosti, talijanski su intelektualci i građani značajno doprinijeli razvoju Istre, čineći je važnim središtem talijanske kulture i utjecaja.

Židovska zajednica je odigrala značajnu ulogu u oblikovanju identiteta Hrvatske kroz povijest. Posebice su imali ulogu u razvoju trgovine, obrta i bankarstva. Židovska zajednica, iako brojčano manja nego talijanska, obogatila je kulturni i ekonomski život sredina kao što su Zagreb, Varaždin, Osijek. Nakon Drugog svjetskog rata, mnogi Židovi iz Hrvatske su se doselili u Izrael, ali su i dalje održavali veze sa svojom domovinom, pridonoseći bilateralnim odnosima i kulturnoj razmjeni. Cionističke organizacije u Hrvatskoj prije rata imale su važnu ulogu u pripremi za masovne migracije Židova u Izrael nakon Holokausta. Ovaj kompleksni

⁶⁴ Kezić, V. (2018). Razvoj talijanskog nacionalizma i iredentizma u Istri, *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, 9(9), 22-30.

⁶⁵ Benčić, S. (2012). *Talijanska kulturna baština u Istri i Dalmaciji*. Zagreb: Matica hrvatska.

⁶⁶ Kezić, V. (2018). Razvoj talijanskog nacionalizma i iredentizma u Istri, *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, 9(9), 22-30.

povijesni okvir pokazuje kako su Židovi, unatoč brojnim izazovima, kontinuirano doprinosili razvoju hrvatskog identiteta i kulturne baštine.⁶⁷

Srpska zajednica, s dugom poviješću na području Hrvatske, posebno u Slavoniji i Baniji, pridonijela je razvoju pravoslavne kulture i očuvanju pravoslavne baštine. Srpska zajednica u Hrvatskoj imala je značajan i turbulentan utjecaj na oblikovanje identiteta zemlje. Odnos između Srba i Hrvata bio je obilježen različitim fazama, od konflikta do integracije, a ovaj proces oblikovao je ne samo društvenu, već i političku stvarnost Hrvatske. Srpski običaji, vjerski objekti i festivali dio su kulturne raznolikosti Hrvatske.⁶⁸ U periodu raspada Jugoslavije krajem 1980-ih i početkom 1990-ih, Hrvati su činili većinu stanovništva Hrvatske, dok su Srbi činili oko 12,2%. Srbi su uglavnom živjeli u ruralnim područjima gdje su bili većina u odnosu na druge etničke skupine. Nacionalističke ideologije koje su se razvile u Jugoslaviji u tom periodu dodatno su pogoršale odnose između Srba i Hrvata. Prvi slobodni izbori 1990. godine donijeli su pobjedu HDZ-u, stranci s nacionalističkom platformom. Novi ustav Hrvatske iz 1990. godine definirao je Hrvatsku kao nacionalnu državu hrvatskog naroda, što Srbi nisu prihvatili. Strah od marginalizacije i gubitka prava dodatno je potican propagandom iz Beograda, što je dovelo do osnivanja Autonomne oblasti Srpske Krajine i kasnije Republike Srpske Krajine, što je eskaliralo u oružani sukob. Od kraja 1990-ih, Hrvatska je pod pritiskom međunarodne zajednice počela provoditi reforme koje su bile usmjerene na integraciju srpske manjine. Godine 2000. usvojeni su zakoni koji garantiraju pravo manjina na upotrebu jezika i pisma, te obrazovanje na vlastitom jeziku. Ustavni zakon iz 2002. potvrdio je kulturnu autonomiju i pravno osigurao manjinsku predstavljenost u institucijama vlasti. Smjena vlasti 2000. godine dovela je do promjene u pristupu prema srpskoj manjini. Nacionalistički diskurs prethodnog desetljeća postepeno je zamijenjen tolerantnijim pristupom, dijelom zbog pritiska međunarodne zajednice i približavanja Hrvatske Europskoj uniji. Hrvatska je postepeno priznavala prava Srba i radila na njihovoj reintegraciji, što je uključivalo i povratak izbjeglih Srba. Unatoč pravnim reformama, implementacija zakona na lokalnoj razini često je bila spora i otežana. Diskriminacija u pristupu sredstvima za obnovu, zapošljavanju u javnim službama i ostvarivanju socijalnih prava ostala je prisutna. No, postepena promjena političke klime, zajedno s promjenama u Srbiji, dovela je do poboljšanja odnosa između dvije zajednice. Zaključno se može reći da je položaj srpske zajednice u Hrvatskoj evoluirao od konflikta i marginalizacije do postupne integracije i priznavanja prava. Ovaj proces bio je ključan za oblikovanje moderne Hrvatske,

⁶⁷ Švob, M. (1997). Židovi Hrvatske i Izrael: osvrt, *Migracijske i etničke teme*, 13(4), 363-392.

⁶⁸ Skupina autora (2010). *Hrvatska umjetnost – Povijest i spomenici*, Zagreb: Školska knjiga

utječući na njezin identitet kao multietničke države koja nastoji integrirati sve svoje građane. Srpska zajednica, unatoč izazovima, danas ima značajnu ulogu u političkom i društvenom životu zemlje.⁶⁹ Iako su postignuta značajna poboljšanja, još uvijek postoji mnogo posla kako bi se ostvarila potpuna integracija i jednakost.

Mađarska i austrijska prisutnost tijekom Habsburške monarhije također je ostavila trag na kulturu sjeverne Hrvatske. Barokna arhitektura, umjetnost i glazba tog razdoblja i danas su vidljivi u gradovima poput Varaždina i Zagreba.⁷⁰

⁶⁹ Koska, V. (2011). Slučaj srpske manjine u Hrvatskoj, *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 2(5), 50-54.

⁷⁰ Obradović, S. (2022). *Manjine u Hrvatskoj: politika, obrazovanje i kultura*, Zagreb: SKD Prosvjete

4. ETNIČKE SKUPINE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Etničke skupine u Republici Hrvatskoj igraju ključnu ulogu u oblikovanju kulturnog i društvenog mozaika zemlje. Ovo poglavlje istražuje raznolikost etničkih manjina, njihove kulturne posebnosti te sigurnosne izazove s kojima se suočavaju. Posebna pažnja posvećena je analizi zakonskog okvira i praktične primjene prava etničkih manjina, kao i njihovom doprinosu društvenoj koheziji i multikulturalizmu u Hrvatskoj.

4.1. Etničke manjine

Etničke manjine su zapravo skupina ljudi koja dijeli zajedničku kulturu, tradiciju, jezik, povijest itd., a koja živi u zemlji gdje je većina stanovništva iz druge etničke skupine.⁷¹

Etničke manjine danas su prisutne u gotovo svakoj zemlji svijeta, te se stoga često razmatraju i analiziraju u različitim diskusijama i na kongresima koji istražuju njihov utjecaj na većinske populacije, kao i obrnuto. Rasprave o definiciji i opsegu prava etničkih skupina kontinuirano se vode od uvođenja zaštite manjinskih prava u međunarodno pravo, prateći usvajanje međunarodnih sporazuma, rezolucija i deklaracija. Na općoj razini, konsenzus se postiže oko potrebe zaštite manjinskih prava.⁷² Moguće je identificirati nekoliko skupina problema koji su zapravo razlozi za takvo stanje. To su:⁷³

- terminološki problemi: pojmovi vezani uz etničke manjine nisu uvijek jasno definirani, što otežava njihovu praktičnu primjenu;
- razina određivanja i ostvarivanja prava: Spor se vodi oko toga trebaju li se štititi individualna ili kolektivna prava;
- samopercepcija društva i države: način na koji država definira svoja prava prema manjinama ovisi o tome percipira li se kao etnički/nacionalno homogena ili višetnička/višenacionalna.

Danas se koncept manjina smatra vrlo složenim, što otežava precizno određivanje tko i što čini manjinu, osobito kada se radi o etničkim manjinama. Problemi diferencijacije etničkih skupina unutar konkretnih društava povezani su s regulacijom odnosa prema različitostima i razinom prava koje te skupine ostvaruju. Položaj i zaštita etničkih manjina danas se smatraju jednim od ključnih pitanja za mnoge zemlje, s posebnom pažnjom u međunarodnim odnosima posljednjih godina zbog porasta broja etničkih manjina u Europi. U nekim sredinama, položaj

⁷¹Cambridge Dictionary. *Ethnic minority*. Cambridge University Press. Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/ethnic-minority>

⁷² Čačić-Kumpes, J., Kumpes, J. (2005). Etničke manjine: elementi definiranja i hijerarhizacija prava na razliku, *Migracijske i etničke teme*, 21(3). str. 174.

⁷³ Ibid.

etničkih manjina može se smatrati potencijalnim izvorom sukoba, što čini pravodobno rješavanje odnosa između većinskog naroda i manjina ključnim za nacionalnu i međunarodnu sigurnost.⁷⁴

Niz dilema vezanih uz etničke manjine i dalje se mora riješiti. Jedna od glavnih poteškoća jest različita percepcija i stavovi prema etničkim manjinama. Ako etnička manjina, primjerice, želi očuvati svoju kulturnu ili vjersku posebnost, težiti će političkom pristupu koji vodi ka obliku federalnog saveza temeljenog na uzajamnoj toleranciji.

Uz sve ove izazove, potrebno je naglasiti da integracija i zaštita prava etničkih manjina ne samo da doprinosi stabilnosti i miru unutar zemlje, već i jača međunarodne odnose i globalnu sigurnost.⁷⁵

4.2. Kulturne posebnosti etničkih skupina

Kulturna baština i identitet etničkih skupina predstavljaju ključne elemente za očuvanje njihovog jedinstva i specifičnosti unutar šireg društvenog okvira. Kulturne prakse, vjerovanja, jezik i običaji svake etničke skupine doprinose stvaranju njihovog identiteta te utječu na način na koji se te skupine percipiraju unutar većinskog društva.⁷⁶ Na primjer, istraživanje pokazuje da kulturna baština i identitet imaju ključnu ulogu u očuvanju jedinstvenih kulturnih praksi i obreda, koji se često prenose s generacije na generaciju.⁷⁷

Etnocentrizam, odnosno tendencija da se vlastita kultura smatra superiornom u odnosu na druge⁷⁸, može značajno utjecati na interkulturalne odnose i percepciju etničkih manjina. Ovakav stav često dovodi do međukulturalnih sukoba i stvaranja negativnih stereotipa. Razumijevanje i smanjenje etnocentrizma ključni su za uspješne međugrupne odnose, što uključuje promicanje međusobnog poštovanja i tolerancije.⁷⁹

Edukacija igra značajnu ulogu u prijenosu kulturnih vrijednosti etničkih skupina. Kroz obrazovni sustav moguće je promovirati razumijevanje i prihvaćanje kulturne raznolikosti, što doprinosi stvaranju inkluzivnog društva. Posebna pažnja treba se posvetiti obrazovanju

⁷⁴ Ibid., str.175.

⁷⁵ Ibid., str.48.

⁷⁶ Loue, S. (2013). Cultural and Ethnic Differences (pp.522.-527.) U: M.D. Gellman i J.R. Turner (ur.) *Encyclopedia of Behavioral Medicine*. New York: Springer.

⁷⁷ Langmann, E. (2016). My way to you: how to make room for transformative communication in intercultural education, *J Philos Educ*, 50(2), 233–245.

⁷⁸ Hrvatska enciklopedija (2021). *Etnocentrizam*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/etnocentrizam>

⁷⁹ Brubaker, R., Cooper, F. (2000). Beyond 'Identity', *Theory and Society*, 29, 1–47.

mladih kako bi se osigurala očuvanost kulturnih vrijednosti i običaja različitih etničkih skupina.⁸⁰

Politički pristupi prema multikulturalizmu mogu značajno utjecati na način na koji se etničke manjine integriraju unutar društva.⁸¹ Federalni savezi i političke strategije koje podržavaju multikulturalizam mogu omogućiti etničkim skupinama očuvanje njihovih kulturnih specifičnosti dok istovremeno doprinose društvenoj koheziji. Primjena multikulturalnih politika često se smatra ključnom za osiguranje prava i ravnopravnosti etničkih manjina.⁸²

Socioekonomski status također ima značajan utjecaj na kulturne identitete etničkih skupina. Razlike u socioekonomskom statusu mogu utjecati na pristup resursima i mogućnostima, te posljedično na očuvanje kulturnih praksi i običaja. Istraživanja pokazuju da se intersekcija između etničke pripadnosti, spola i socioekonomskog statusa mora uzeti u obzir kako bi se razumjele složene dinamike unutar društva.⁸³

4.3. Etničke manjine i sigurnosni problemi

Poveljom brojnih organizacija, a posebno poveljom UN-a razriješeni su brojni problemi etničkih manjina, posebice njihove sigurnosti. Detaljnije utvrđivanje i razrada ljudskih prava, sloboda i dužnosti sadržano je u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima. Da bi se u tome otišlo i sam korak dalje, Organizacija UN je predložila zemljama koje su članice te su potpisale i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.⁸⁴ Reguliranje prava i sloboda čovjeka bilo je predmet i zajednice europskih država i njihovih integracija. Danas se sve više pažnje posvećuje upravo sigurnosti etničkih manjina, posebice kada je njihova integracija postala upitna.

Mnogi dokumenti danas pokušavaju uskladiti ta prava i probleme kako bi se moglo mirno živjeti u svim zemljama, te kako integracija nacionalnih manjina ne bi i u budućnosti bila dovedena u pitanje. Danas se uporaba termina „etničke manjine“ čini opravdanom samo u slučajevima u kojima termin treba pokriti manjinske skupine prepoznatljive po etničkim

⁸⁰ Lin, C., Jackson, L. (2019). From shared fate to shared fates: an approach for civic education, *Stud Philos Educ*, 38(5), 537–547.

⁸¹ Kymlicka, W. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Oxford University Press

⁸² Parekh, B. C. (2006). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Palgrave Macmillan, Basingstoke/New York.

⁸³ Fearon, J. D., Laitin, D. D. (2000). Violence and the Social Construction of Ethnic Identity, *International Organization*, 54(4), 845–877.

⁸⁴ Tatalović, S. (1998). Etničke manjine i sigurnost, *Politička misao: časopis za politologiju*, 35(4), str.48.

karakteristikama svojih pripadnika, uz činjenicu da istovremeno ne postoji nacionalna država istih etničkih pripadnika. Upravo iz tih razloga zbog kojih se još neodlučno raspravlja o ovim manjinama trebaju postojati brojni sigurnosni protokoli.

4.4. Vijeće Europe i zaštita manjina

Postoje osnovni zakoni i pravila koja su vezana za manjine. Tako u Europi postoje osnovni dokumenti kojima se štite manjine, a jedan od tih dokumenata spomenut je u prethodnom tekstu, te je uistinu važan. To je Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima. Jezik mnogim migrantima predstavlja barijeru, te sa na temelju jezika određeni pojedinac može smatrati manjinom. Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima usvojena je 25. lipnja 1992. godine, a na snagu je stupila 1. ožujka 1998. godine kada ju je ratificiralo prvih pet zemalja članica. Okvirna konvencija je usvojena u Strasbourgu 10. studenoga 1995. godine, a na snagu je stupila 1. veljače 1998. godine nakon što ju je ratificiralo dvanaest zemalja članica.⁸⁵ Ova povelja posebno se dotiče manjina uključujući njihov materinji jezik. Također, potrebno je odrediti činjenicu da povelja ima kulturalni, a ne politički smisao. Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima podijeljena je u četiri dijela. U njezinu prvom dijelu govori se o samoj svrsi Povelje te o obvezama članica Povelje. Njezina svrha je razviti češću uporabu jezika koji se govore na europskom kontinentu, bez obzira na njihov službeni status, odnosno jezike koji se koriste na ograničenom području ili koji su dio naslijeđa određene manjine koja nije koncentrirana na točno određenom teritoriju.⁸⁶ Uz sve navedeno ova Povelja zapravo zemljama članicama omogućuje da svaka zemlja bude fleksibilna u primjenjivanju ove Povelje. Iako se smatra prednošću, ova Povelja ponekad može biti i prepreka.

No ono što je najproblematičnije kod Povelje jest isključivanje kategorije imigrantskih jezika jer njima u pojedinim državama govori velik broj govornika.⁸⁷ Postoji problem u tome što je njihov broj u više slučajeva premašio broj govornika autohtonog jezika, što zapravo pokazuje kako je Europa multifunkcionalna zemlja. Isto tako temeljna načela koja Povelja promiče ističu se zaštita povijesnih, regionalnih i manjinskih jezika u Europi, pravo uporabe

⁸⁵ Dobek, T. (2013). *Jezik i prava nacionalnih manjina u hrvatskom obrazovnom sustavu*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str.18.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

tih jezika kako u privatnoj, tako i u javnoj komunikaciji, poštivanje višejezičnosti i multikulturalizma te izgradnja Europe na načelima demokracije i kulturne raznolikosti kroz očuvanje i zaštitu manjinskih i regionalnih jezika.⁸⁸ Vrlo dobra i pozitivna stvar kod Povelje je ta što manjinske jezike navodi kao nešto što se tradicionalno susreće u svakoj od zemalja. Ona uz to takve jezike povezuje i sa određenim regijama, te sukladno tome takva područja označava poput „zemljopisno područje na kome je navedeni jezik način izražavanja određenog broja ljudi što opravdava usvajanje različitih zaštitnih i poticajnih mjera predviđenih u Povelji“.⁸⁹

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid., str.19.

5. NACIONALNE MANJINE I RELIGIJSKE SKUPINE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Postavlja se pitanje kako definirati nacionalne manjine i može li uopće u toj šarolikosti etničkih i nacionalnih zajednica u svijetu doći do općeprihvaćene definicije?⁹⁰ Činjenica je da su nacionalne manjine predmet mnogih rasprava, stoga vrlo često dolazi do zbrke u terminologiji. Niti jedan europski ni opći međunarodni pravni instrument zaštite manjinskih prava nema vlastitu definiciju manjina, nego je ponuđeno nekoliko neslužbenih određenja. Vijeće Europe ponudilo je 1993. godine neformalnu definiciju kako bi se mogla primjenjivati Europska konvencija o ljudskim pravima. Prema članku 1. izraz ‘nacionalna manjina’ odnosi se na grupu osoba u državi koje:⁹¹

- prebivaju na teritoriju te države i njezini su državljani;
- održavaju dugotrajne, čvrste i postojane veze s tom državom;
- pokazuju distinktivna etnička, kulturna, vjerska ili jezična obilježja;
- dovoljno su reprezentativne, mada su malobrojnije od ostatka stanovništva države ili njezine regije;
- motivirane su brigom da zajedno sačuvaju ono što konstituira njihov zajednički identitet, uključujući njihovu kulturu, tradiciju, vjeru i jezik

Činjenica je da ni u akademskoj literaturi ne postoji opće prihvaćena definicija. No, ono što je manje poznato jest činjenica su se manjine zapravo pojavile kao pitanje međudržavnih odnosa. One su, dakle, prethodile konceptu nacionalne države i općenito konceptu ljudskih prava.

5.1. Stanje nacionalnih manjina

Reguliranje i praktično ostvarivanje prava pripadnika nacionalnih manjina, postalo je važnim mjerilom demokratizacije hrvatskoga društva.⁹² Hrvatska je nakon Domovinskoga rata postala svjesna te činjenice i zbog toga je omogućila nastavak prava pripadnika tadašnjih nacionalnih manjina. Činjenica je da su prava nacionalnih manjina devedestih godina prošloga stoljeća predstavljala određenu prepreku.⁹³ Naime, u ono doba u Hrvatskoj je vladala netolerancija i različiti oblici diskriminacije. Takav je način ponašanja usporio proces

⁹⁰ Babić, D. (2015). *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*, Zagreb: Plejada, str.15.

⁹¹ Mesić, M. (2013). Pojam nacionalnih manjina i njihovo političko predstavljanje: slučaj Hrvatske, *Politička misao: časopis za politologiju*, 50(4), str.115.

⁹² Tatalović, S. (2006). Nacionalne manjine i hrvatska demokracija, *Politička misao: časopis za politologiju*, 43(2), str.169.

⁹³ Babić, D. (2015). *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*, Zagreb: Plejada, str.34.

demokratizacije hrvatskoga društva, čime su prava nacionalnih manjina bila znatno smanjena. Tek su demokratskom tranzicijom postale vidljive promjene u kontekstu prava nacionalnih manjina. Veliki pomak zapravo je učinjen 2003. godine, kada se Vlada obvezala da će kontinuirano i aktivno raditi na promicanju zaštite manjina. Jednako tako, Vlada se obvezala da će riješiti probleme s kojima se nacionalne manjine svakodnevno suočavaju.

Posebna pažnja posvećuje se poštivanju prava i sloboda nacionalnih manjina u Hrvatskoj, kako je određeno Ustavom i Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina. Izmjenama Ustava iz 2010. godine unaprijeđena je ravnopravnost manjina, izrijeком navodeći 22 nacionalne manjine koje žive u Hrvatskoj. U Ustavu se navodi da se „Republika Hrvatska ustanovljuje kao nacionalna država hrvatskoga naroda i država pripadnika nacionalnih manjina: Srba, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova, Nijemaca, Austrijanaca, Ukrajinaca, Rusina, Bošnjaka, Slovenaca, Crnogoraca, Makedonaca, Rusa, Bugara, Poljaka, Roma, Rumunja, Turaka, Vlaha, Albanaca i drugih, koji su njezini državljani, kojima se jamči ravnopravnost s građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama OUN-a i zemalja slobodnoga svijeta.“⁹⁴ Nacionalnim manjinama jamči se ravnopravnost s hrvatskim građanima te ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama Ujedinjenih naroda.

Vlada Republike Hrvatske aktivno unapređuje zaštitu prava nacionalnih manjina, promičući toleranciju i pluralizam. Politika zaštite prava manjina provodi se u suradnji s njihovim predstavnicima i zastupnicima u Hrvatskome saboru, s ciljem jačanja doprinosa nacionalnih manjina razvoju društva.⁹⁵

Prema popisu stanovništva iz 2021. godine, u Hrvatskoj je popisano 3.871.833 stanovnika, od čega je 240.079 pripadnika nacionalnih manjina kako slijedi: „Albanaca 13.817 (0,36%), Austrijanaca 365 (0,01%), Bošnjaka 24.131 (0,62%), Bugara 262 (0,01%), Crnogoraca 3.127 (0,08%), Čeha 7.862 (0,20%), Mađara 10.315 (0,27%), Makedonaca 3.555 (0,09%), Nijemaca 3.034 (0,08%), Poljaka 657 (0,02%), Roma 17.980 (0,46%), Rumunja 337 (0,01%), Rusa 1.481 (0,04%), Rusina 1.343 (0,03%) Slovaka, 3.688 (0,10%), Slovenaca 7.729 (0,20%), Srba 123.892 (3,20%), Talijana 13.763 (0,36%), Turaka 404 (0,01%), Ukrajinaca 1.905 (0,05%), Vlaha 22 (0,00%) i Židova 410 (0,01%).“⁹⁶

⁹⁴ Ustav RH (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)

⁹⁵ Vlada RH. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (2024). *Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj*. Dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/352>

⁹⁶ Ibid.

Dakle, najveće manjinske skupine uključuju Srbe (3,20%), Bošnjake (0,62%), Rome (0,46%), Talijane (0,36%) i Albance (0,36%).⁹⁷

5.2. Političko predstavljanje nacionalnih manjina

Pri analizi nacionalnih manjina vrlo je važno razgraničiti ih od drugih manjina, odnosno isključiti vjerske, etničke i druge imigrantske grupe, jer one zapravo nemaju povijesnozaleđe. Činjenica je da su sve ove grupe na neki način isključene iz društva, a zakonodavna tijela nisu reprezentativna u održavanju strukture društva koja predstavljaju. Zrcalno (mirrored) predstavljanje polazi od pretpostavke da sastav zakonodavnoga tijela treba točno odgovarati nacionalnom sastavu u cjelini, odnosno da ono treba fizički izražavati različitost stanovništva zemlje da bi bilo istinski reprezentativno.⁹⁸ Naravno, mnogi se ne slažu s tom tvrdnjom. No jedno je jasno, stalno zanemarivanje određene grupe pokazuje da je ona zapravo isključena iz političke i društvene zajednice u kojoj vlada većina.

Razina zrcalnoga predstavništva svakako bi mogla biti korisna za participaciju manjina u javnome životu. Mnogi smatraju kako se u političkom predstavljanju mogu bolje istaknuti oni predstavnici koji i sami pripadaju određenoj nacionalnoj manjini, prvenstveno zbog toga što pripadaju manjini i dijele iskustva sa svim njezinim članovima. Naravno, problem se javlja kada se politički predstavnici ne žele svrstati ni u jednu manjinsku grupu. Činjenica je da pripadnost određenoj manjini ne garantira da će predstavnik djelovati u skladu s interesima manjine niti da će se identificirati s njom.⁹⁹ Ipak, izbor takvog predstavnika ima više pozitivnih učinaka nego negativnih. Izbor zapravo može biti mjera prihvaćanja određene manjine od pripadnika većine.

U mnogim državama nacionalne manjine sudjeluju u politici, no usprkos tome i dalje je upitno koji model odgovara većini ili manjini. Poznatiji izborni modeli koji uključuju manjinske predstavnike jesu:¹⁰⁰

- namjerno razgraničenje izbornih okruga,
- manjinska mjesta u parlamentu te
- izuzeci brojčanoga praga za zastupničko mjesto

⁹⁷ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. (2021). *Popis stanovništva 2021.*

⁹⁸ Mesić, M. (2013). Pojam nacionalnih manjina i njihovo političko predstavljanje: slučaj Hrvatske, *Politička misao: časopis za politologiju*, 50(4), str.129.

⁹⁹ Haralambos, M. (2002). *Sociologija: teme i perspektive*, Zagreb: Golden marketing, str.56.

¹⁰⁰ Mesić, M. (2013). Pojam nacionalnih manjina i njihovo političko predstavljanje: slučaj Hrvatske, *Politička misao: časopis za politologiju*, 50(4), str.115.

Rezervirana mjesta za manjinske predstavnike izravne su metode koje u znatnoj mjeri doprinose predstavljaju nacionalnih manjina. Naravno, o svim ovim metodama kritički se raspravlja iz različitih perspektiva, a zaključci dovode do sukoba na različitim političkim stranama.

5.3. Odnos prema nacionalnim manjinama i njihova prava

Pravna regulacija položaja nacionalnih manjina u Hrvatskoj je dosegla visoku razinu. Jasno je kako se položaj manjina iz godine u godinu poboljšava, unatoč poslijeratnim i tranzicijskim poteškoćama. Hrvatska je zapravo uspjela stvoriti cjeloviti model njihove zaštite i uskladiti ga s europskim iskustvima i standardima. Treba istaknuti da se kroz model kulturne autonomije nacionalne manjine integriraju u hrvatsko društvo, a ne asimiliraju. Njime se pripadnicima nacionalnih manjina osigurava očuvanje i razvijanje identiteta (etničkoga, kulturnog, jezičnog, vjerskog), bilo pojedinačno, bilo u zajednici s drugim građanima, pripadnicima nacionalne manjine.¹⁰¹

Hrvatska se ubraja u zemlje koje su položaj i prava nacionalnih manjina uredile posebnim zakonom. U Hrvatskoj je taj zakon, nazvan Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina. Prvi takav zakon koji se odnosio na zaštitu nacionalnih manjina donesen je još 1991. godine, a u sljedećim je godinama doživio relativno brojne izmjene i dopune.¹⁰²

Donošenje novog Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, na čije se donošenje Republika Hrvatska obvezala i u Sporazumu o stabilizaciji i priključivanju sa EU-om, predstavlja završetak stvaranja cjelovitog normativnog okvira za ostvarivanje prava nacionalnih manjina. Prema Ustavnom zakonu, Republika Hrvatska osigurava ostvarivanje posebnih prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina koja oni uživaju pojedinačno ili zajedno s drugim osobama koje pripadaju istoj nacionalnoj manjini, a kada je to određeno ovim Ustavnim zakonom ili posebnim zakonom, zajedno s pripadnicima drugih nacionalnih manjina. Drugim riječima, opći je pravni položaj uređen prema odredbama Ustava i Ustavnog zakona te pojedinim drugim zakonima. Prema Ustavnom zakonu U Republici Hrvatskoj su sljedeća zajamčena prava manjina¹⁰³:

- služenje svojim jezikom i pismom, privatno i u javnoj uporabi, te u službenoj uporabi;
- odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu kojim se služe;

¹⁰¹ Tatalović, S. (2006). Nacionalne manjine i hrvatska demokracija, *Politička misao: časopis za politologiju*, 43(2), str.173.

¹⁰² Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj (NN 105/2000)

¹⁰³ Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02, 47/10, 80/10, 93/11), čl.7.

- uporabu svojih znamenja i simbola;
- kulturna autonomija održavanjem, razvojem i iskazivanjem vlastite kulture, te očuvanja zaštite svojih kulturnih dobara i tradicije;
- pravo na očitovanje svoje vjere te na osnivanje vjerskih zajednica zajedno s drugim pripadnicima te vjere;
- pristup sredstvima javnog priopćavanja i obavljanja djelatnosti javnog priopćavanja (primanje i širenje informacija) na jeziku i pismu kojim se služe;
- samoorganiziranje i udruživanje radi ostvarivanja zajedničkih interesa;
- zastupljenost u predstavničkim tijelima na državnoj i lokalnoj razini, te u upravnim i pravosudnim tijelima;
- sudjelovanje u javnom životu i upravljanju lokalnim poslovima putem vijeća i predstavnika nacionalnih manjina;
- zaštitu od svake djelatnosti koja ugrožava ili može ugroziti njihov opstanak, ostvarivanje prava i sloboda.

Iz navedenog se može vidjeti da u Hrvatskoj nacionalne manjine imaju i pravo osnivanja udruga u kojima će ostvarivati zajedničke interese. Nacionalne manjine mogu sudjelovati u javnome životu i upravljati lokalnim poslovima. Ono što je posebno bitno spomenuti jest to da ih Ustav štiti od svake djelatnosti koja na bilo koji način može ugroziti njihova prava i slobode, a u najgorem slučaju i njihov opstanak. Imaju pravo koristiti i svoje prezime i ime na jeziku kojim se služe i da ono bude službeno priznato njima i njihovoj djeci upisom u matične knjige i druge službene isprave, ali i pravo da se obrazac osobne iskaznice tiska i popunjava na jeziku i pismu kojim se služe. Vezano za uporabu svojih znamenja i simbola, propisano je da se, kada se izvodi himna ili svečana pjesma nacionalne manjine, obvezatno prije nje izvodi himna Republike Hrvatske.

Pripadnicima nacionalnih manjina se osigurava i zastupljenost u ministarstvima i državnim upravnim organizacijama, vodeći računa o njihovom ukupnom udjelu u stanovništvu RH, a u uredima državne uprave u jedinicama područne samouprave vodeći računa o njihovom ukupnom udjelu u stanovništvu županije. Zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u tijelima državne uprave nadzire Vlada RH.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Zakon o sustavu državne uprave (NN 66/19, 155/23)

Iako se na prvi pogled čini kako je zaštita i uključivanje nacionalnih manjina u društvo visoko pozicionirano, to u pravilu nije tako. Činjenica je da postoje određene poteškoće na koji se nailaze. Problemi su sljedeći:¹⁰⁵

- nedovoljna osposobljenost/spremnost određenih ustanova,
- nedovoljna zainteresiranost pojedinih tijela lokalne i područne samouprave,
- određenu nezainteresiranost i/ili nedovoljnu motiviranost pripadnika nacionalnih manjina ili njihovih organizacija

Prevladavanje ovih problema, kao i uklanjanje predrasuda kod dijela stanovništva prema nekim nacionalnim manjinama, prioriteti su u poboljšanju statusa nacionalnih manjina u Hrvatskoj.

Obrazovanje pripadnika nacionalne manjine obavlja se u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama te drugim školskim ustanovama s nastavom na jeziku i pismu kojim se služe, pod uvjetima i na način propisanim posebnim zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina.¹⁰⁶

Prema Ustavnom zakonu, pripadnici nacionalnih manjina, sukladno posebnom zakonu, mogu koristiti svoj jezik i pismo u službenom komuniciranju. Isto tako, mogu održavati prekogranične kontakte i surađivati u pitanjima ostvarivanja svojih manjinskih prava s nadležnim institucijama države matičnog naroda.¹⁰⁷

Od manjinskih prava, koja su Ustavom i Ustavnim zakonom zajamčena pripadnicima nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, Hrvatski sabor je posebnim zakonima, donesenima u svibnju 2000. godine, detaljnije razradio dva iznimno važna područja vezana uz ostvarivanje prava nacionalnih manjina na kulturnu autonomiju: Zakon o pravima pripadnika nacionalnih manjina na obrazovanje na manjinskom jeziku i Zakon o pravima pripadnika nacionalnih manjina na upotrebu manjinskog jezika.

Zakonom o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj¹⁰⁸ uređeni su uvjeti službene uporabe jezika i pisma nacionalnih manjina, kojima se osigurava ravnopravnost s hrvatskim jezikom i latiničnim pismom. Ostvarenje tih prava nacionalnih manjina zakonodavac prepušta lokalnim i regionalnim samoupravnim jedinicama - općinama, gradovima i županijama, gdje je upotreba jezika i pisma od neposredne i svakodnevne važnosti za život pojedinaca - pripadnika određene nacionalne manjine. To znači da se

¹⁰⁵ Tatalović, S. (2006). Nacionalne manjine i hrvatska demokracija, *Politička misao: časopis za politologiju*, 43(2), str.173.

¹⁰⁶ Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02, 47/10, 80/10, 93/11), čl.11.

¹⁰⁷ Ibid., čl.16.

¹⁰⁸ Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj (NN 51/2000)

odredbe tog Zakona ne primjenjuju u postupcima koji se vode pred središnjim tijelima državne uprave, trgovačkim sudovima, pred Upravnim sudom, Visokim prekršajnim sudom, Vrhovnim sudom i Ustavnim sudom Republike Hrvatske te pred drugim središnjim tijelima državne vlasti, ako ustavnim zakonom ili drugim zakonom nije drukčije određeno. One se također ne primjenjuju na vođenje službenih očevidnika, te na javne isprave koje služe uporabi u inozemstvu, ako posebnim zakonom nije drukčije određeno.¹⁰⁹

Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina¹¹⁰ određuju se uvjeti pod kojima nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj ostvaruju pravo na odgoj i obrazovanje na svom jeziku i pismu. Odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine obavlja se u predškolskoj ustanovi, osnovnoj i srednjoj školi te drugoj školskoj ustanovi, kao i drugim oblicima obrazovanja (seminari, ljetne i zimske škole i slično), na način i pod uvjetima utvrđenim zakonom.

Dva posebna zakona, koja je Hrvatski sabor prihvatio 2000. godine, a kojima se detaljnije reguliraju pitanja vezana uz prava nacionalnih manjina na službenu uporabu jezika i pisma, kao i na odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu pripadnika nacionalnih manjina, predstavljaju veliki doprinos stabilnijoj zaštiti i unapređivanju kulturne autonomije nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj. Njihova iznimna važnost proizlazi iz činjenice da je obrazovanje “najefikasnije sredstvo očuvanja etničkog identiteta”. Polazeći od činjenice da su prava vezana uz upotrebu jezika nacionalnih manjina “najvidljivija” manjinska prava, pravo na upotrebu jezika i pisma nacionalne manjine u službenoj komunikaciji s tijelima lokalnih i regionalnih vlasti, kao i pravo na odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu pojedine nacionalne manjine, važni su instrumenti prevencije etničkih sukoba. Putem njih se sprječava stvaranje predrasuda, netolerancije i ksenofobije, kao i pojava diskriminatornog ponašanja u društvu. Ostvarenjem tih prava stvaraju se i navike prihvaćanja etničke i jezične raznolikosti u svakodnevnoj komunikaciji. Na žalost, primjena ovih zakona u praksi nailazi na poteškoće, kako u sredinama s razvijenom manjinskom kulturom poput Istre, tako i u područjima koja su bila zahvaćena ratom. Ipak, u ovom je trenutku najvažnija činjenica da su ti zakoni ipak doneseni. Upornim nastojanjem da se oni neposredno i implementiraju u društvenom životu zemlje, osobito u lokalnim zajednicama, postupno će se stvoriti i pretpostavke za jačanje društvene svijesti o razvoju Hrvatske kao multikulturne i multietničke države.

Zbog svih poteškoća, Hrvatska je postavila određene prioritete koji se prije svega odnose na poboljšanje položaja nacionalnih manjina u državi. Ljudska prava i temeljne slobode jesu

¹⁰⁹ Ibid., čl.3.

¹¹⁰ Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (NN 51/100, 56/00)

prava stečena rođenjem svakoga ljudskog bića, neotuđiva su i zajamčena zakonom. Njihova zaštita i unaprjeđivanje prva je obveza vlade.¹¹¹ Postavlja se pitanje kakva je situacija danas. Ima li razlika između statusa različitih nacionalno-manjinskih zajednica koje su od dvadeset i dviju priznatih nacionalnih manjina u Hrvatskoj glede statusa, nacionalnog/etničkog identiteta i svakodnevnog življenja u najtežoj situaciji?¹¹² Jasno je kako odredbe iz Ustava nisu dovoljne za uspostavljanje kvalitetnog suživota nacionalnih manjina, nego je potrebno i da državne institucije promiču zajedništvo i solidarnost.

Činjenica je koju nije potrebno dodatno objašnjavati da se prava nacionalnih manjina moraju promatrati na različite načine, prvenstveno zbog Domovinskoga rata koji je ostavio strašne posljedice. Posljedice rata i ratnih stradanja na izravan su način utjecale na zbrinjavanje nacionalnih manjina, a potom i na njihova prava i uključenost u društvo. Rat je zapravo doveo do predrasuda, stereotipa i netolerancije, stoga su u to doba prava nacionalnih manjina bila znatno manja nego što su danas. Ipak, posljedice toga u svakom su slučaju vidljive i danas.

¹¹¹ Milardović, A., Vukić, A. (ur.) (1998). *Manjine u Europi: dokumenti*, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, str.127.

¹¹² Babić, D. (2015). *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*, Zagreb: Plejada, str.34.

6. RELIGIJSKA RAZNOLIKOST U REPUBLICI HRVATSKOJ

„Religija je sustav vjerovanja, etičkih vrijednosti i čina kojima čovjek izražava svoj odnos prema svetomu“.¹¹³ Religija, kao sustav vjerovanja i etičkih vrijednosti, izražava čovjekov odnos prema svetomu, koji može biti subjektivan ili objektivan. Subjektivni odnos očituje se kroz osobno štovanje, dok se objektivan odnos manifestira kroz rituale, molitve, sakralne objekte i religijske zajednice. Između subjektivnog i objektivnog pola postoji komplementarnost, ali i napetost. Religijska ustanova može sputavati subjektivno iskustvo, dok osobna religioznost štiti od formalizma. Religija je prisutna od početaka ljudske povijesti, a proučavanje religije obuhvaća genetičke, funkcionalističke i fenomenološke metode. Religije imaju trostruku ulogu: kompenzacijsku, objašnjavajuću i spasenjsku. Unutar svake religije postoje tri sastavnice: predmet štovanja (sveto), religiozno iskustvo i hijerarhijska simbolizacija tog iskustva. Religijska simbolizacija uključuje verbalne, ritualne, prostorne i vremenske elemente. Religije se tipologiziraju prema obliku svetoga, etičkoj ili mističnoj komponenti, unutrašnjem ili institucionaliziranom tipu te društvenim kriterijima. Religije se klasificiraju prema nacionalnim, kulturnim i zemljopisnim kriterijima. U religiologiji se također spominju svjetovne religije ili kvazireligije koje funkcioniraju kao zamjena za tradicionalne religije.¹¹⁴

U hrvatskoj tradiciji, religija je uglavnom povezana s katoličanstvom. Katolička crkva je dugo vremena bila suputnica hrvatskog naroda, a identifikacija „Hrvat = katolik“ bila je uobičajena sve do uspostave komunističke vlasti, kada je religija bila potisnuta. Nakon devedesetih godina, religija je ponovno dobila značaj u javno – političkom životu, a Katolička crkva je prepoznata po svojoj ulozi u očuvanju nacionalne svijesti. Unatoč značajnoj ulozi Katoličke crkve, Hrvatska ima raznoliku etničko – konfesionalnu strukturu, s manjim brojem drugih religijskih zajednica koje također doprinose društvenom životu.¹¹⁵

6.1. Stanje religijskih skupina

„Vjeroispovjedna skupina je skupina ljudi koja pripada ili predstavlja određenu religijsku vjeru.“¹¹⁶ Koncepti i modeli religijskog obrazovanja u Europi obuhvaćaju različite pristupe i definicije. U europskoj literaturi, termin „religijsko obrazovanje“ preferira se zbog njegovog

¹¹³ Hrvatska enciklopedija (2024). *Religija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/religija>

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Grubišić, I. (1999). *Religija i integracija: Religija struktura i integracija hrvatskog društva*, Zagreb: Institut društvenih znanosti, str. 208 – 210.

¹¹⁶ Oxford Learner's Dictionaries (2024). *Faith group*. Oxford University Press. Dostupno na: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/faith-group>

fokusiranja na sadržaj, a ne na kvalitetu obrazovanja. Postoje različita mišljenja o potrebi religijskog obrazovanja u školama, pri čemu neki smatraju da ono nema mjesto u sekularnoj državi, dok drugi vjeruju da doprinosi identitetu i dijalogu. Ne postoji univerzalni koncept religijskog obrazovanja, već se ono razlikuje prema modelima koji se provode u različitim državama. Učenje može biti organizirano od strane vjerskih zajednica, u suradnji s državom ili isključivo od strane države.¹¹⁷ Religijsko obrazovanje može biti konfesionalno, nekonzfesionalno ili mješovito, a njegovi ciljevi uključuju učenje u vjeri, o vjeri i od vjere. Različiti autori definiraju ove pristupe kroz različite modele, kao što su denominacijski, znanstveni i oni koji religiju vide kao izvor smisla. Različiti koncepti uključuju mono i multireligijske predznake, kao i pristupe usmjerene na unutarnje ili vanjske aspekte religije. Ova raznolikost pristupa odražava kulturne, društvene i povijesne kontekste unutar kojih se religijsko obrazovanje provodi u Europi.¹¹⁸

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, Hrvatska pokazuje veliku raznolikost religijskih skupina, što ukazuje na multikulturalni karakter države. Katolici čine većinu s 86,28% ukupnog stanovništva, što je 3,697,143 osoba. Pravoslavci su druga po veličini religijska skupina s 4,44%, odnosno 190,143 osoba. Protestantizam je manje zastupljen, sa 0,34% ili 14,653 osoba, dok ostali kršćani čine 0,3% s 12,961 osoba. Muslimanska zajednica predstavlja 1,47% populacije, što je 62,977 osoba, dok Židovi čine malu manjinu od 0,01% s 536 osoba. Istočne religije broje 2,550 osoba (0,06%), a ostale religije i svjetonazori imaju sličan udio s 2,555 osoba (0,06%). Agnostici i skeptici predstavljaju 0,76% stanovništva s 32,518 osoba, dok su nevjernici i ateisti zastupljeni s 3,81% odnosno 163,375 osoba. Nadalje, 2,17% stanovništva ili 93,018 osoba, nije se izjasnilo o svojoj religijskoj pripadnosti, a 0,29% ili 12,460 osoba navelo je da im je religijska pripadnost nepoznata. Ovi podaci pokazuju kako, iako većina stanovništva pripada katoličkoj vjeri, postoji znatan broj drugih religijskih skupina koje pridonose multikulturalnom identitetu Hrvatske.¹¹⁹

Prema popisu stanovništva iz 2021. godine, Hrvatska i dalje pokazuje raznolikost religijsku strukturu, ali s primjetnim promjenama u odnosu na prethodno desetljeće. Katolici su ostali najbrojnija skupina, čineći 78,97% stanovništva s 3,057,587 osoba, što je smanjenje u odnosu na 2011. godinu. Pravoslavci čine 3,32% stanovništva s 128,545 osoba. Muslimanska zajednica zabilježila je blagi pad na 1,32% s 51,108 osoba. Broj nevjernika i ateista porastao

¹¹⁷ Berglund, J., Lunden, T. i Strandbrink, P. (2015). *Crossings and crosses: Religious education in the European Context*. De Gruyter. str. 144 – 145.

¹¹⁸ Ziebertz, H. G. i Riegel, U. (2009). *How teachers in Europe teach religion: Concepts and methods*. (12) LIT Verlag, str. 14.

¹¹⁹ Državni zavod za statistiku (2012.) *Stanovništvo prema vjeri po gradovima/općinama, Popis 2011*. Dostupno na: https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_10/h01_01_10_RH.html

je na 4,71% s 182,363 osobe. Broj onih koji se nisu izjasnili o svojoj religijskoj pripadnosti smanjio se na 1,72% s 66,596 osoba. Pripadnici ostalih religija čine 9,96% s 385,635 osoba, što je značajan porast u odnosu na 2011. godinu gdje ih je ukupno 45,715. Prema ovim podacima, Hrvatska je u posljednjem desetljeću doživjela značajne promjene u demografskoj i religijskoj strukturi. Podaci pokazuju trend smanjenja tradicionalnih religijskih skupina i rast alternativnih religijskih identiteta i ateizma, što odražava promjene u društvenim i kulturnim normama u Hrvatskoj.¹²⁰

6.2. Tolerancija i suradnja među vjerskim zajednicama

Interkulturalna perspektiva religijskog obrazovanja u Europi stavlja naglasak na prava roditelja i djece u kontekstu religijskog obrazovanja. UN-ove deklaracije podržavaju pravo na izbor religijskog obrazovanja i pravo na javno izražavanje vjere. U Europi, religijsko obrazovanje se koristi za promicanje demokratskih vrijednosti, ljudskih prava i aktivnog građanstva, posebno kroz Vijeće Europe. Vijeće Europe promiče model religijskog obrazovanja koji uključuje učenje o i od religije, ali izbjegava konfesionalni pristup. Cilj je povećanje osjetljivosti prema različitim vjerskim i nereligijskim uvjerenjima te poticanje dijaloga i tolerancije.¹²¹

Postoje različiti modeli religijskog obrazovanja, od konfesionalnih do nekonfesionalnih, ovisno o povijesnim, kulturnim i društvenim kontekstima pojedinih zemalja. Pritom se posebna pažnja posvećuje pluralizmu i sekularizaciji u suvremenom društvu. Europski modeli religijskog obrazovanja sve više se usmjeravaju na nekonfesionalni pristup, a promoviraju demokratske vrijednosti i toleranciju. Nema univerzalnog modela religijskog obrazovanja, nego svaka država prilagođava svoj pristup vlastitim potrebama i kontekstima. Ključni čimbenici uključuju religijsko okruženje, stav društva prema religiji, odnos države i religije te zakonodavni okvir obrazovnog sustava.¹²²

Hrvatski sustav religijskog obrazovanja oslanja se na europske modele, ali čuva svoje povijesne i kulturne specifičnosti. Konfesionalni vjeronauk, koji uključuje katolički, pravoslavni, islamski, evangelički i baptistički, prevladava u školama, unatoč kritikama i pritiscima za promjenu, posebno iz medija. Katolički vjeronauk naglašava odgovornost i zrele odluke učenika, a ne samo prenošenje doktrina. Prilagodba kurikuluma i razvoj kompetencija

¹²⁰ Državni zavod za statistiku (2022). *Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021*. Dostupno na: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

¹²¹ United Nations (1948). *Universal declaration of human rights*. Paris.

¹²² Jurišić, M. (2022). *Uloga i važnost religijskog obrazovanja u interkulturalnom obrazovanju*, Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet, str. 46 – 50.

učitelja su ključni za budućnost vjeronauke. Schreinerova ideja suradničkog učenja, koja obuhvaća učenje o i od religije, postaje sve značajnija. Katolički vjeronauk u Hrvatskoj pokazuje otvorenost prema interkulturalnom pristupu i dijalogu, što je potvrđeno analizama kurikuluma i udžbenika, koje pokazuju potrebu za većim sadržajem o religijskoj i kulturnoj raznolikosti. U hrvatskom društveno – kulturnom kontekstu, konfesionalni model može se razvijati i prilagođavati europskim ciljevima religijskog obrazovanja, što podrazumijeva dijalog i komunikaciju s različitim religijskim tradicijama. Ovo omogućuje kritičko promišljanje i razumijevanje vlastitih stavova, što je ključno za izgradnju tolerantnog društva.¹²³

Hrvatski srednjoškolci imaju pozitivne stavove prema nacijama poput Amerikanaca, Talijana i Nijemaca, s kojima nisu dijelili državu. Najniže su rangirani Srbi, Romi i Crnogorci, što odražava političku situaciju i bolna iskustva iz Domovinskog rata. U prijateljskim odnosima, tolerancija je veća, no Srbi i Crnogorci ostaju najmanje prihvaćeni. Radikalne mjere isključenja najviše su usmjerene prema Srbima i Crnogorcima. Iako postoje netrpeljivosti prema nekim grupama, srednjoškolci uglavnom ne pokazuju etnocentrizam. Hrvatski srednjoškolci pokazuju veliku socijalnu bliskost prema katolicima (90,9%), dok su nereligiozni na drugom mjestu (37,7%). Protestanti, židovi i muslimani su prihvaćeni umjereno, dok su pravoslavci najmanje prihvaćeni, što je povezano s političkim i ratnim događajima. Pravoslavci su najviše neprihvaćeni (40,1%), ali ih trećina ispitanika prihvaća kao prijatelje ili susjede. Iako postoji netrpeljivost prema pravoslavicima, mladi u Hrvatskoj pokazuju otvorenost i toleranciju prema različitim vjerskim i nereligijskim skupinama, što ukazuje na pozitivne društvene promjene.¹²⁴

6.3. Utjecaj religijske raznolikosti na društvo

Religija i religijska vjerovanja značajno utječu na društvo, a često potiču ljude na dobra djela. Ipak, ponekad izazivaju negativne posljedice zbog djelovanja „u ime Boga“. Religija povezuje čovjeka i Boga, s Bogom kao glavnim sudcem i zakonodavcem. Definirati religiju samo kao stanje čovjekova duha je pogrešno jer ona uključuje objavu, sud i milost. Promatrana isključivo kao ljudsko mišljenje, religija gubi svoju transcendentnu prirodu i postaje samo ljudsko djelo.¹²⁵ Religija i religijska vjerovanja obično promoviraju dobro,

¹²³ Ibid., str. 52 – 55.

¹²⁴ Grubišić, I. (1999). *Religija i integracija: Religija struktura i integracija hrvatskog društva*, Zagreb: Institut društvenih znanosti, str. 210 – 213.

¹²⁵ Tulić, E. (2018). Određenje i definicija religije s osvrtom na pojam novih religijskih pokreta. *Novi Muallim* 19(73), str. 9.

sklad, ljubav i zajedništvo. Međutim, uvijek postoje skupine koje, radi promoviranja svoje religije, šire mržnju i nasilje, a koriste vjerske razlike kao opravdanje za sukobe i ratove. Društvo se razvija, ali religija ostaje trajna, te pokušava odgovoriti na neobjašnjivo. Unatoč tome, odgovori na pitanja o prisilnoj vjeri i izboru između dokazivog i vjere ostaju neriješeni. Povijesno gledano, religija ima pravila koja je potrebno slijediti, a neusklađenost s njima vodi do ekstremnog ponašanja. Pravi cilj religije je pružanje etičkih načela za bolji život pojedinca i društva. Iako propovijeda moral, zajedništvo i zdravlje, često je zloupotrebljena zbog društveno – političkih razloga, što dovodi do nemira i diskriminacije. Negativni utjecaji uključuju širenje straha, nametanje nereálnih zahtjeva, stvaranje međuljudskih sukoba i održavanje neznanja. Religija može postati sredstvo kontrole i sukoba koje usmjerava ljude protiv sebe i drugih, te ograničava njihov intelektualni razvoj i slobodu.¹²⁶

Izrael je smješten u jugozapadnoj Aziji uz Sredozemno more, a graniči s Libanom, Sirijom, Jordanom i Egiptom. To je područje poznato i kao „Sveta zemlja“ jer je važno za tri najveće religije: kršćanstvo, islam i židovstvo. Povijest Izraela obilježena je stalnim sukobima i migracijama. Od rimskog osvajanja u 1. stoljeću pr. Kr., kroz arapsku dominaciju do cionističkog pokreta u 19. stoljeću, te osnivanja države Izrael 1948. godine, Izrael ima značajan utjecaj na globalno društvo zbog svojih religioznih i kulturnih korijena. Izrael je zemlja poznata po hodočašćima, gdje ljudi traže duhovnu transformaciju. Iako je Izrael bogat povijesnim i religijskim značajem, suočava se s političkim napetostima i društvenim razlikama. Suživot različitih religijskih skupina je težak, s čestim sukobima i diskriminacijom, što čini Izrael nesigurnim, ali i dalje privlačnim za vjernike i turiste.¹²⁷

U Hrvatskoj prevladava kršćanstvo, posebno katoličanstvo, a pravoslavci, protestanti, muslimani i Židovi su u manjini. Interes za religiju porastao je nakon društveno – političkih promjena 1990-ih. Međutim, religijska praksa je često odvojena od institucionalne crkve, s naglaskom na individualiziranu religioznost. Crkva ostaje važna, ali mnogi vjernici kritiziraju njezinu političku angažiranost. Religija u Hrvatskoj ima značajnu ulogu, s više od pedeset vjerskih zajednica koje djeluju prema Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica. Vjerske zajednice su odvojene od države, ali uživaju njezinu zaštitu i pomoć. Sekularizacija je smanjila institucionalnu religioznost, a individualizirana religioznost je u porastu. Povjerenje

¹²⁶ Mandalinić, A. (2020). *Religija – religijska vjerovanja i utjecaj na društvo*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, str. 12 – 14.

¹²⁷ Tomašević, D. (2010). *Sveta zemlja – povijesno duhovni vodič*, Zagreb: Glas Koncila, str. 50 – 52.

u Crkvu je opalo, jer mnogi smatraju da se ne bi trebala miješati u politiku. Unatoč tome, religija ostaje važan dio hrvatskog društva i javne scene.¹²⁸

¹²⁸ Balaban, J., Nikodem, K., Zrinščak, S. (2015). *Vrednote u Hrvatskoj i Europi: komparativna analiza*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, str. 28 – 31.

7. JEZIK I OBRAZOVANJE U MULTIKULTURALNOM DRUŠTVU

Višejezičnost kao društvena pojava može se definirati na različite načine, ovisno o perspektivi. Definiranje društva kao višejezičnog usko je povezano s priznavanjem statusa jezika različitim varijetetima. Sociolingvistička istraživanja pokazuju da su jednojezične zajednice rijetke, a jednojezične države još rjeđe. Jezična raznolikost unutar društva povezana je s raspodjelom moći i društvenog utjecaja, a oblikuje identitet pojedinca i zajednice. Višejezičnost najčešće nastaje u uvjetima kulturno – jezičnih kontakata. Političko ujedinjavanje jedan je od načina nastanka višejezičnog društva, ali migracije su jedan od najznačajnijih pokretača višejezičnosti u društvu. Ipak, ravnopravnost jezika nije uvijek prisutna pri ujedinjavanju.¹²⁹

Identitet se može definirati kao skup karakteristika koje razlikuju jednu osobu od druge. Kompleksnost pojedinca izražena kroz njegov identitet oblikuje se u interakciji s okolinom. U identitetu se prepoznaju elementi koji ukazuju na jedinstvenost i autonomnost svake osobe, što oblikuje osobni identitet. Jezik igra ključnu ulogu ne samo u formiranju osobnog, već i društvenog identiteta. Svaki čovjek definiran je i svojom pripadnošću određenim društvenim skupinama, poput rasnih, vjerskih, etničkih ili jezičnih zajednica, što se ističe kroz tipične obrasce ponašanja. Ovisno o situaciji i sugovorniku, pojedinci mijenjaju relevantnost pojedinih čimbenika identiteta. Prema teoriji Le Pagea i Tabouret-Kellera, u svakoj govornoj situaciji ljudi nastoje pronaći odgovarajuću ulogu i konstruirati vlastiti identitet. Ovaj pristup otvara pitanja o ulozi jezika u socijalizaciji te utjecaju na uspostavljanje odnosa i oblikovanje identiteta bilingvalnih govornika i govornika u višejezičnim društvima.¹³⁰

7.1. Višejezičnost i njezina uloga

Povijest ljudske svjedoči kontinuiran razvoj i složenije raslojavanje društva, od rodovskih i plemenskih zajednica do današnje kompleksne socijalne stratifikacije. S promjenom društvenih odnosa i struktura dolazi i do raslojavanja jezika. Jezična raznolikost odražava se u upotrebi jezika na različitim razinama jezične strukture, kao i u simboličkim i pragmatičkim aspektima. Prirodni jezici se, ovisno o upotrebi, raslojavaju na manje entitete. U sociolingvistici se često koristi neutralni termin idiom ili varijetet, koji obuhvaća sve oblike jezične upotrebe, uključujući sociolekte, dijalekte i nacionalne jezike. Različiti varijeteti uspostavljaju se horizontalnom i vertikalnom stratifikacijom, uzimajući u obzir teritorijalne

¹²⁹ Spolsky, B. (1998). *Oxford introductions to language study: Sociolinguistics*. Oxford University Press, str. 51.

¹³⁰ Le Page, R., Tabouret – Keller, A. (1985). *Acts of identity: Creole – based approaches to language and ethnicity*. Cambridge: CUP, str. 21 – 35.

jedinice. Dijalekti su varijeteti vezani uz određeno geografsko područje, a razlika između dijalekta i jezika često je politički motivirana, kao što je slučaj s francuskim i talijanskim dijalektima ili južnoslavenskim dijalektalnim kontinuumom. Nacionalni jezik predstavlja naciju kao cjelinu, a njegova temeljna funkcija je simbolička. Standardni varijetet najprikladniji je za komunikaciju unutar velikih mreža i često se koristi kao službeni jezik.¹³¹ Jezična zajednica je neutralan termin koji obuhvaća društvenu skupinu čiji članovi komuniciraju koristeći barem jedan zajednički govorni varijetet te se pridržavaju normi za gramatički i pragmatički ispravnu upotrebu. Takve zajednice ne ovise o rasnoj, etničkoj, nacionalnoj ili vjerskoj pripadnosti članova, niti o njihovoj fizičkoj udaljenosti. Važno je da zajednica dijeli ne samo jezik, već i repertoare, varijacije te znanja i stavove o jezičnoj upotrebi. Pojedinci često usvajaju i koriste nekoliko varijeteta, čime postaju članovi više jezičnih zajednica poput obitelji, škole, vršnjaka i slično. Ukupnost jezičnog identiteta pojedinca čine standardni jezik, strani jezici te specijalizirani varijeteti i registri sa specifičnom terminologijom. Jezične zajednice se definiraju i prema stupnju simboličke integracije, a postaju simboličke kad stupe u kontakt s drugom zajednicom. Jezik igra ključnu ulogu u društvenoj komunikaciji, a kompleksni obrasci jezika nazivaju se varijetetima. Varijeteti su različiti oblici jezika koje pojedinac ili zajednica koriste. Kontakt između različitih varijeteta često dovodi do višejezičnosti, bilo na individualnoj ili društvenoj razini. Stabilnost jezičnih situacija određuje stupnjeve bilingvizma, pri čemu se promjene mogu očitovati kroz jezično prebacivanje koda ili gubitak višejezičnosti. Višejezičnost nije samo lingvistički fenomen, već utječe na identitet pojedinaca i zajednica. Jezik se koristi za izražavanje etničkog ili nacionalnog identiteta, a prava manjinskih jezika postala su dio državnih politika. EU promiče multijezičnost kao temeljnu vrijednost, ali se suočava s izazovima u osiguravanju opstanaka manjinskih jezika u odnosu na dominaciju engleskog jezika.¹³²

Višejezičnost se odnosi na sposobnost osobe da govori više od jednog jezika, ali i na raširenu upotrebu više jezika u društvu ili državi. Višejezičnost se definira kao sposobnost govorenja nekoliko jezika, a termin poliglotizam se koristi kao sinonim. Bilingvizam je specifičan slučaj višejezičnosti, bez ograničenja na broj jezika koje govornik može znati. Uzroci višejezičnosti mogu biti osobni, socijalni, socio – ekonomski ili politički. U današnjem globaliziranom svijetu, višejezičnost je prirodni dio međuljudske komunikacije. Međutim,

¹³¹ Spolsky, B. (1998). *Oxford introductions to language study: Sociolinguistics*. Oxford University Press, str. 29 – 30.

¹³² Banjavčić, M., Erdeljac, V. (2009). *Višejezičnost i identitet*. Monitor ISH, str. 9 – 13.

kroz povijest nije uvijek bila prihvaćena, posebno u Europi tijekom 20. stoljeća kada su imigracijske politike dovele do priljeva migranata koji su donijeli svoje jezike, što je u početku bilo negativno ocijenjeno. Fenomeni jezičnog kontakta obuhvaćaju različite resurse koji potiču komunikaciju, a višejezičnost je jedan od tih aspekata. Osim višejezičnosti, tu su i diglosija, korištenje stranih riječi, posuđenice, ad – hoc posuđivanje, kod-miješanje i kod – prebacivanje. Diglosija označava situaciju gdje zajednica koristi dva oblika istog jezika u različitim društvenim situacijama. Strane riječi su preuzete iz drugih jezika, dok se posuđenice prilagođavaju izgovoru i pravopisu ciljanog jezika. Kod – miješanje i kod – prebacivanje se odnose na izmjenu jezika u komunikaciji, pri čemu kod – miješanje nema jasno dominantan jezik u interakciji.¹³³

Individualna višejezičnost odnosi se na raslojenost verbalnog repertoara pojedinca i može se klasificirati na tri načina prema Königsovoj tipologiji: retrospektivna, retrospektivno – prospektivna i prospektivna višejezičnost. Retrospektivna višejezičnost podrazumijeva govornike koji već poznaju drugi jezik pri dolasku na nastavu, retrospektivno – prospektivna uključuje one koji poznaju više jezika, ali nijedan nije predmet nastave, dok prospektivna obuhvaća učenike koji prvi put uče strani jezik u školi. U Hrvatskoj se višejezičnost razvija kroz obrazovni sustav, s naglaskom na stvaranje zajedničke komunikacijske kompetencije svih jezika koje učenik poznaje, umjesto ovladavanja pojedinačnim jezicima zasebno. Cilj je stvoriti raznolik jezični repertoar i omogućiti učenicima razvijanje višejezičnih kompetencija, čime se mijenja pristup jezičnom obrazovanju.¹³⁴

7.2. Multikulturalni pristup u obrazovanju

Prema Preporuci Vijeća EU, do 2025. godine svi europski srednjoškolci trebali bi imati dobro znanje dva jezika uz materinji. Ova vizija odražava se kroz podizanje standarda učenja jezika kako bi svi srednjoškolci tečno komunicirali na jeziku škole i još jednom europskom jeziku. Ističe se važnost potpunog svladavanja jezika škole kao osnove za uspjeh u obrazovanju, posebno za učenike iz manjinskih ili ugroženih sredina, uz podršku nastavnici svih predmeta. Prepoznaje se rastuća jezična raznolikost u europskim učionicama zbog migracija i mobilnosti unutar EU-a, te se naglašava važnost vrednovanja jezične raznolikosti. Države članice trebaju poticati ocjenjivanje, vrednovanje i razvoj jezika

¹³³ Malechova, M. (2016). *Višejezičnost kao sociolingvistički fenomen kontakta imajući u vidu suvremene oblike višejezične komunikacije – mijenjanje kodova kao suvremeni komunikacijski trend*. Filozofski fakultet, str. 86 – 88.

¹³⁴ Novogradec, M. J. (2017). *Individualna višejezičnost u kontekstu hrvatskog obrazovnog sustava*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, str. 29 – 30.

koji nisu dio kurikuluma, ali su važni za učenike s migrantskim, manjinskim ili dvojezičnim podrijetlom. Naglašava se važnost potpunog ovladavanja jezikom školovanja za sve učenike, posebno za one iz migrantskih obitelji. Ludwig Wittgenstein ističe da je jezik ključan za naše razumijevanje svijeta. Osiguranje da svi učenici potpuno ovladaju jezikom školovanja ključno je za ravnopravnost, socijalnu uključenost, te uspjeh u obrazovanju i daljnjem napretku u životu. Raznovrsnost jezika važna je za cjelokupan razvoj pismenosti učenika, a funkcionalna pismenost je temeljna za kognitivni napredak kroz kurikulum. Škole bi trebale usvojiti inkluzivne i višejezične politike koje podržavaju razvoj cjelokupnog jezičnog repertoara učenika, s posebnim naglaskom na podršku pismenosti na materinskom jeziku za učenike s migrantskim ili izbjegličkim porijeklom. Mnogi EU modeli isključivo se fokusiraju na jezik školovanja te ignoriraju materinje jezike učenika, što može negativno utjecati na stavove učitelja prema višejezičnosti. Profesor Piet Van Avermaet ističe da ovakvi modeli ne prepoznaju vrijednost višejezičnosti. Projekt „*BET YOU*“ pokazuje da mnogi učitelji vjeruju da učenici ne bi trebali koristiti materinski jezik u školi, što može biti štetno. Važnost jezične raznolikosti također je pitanje socijalne pravde i uključenosti. Odbijanje jezika djeteta u školi može negativno utjecati na njegovo samopouzdanje, motivaciju i obrazovna postignuća, stoga je podržavanje jezične raznolikosti ključno za socijalnu pravdu i uključenost u obrazovanju. Funkcionalna pismenost nadilazi jezične granice, jer je temeljna vještina za učenje i napredak u cijelom kurikulumu, te ju treba razvijati na svim jezicima koje učenici govore. Jezična raznolikost podržava učenje, kogniciju i dobrobit, čime se učenicima omogućava da koriste svoj materinji jezik u školi, što pozitivno utječe na njihovo opće blagostanje, samopoštovanje i motivaciju za učenje. Odmak od jednojezičnih uvjerenja nije potreban, jer nije potrebno birati između jezika školovanja, stranih jezika ili materinjeg jezika učenika. Višejezične školske politike trebaju biti razvijene kako bi se iskoristila dječja volja za učenjem. Funkcionalna pismenost nadilazi jezične granice jer je osnovna vještina ključna za napredak u učenju i važna za sve jezike koje učenici govore. Odmak od višejezičnih uvjerenja nije potreban jer nije potrebno birati između jezika školovanja, stranih jezika ili materinskih jezika učenika. Višejezične školske politike su korisne i trebaju se razvijati. Ključne lekcije o jačanju jezične osviještenosti u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (VET) uključuju nekoliko važnih aspekata. VET studenti mogu i trebaju učiti više jezika jer učenje jezika nije izvan nečijih sposobnosti, a značajno poboljšava karijerne izgleda. Razvijanje specifičnih jezičnih politika za VET je ključno, iako mnoge EU države imaju politike za razvoj višejezičnih i pismenih kompetencija kod VET studenata, njihova učinkovitost je ograničena jer su često dio šire politike. Promicanje dugoročne mobilnosti VET-a ima pozitivan učinak

na socijalne, radno-specifične i jezične vještine studenata i nastavnika te olakšava razmjenu ideja i dobrih praksi među stručnjacima, čime se potiče inovacija u sektoru.¹³⁵

7.3. Jezična politika Europske unije i Vijeća Europe

Višejezičnost je prepoznata kao ključna kompetencija za osobni razvoj, zapošljivost i socijalnu uključenost, prema Preporuci Vijeća EU. Međutim, mnogi mladi Europljani završavaju školu bez praktičnog znanja stranih jezika. Istraživanje iz 2011.-2012. pokazalo je da samo 42% učenika postiže srednju razinu znanja prvog stranog jezika. EU strategija za poboljšanje učenja jezika uključuje poticanje ranog učenja jezika, promicanje učenja trećeg jezika i osiguravanje prilika za nastavnike da uče u inozemstvu. Višejezični razredi doprinose kulturnoj raznolikosti, ali zahtijevaju prilagodbu nastavnih metoda kako bi se uvažila različita jezična i kulturna pozadina učenika. EU je postavila ključni cilj poboljšanja poučavanja i učenja jezika od rane dobi 22. svibnja 2019. godine, kada su ministri obrazovanja u EU donijeli Preporuku Vijeća o sveobuhvatnom pristupu poučavanju i učenju jezika, koja naglašava važnost ranog učenja jezika. Ova preporuka, zajedno s Preporukom Vijeća o visokokvalitetnim sustavima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, utvrđuje strategiju EU-a za jačanje učenja jezika. U Preporuci Vijeća o sveobuhvatnom pristupu poučavanju i učenju jezika države članice dogovorile su se da će intenzivirati učenje jezika do kraja obveznog obrazovanja, omogućiti svim mladima da steknu znanje barem još jednog drugog europskog jezika uz jezik na kojem su se školovali, poticati učenje dodatnog (trećeg) jezika do razine koja omogućuje tečnu komunikaciju prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike, te poticati razvoj sveobuhvatnih pristupa za bolje učenje jezika na nacionalnoj, regionalnoj, lokalnoj i školskoj razini. Također, preporuka naglašava potrebu osiguravanja prilika za nastavnike jezika da uče i studiraju u inozemstvu, te promicanja inovativnih, uključivih i višejezičnih metoda poučavanja. Djeca doseljenika na području EU donose u razrede mnoštvo jezika i kulturnu raznolikost, što je potencijalna prednost za pojedinca, škole i cijelo društvo. Iako se brojke među državama članicama razlikuju, u prosjeku manje od 10 % svih učenika u EU-u pohađa nastavu na jeziku koji im nije materinski. Stoga je važno najbolje iskoristiti potencijal jezične raznolikosti, prilagoditi nastavne metode i omogućiti učenicima da ostvaruju dobre rezultate. Pitanja jezične

¹³⁵ European Commission (2020). *Education begins with language*, str. 17 – 24. Dostupno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6b7e2851-b5fb-11ea-bb7a-01aa75ed71a1/language-en>

raznolikosti i višejezičnih razreda uključena su u novu inicijativu Putevi do školskog uspjeha, koja naglašava važnost izgradnje svijesti o jezicima u školama.¹³⁶

7.4. Izazovi u ostvarivanju jezične i obrazovne jednakosti

Glavni nedostaci višejezičnosti uključuju manji vokabular višejezične djece u odnosu na jednojezičnu djecu, interferenciju (utjecaj jednog jezika na drugi) i moguće teškoće u razvijanju osobnog i kulturnog identiteta. Istraživanja pokazuju da višejezična djeca često postižu lošije rezultate u oba jezika u usporedbi s jednojezičnom djecom. Interferencija se javlja na svim jezičnim razinama, od izgovora do značenja. Miješanje kodova često se događa kada govornici koriste obilježja oba jezika u istoj rečenici. Identitet višejezične djece može biti pogođen, jer mogu osjećati rastrganost između dvije kulture, što može smanjiti njihov osjećaj pripadnosti. Posebna pažnja treba biti posvećena socio - emocionalnom razvoju višejezične djece kako bi se naglasile sličnosti između njih i drugih ljudi u njihovom okruženju.¹³⁷

Najčešće jezične teškoće u školi uključuju pravopis, terminologiju i gramatičku strukturu. Manji vokabular može utjecati na sve aspekte jezične proizvodnje i razumijevanja, što rezultira poteškoćama u akademskom kontekstu. Pravopisne greške često se javljaju jer djeca miješaju pravila iz različitih jezika, dok je terminološka ograničenost rezultat ograničenog izlaganja specifičnim pojmovima izvan školskog okruženja. Gramatičke teškoće uključuju nesvjesno prenošenje gramatičkih struktura iz jednog jezika u drugi, što može dovesti do nepravilnih konstrukcija. Stav nastavnika prema višejezičnosti značajno utječe na iskustvo i kvalitetu školovanja učenika. Negativni stavovi i nerazumijevanje višejezičnih učenika otežavaju usvajanje gradiva jer djeca mogu osjećati pritisak i strah od pogrešaka, što smanjuje njihovo sudjelovanje u nastavi. Ovo može dovesti do niskog samopouzdanja i socijalne izolacije, sprječavajući djecu da se integriraju u razrednu zajednicu. Takvo okruženje također može izazvati vršnjačko nasilje, gdje djeca koja se osjećaju nesigurno postaju meta zlostavljanja.¹³⁸

¹³⁶ European Commission (2024). *Višejezičnost kao ključna kompetencija*. Dostupno na: <https://education.ec.europa.eu/hr/focus-topics/improving-quality/multilingualism/multilingualism-as-a-key-competence>

¹³⁷ Mayer, A. (2020). *Izazovi višejezičnog razvoja iz perspektive višejezičnih govornika*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, str. 10 – 11.

¹³⁸ Bialysotk, E. (2009). Bilingualism: The good, the bad and the indifferent, *Bilingualism: Language and Cognition*, 12 (1), str. 3 – 11.

8. IZAZOVI I PERSPEKTIVE MULTIKULTURALIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Multikulturalizam u Republici Hrvatskoj suočava se s brojnim izazovima i perspektivama koje oblikuju njegovu budućnost. Ovo poglavlje analizira ključne probleme u ostvarivanju multikulturalnog društva, uključujući prepreke u integraciji manjina i nedostatke u zakonskoj regulativi. Također, istražuju se prednosti i prilike koje proizlaze iz multikulturalizma te se razmatraju budući koraci za jačanje multikulturalnog identiteta. Kroz detaljnu analizu, cilj je pružiti uvid u trenutno stanje i ponuditi smjernice za unaprjeđenje multikulturalnih politika u Hrvatskoj.

8.1. Problemi u ostvarivanju multikulturalnog društva

U ostvarivanju multikulturalnog društva u Hrvatskoj postoji nekoliko izazova, unatoč zakonodavnom okviru koji podržava prava i ravnopravnost nacionalnih manjina.¹³⁹

Jedan od glavnih problema u ostvarivanju multikulturalnog društva u Hrvatskoj je socijalna segregacija. Ova segregacija često vodi do stvaranja izoliranih zajednica koje imaju malo međusobnih interakcija, što može rezultirati napetostima među različitim etničkim skupinama. Političke napetosti povezane s nacionalnim identitetom dodatno kompliciraju integraciju manjina. Također, postoji otpor prema prihvaćanju različitih kultura unutar većinskog društva, što može biti posljedica povijesnih sukoba i nerazumijevanja.¹⁴⁰ U nastavku se analiziraju neki problemi u ostvarivanju multikulturalnog društva u Republici Hrvatskoj vezano uz:

- povijesni i demografski kontekst,
- zakonodavni okvir,
- obrazovni sustav,
- medije,
- socijalnu integraciju.

Hrvatska nije povijesno poznata kao zemlja imigracije i dolaska različitih kultura, već se može smatrati multinacionalnom zbog prisutnosti nacionalnih manjina. To znači da postoji dugoročna potreba za očuvanjem i zaštitom kulturnih identiteta manjinskih skupina.¹⁴¹

¹³⁹ Trampuš, K., Šare, L. (2017). *Kriza multikulturalizma: nejasna vizija društva u članicama Europske unije*, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, str. 59-64.

¹⁴⁰ Kastoryano, R. (2018). Multiculturalism and interculturalism: redefining nationhood and solidarity, *Comparative Migration Studies*, 6(17).

¹⁴¹ Trampuš, K., Šare, L. (2017). *Kriza multikulturalizma: nejasna vizija društva u članicama Europske unije*, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, str. 59-64.

Ustav Republike Hrvatske i Kazneni zakon pružaju zaštitu manjinskim skupinama od mržnje i diskriminacije. Manjine su zastupljene u Hrvatskom saboru s osam zastupnika koji sudjeluju u donošenju odluka i zastupanju prava manjina. Također, postoji zakonodavstvo koje omogućuje političku participaciju manjina na lokalnoj i regionalnoj razini, kao i osiguranje dopunskih izbora u slučaju nedovoljne zastupljenosti.

Obrazovni sustav u Hrvatskoj promovira interkulturalizam, s učenjem o nacionalnim manjinama od osnovne do srednje škole i fakulteta. Istraživanja pokazuju da većina učenika nema negativne stavove prema pripadnicima manjina, te su sposobni prepoznati kulturne razlike. Međutim, postoji potreba za kontinuiranim radom na uključivanju interkulturalnih sadržaja u obrazovne programe.

Javni mediji imaju obvezu promicati razumijevanje i poštivanje različitosti te proizvoditi programe namijenjene informiranju pripadnika nacionalnih manjina. Unatoč tome, izazov je osigurati dovoljno medijskog prostora i kvalitetnog sadržaja koji će zaista reflektirati kulturnu raznolikost.¹⁴²

Država financira različite programe i aktivnosti manjinskih udruga, uključujući medijske sadržaje i obrazovanje na jeziku manjina. No, smanjenje proračunskih sredstava za te aktivnosti, kao što je slučaj s romskom zajednicom, predstavlja izazov za održavanje i razvoj tih programa.

Integracija manjinskih skupina, posebno Roma, još uvijek predstavlja izazov zbog problema kao što su loši imovinski uvjeti, nezaposlenost i getoizacija. Unatoč postojećim programima, potrebne su dodatne politike za osiguravanje jednakih prilika i poboljšanje statusa tih skupina.¹⁴³

Zaključno se može reći da Hrvatska ima zadovoljavajući zakonodavni okvir za zaštitu prava nacionalnih manjina i promicanje multikulturalizma, ali suočava se s izazovima u implementaciji tih zakona i stvaranju društvenog okruženja koje uistinu prihvaća i poštuje kulturne razlike. Kontinuirani naponi u obrazovanju, medijima, financiranju i socijalnoj integraciji ključni su za daljnji napredak prema multikulturalnom društvu.

8.2. Prednosti i prilike koje proizlaze iz multikulturalizma

Multikulturalizam donosi brojne prednosti koje obogaćuju društva na više razina. Različite kulturne skupine unutar jednog društva doprinose raznolikosti kroz razmjenu ideja, običaja i vrijednosti. Ova razmjena potiče kreativnost i inovacije jer različite perspektive

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

moгу dovesti do novih i učinkovitijih rješenja problema. Kultura inovacija često je jača u multikulturalnim okruženjima gdje postoji više raznolikih pristupa i metoda. Neke značajne prednosti i prilike koje proizlaze iz multikulturalizma očituju se kroz:¹⁴⁴

- društvenu koheziju i smanjenje predrasuda,
- inkluzivnost i identitet,
- ekonomske prednosti,
- tržište rada i poslovanje,
- obrazovanje i akademski uspjeh,
- zdravlje i blagostanje,
- političku stabilnost.

Multikulturalizam pomaže u jačanju društvene kohezije smanjenjem predrasuda i diskriminacije. Kada ljudi iz različitih kulturnih sredina žive i rade zajedno, povećava se međusobno razumijevanje i tolerancija. Ovo međusobno razumijevanje može smanjiti socijalne tenzije i promovirati mirnu koegzistenciju.

Multikulturalizam promovira inkluzivnost, omogućavajući pojedincima da se identificiraju sa svojom kulturnom baštinom, što doprinosi osobnom i kolektivnom identitetu. Ovo je važno za osjećaj pripadnosti i samopoštovanja, jer pojedinci koji mogu slobodno izražavati svoju kulturu i tradiciju često imaju veći osjećaj sreće i zadovoljstva.

Multikulturalizam može donijeti značajne ekonomske prednosti. Različite kulturne skupine mogu privući strane investicije i razviti turizam. Strane investicije često dolaze u zemlje koje imaju reputaciju otvorenih i inkluzivnih društava, jer su takva okruženja privlačna za međunarodne investitore i stručnjake. Turizam također može profitirati od multikulturalizma jer turisti često žele doživjeti raznoliku kulturnu ponudu.

Multikulturalna društva često imaju dinamičnije tržište rada jer privlače stručnjake iz različitih dijelova svijeta. Ova raznolikost može poboljšati konkurentnost na globalnom tržištu. Poduzeća koja uspješno integriraju različite kulture često su inovativnija i mogu bolje razumjeti i opsluživati međunarodna tržišta.

Obrazovne ustanove u multikulturalnim društvima često nude programe koji promiču interkulturalno razumijevanje i suradnju. Ovi programi ne samo da obogaćuju akademsko iskustvo studenata nego ih i pripremaju za život i rad u globaliziranom svijetu. Studenti iz

¹⁴⁴ Ng, E.S., Bloemraad, I. (2015). A SWOT Analysis of Multiculturalism in Canada, Europe, Mauritius, and South Korea, *American Behavioral Scientist*, 59(6).; Pedersen, P. (1999). *Multiculturalism as a Fourth Force*, London and New York: Routledge; Taylor&Francis Group.; Ng, E.S., Metz, I. (2014). Multiculturalism as a Strategy for National Competitiveness: The Case for Canada and Australia, *Journal of Business Ethics*, 128, 253-266.

različitih kulturnih pozadina mogu donijeti jedinstvene perspektive i pristupe učenju, što može dovesti do boljih akademskih rezultata i inovacija u obrazovanju.

Postoje dokazi da multikulturalna okruženja mogu imati pozitivan utjecaj na zdravlje i blagostanje stanovništva. Društva koja su otvorenija i inkluzivnija često imaju bolje mentalno zdravlje među svojim stanovnicima zbog smanjenja stresa povezanog s diskriminacijom i socijalnom izolacijom. Također, pristup različitim zdravstvenim praksama i tradicionalnim lijekovima može obogatiti zdravstveni sustav.

Multikulturalizam može pridonijeti političkoj stabilnosti jer promiče inkluzivne politike i zastupljenost svih društvenih skupina. Ovo može smanjiti socijalne tenzije i spriječiti sukobe, jer se sve skupine osjećaju ravnopravno i zastupljeno u političkom procesu. Također, inkluzivna društva često imaju veću otpornost na radikalizaciju i ekstremizam.

Sve ove prednosti čine multikulturalizam ključnim za razvoj modernih društava, posebno u kontekstu globalizacije i sve veće mobilnosti ljudi. Hrvatske politike koje podržavaju i promiču multikulturalizam mogu značajno doprinijeti društvenom i ekonomskom razvoju zemlje, čineći je privlačnijom i konkurentnijom na međunarodnoj sceni.

8.3. Budući koraci za jačanje multikulturalnog identiteta

Za jačanje multikulturalnog identiteta u Hrvatskoj potrebno je poduzeti nekoliko ključnih koraka:

- obrazovni sustav: potrebno je aktivno promicati multikulturalne vrijednosti kroz kurikulum i interkulturalne projekte; obrazovne institucije igraju ključnu ulogu u oblikovanju stavova mladih prema različitim kulturama;
- jasne politike integracije: razvoj i implementacija politika koje podržavaju integraciju manjina, uključujući pristup obrazovanju, zapošljavanju i socijalnim uslugama, ključni su za stvaranje inkluzivnog društva;
- medijska podrška: mediji bi trebali igrati aktivniju ulogu u prikazivanju pozitivnih primjera multikulturalizma i poticanju dijaloga među različitim etničkim skupinama;
- političko sudjelovanje: potrebno je poticati sudjelovanje manjina u političkom životu i odlučivanju kako bi se osigurala njihova zastupljenost i glas u društvu.

Ovi koraci mogu pomoći u stvaranju harmoničnog i inkluzivnog društva gdje se kulturna raznolikost doživljava kao bogatstvo, a ne kao prepreka

9. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE PERCEPCIJE ISPITANIKA O MULTIKULTURALIZMU U REPUBLICI HRVATSKOJ

Empirijsko istraživanje percepcije ispitanika o multikulturalizmu u Republici Hrvatskoj pruža uvid u stavove građana prema različitim kulturama i njihovoj suživotu. U ovom poglavlju iznesena je metodologija istraživanja, uključujući vrste podataka, istraživačka pitanja i ciljeve, područje istraživanja, ciljani uzorak, mjerni instrumenti te metode statističke analize. Rezultati istraživanja omogućit će razumjeti kako građani Hrvatske doživljavaju multikulturalizam, koje su glavne prepreke u njegovom prihvaćanju te kako mediji, obrazovni sustav i vladine politike utječu na formiranje tih stavova.

9.1. Metodologija istraživanja

Ova cjelina diplomskog rada predstavlja analitičko-eksperimentalni dio diplomskog rada, a sastoji se od sljedećih dijelova: 1) *Vrste istraživanja i podataka*, 2) *Istraživačka pitanja i ciljevi istraživanja*, 3) *Područje istraživanja*, 4) *Ciljani uzorak istraživanja*, 5) *Mjerni instrument*, 6) *Metode statističke analize*, te 8) *Valjanost i pouzdanost istraživanja*.

9.1.1. Vrste istraživanja i podataka

Ovaj diplomski rad ima karakter teorijskog i empirijskog istraživanja. Teorijsko se odnosi na prikaz svih dosadašnjih znanja, definicija, podjela, odnosno preuzimanje tuđih rezultata znanstveno-istraživačkog rada. Empirijsko istraživanje odnosi se na analitičko-eksperimentalni dio u kojem se istražuje percepcija ispitanika o multikulturalizmu u Republici Hrvatskoj.

Za potrebe ovoga rada korišteni su primarni i sekundarni izvori podataka. Sekundarni podatci su različite knjige, članci, publikacije, zbornici radova i relevantni Internet izvori. Primarni izvor podataka odnosi se na empirijsko istraživanje putem anketnog upitnika koji je ispitanicima na popunjavanje dostavljen u elektroničkom obliku.

U ovom istraživanju korištena je kombinacija kvantitativnih i kvalitativnih metoda kako bi se osigurala sveobuhvatna analiza percepcije multikulturalizma u Republici Hrvatskoj. Razumijevanje različitih vrsta istraživanja i vrsta podataka koje generiraju od ključne je važnosti za uspostavljanje valjanosti i pouzdanosti rezultata.

Kvantitativno istraživanje se odnosi na prikupljanje numeričkih podataka koji se mogu kvantitativno analizirati korištenjem statističkih metoda.

Primarna metoda kvantitativnog istraživanja u ovom radu bila je anketiranje putem online platforme, konkretno putem alata „Google obrasci“. Anketni upitnik je dizajniran kako bi prikupio podatke od ispitanika o njihovim stavovima, percepcijama i iskustvima vezanim uz multikulturalizam. Kvantitativni podaci prikupljeni putem anketnih upitnika omogućili su analizu demografskih varijabli, učestalosti stavova i procjene različitih aspekata multikulturalizma.

Vrste kvantitativnih podataka uključuju:

- demografski podaci: spol, dob, obrazovanje;
- stavovi i percepcije: ocjene stavova prema multikulturalizmu, osobnoj otvorenosti prema različitim kulturama, percepciji medijske zastupljenosti različitih kultura;
- učestalost ponašanja: učestalost komunikacije s ljudima iz različitih kulturnih sredina, sudjelovanje u multikulturnim aktivnostima.

Kvalitativno istraživanje fokusira se na razumijevanje dubljih značenja, mišljenja i stavova ispitanika.

U ovom istraživanju su kvalitativni podaci prikupljeni putem otvorenih pitanja u anketnom upitniku, gdje su ispitanici mogli izraziti svoja mišljenja i stavove o preprekama i prijedlozima za promicanje multikulturalizma. Otvorena pitanja omogućila su prikupljanje bogatijih i dubljih podataka koji pružaju kontekst kvantitativnim nalazima.

Vrste kvalitativnih podataka uključuju:

- otvoreni odgovori na anketna pitanja: ispitanici su imali priliku detaljno opisati svoje stavove prema multikulturalizmu, identificirati prepreke u prihvaćanju multikulturalizma i predložiti aktivnosti koje bi najbolje promovirale multikulturalizam;
- tekstualne analize: analiza odgovora ispitanika pružila je uvid u različite perspektive i iskustva koja nisu uvijek vidljiva kroz kvantitativne podatke.

Kombinacija kvantitativnih i kvalitativnih metoda u mješovitom omogućila je sveobuhvatnije razumijevanje istraživnog fenomena. Kvantitativni podaci pružili su, dakle, preglednu sliku o stavovima i ponašanjima ispitanika, dok su kvalitativni podaci obogatili razumijevanje tih stavova pružajući dublje uvid u razloge i kontekst. Drugim riječima, kombinacija kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja omogućila je prikupljanje širokog spektra informacija o percepciji multikulturalizma u Republici Hrvatskoj. Kvantitativni podaci osigurali su statistički značajne rezultate koji se mogu generalizirati na širu populaciju, dok su kvalitativni podaci pružili dublje razumijevanje i kontekstualizaciju tih rezultata. Ova

metodološka raznolikost osigurala je sveobuhvatniji pristup istraživanju, omogućujući detaljniju i pouzdaniju analizu stavova ispitanika.

9.1.2. Istraživačka pitanja i ciljevi istraživanja

Postavljena istraživačka pitanja u ovome radu su:

IP1: Kako građani Republike Hrvatske percipiraju multikulturalizam?

IP2: Kako mediji u Republici Hrvatskoj prikazuju različite kulture i kakav utjecaj to ima na stavove građana?

IP3: Koje su glavne prepreke prihvaćanju multikulturalizma u Hrvatskoj?

IP4: Kako građani ocjenjuju napore vlade Republike Hrvatske u promicanju multikulturalizma?

Glavni cilj ovog istraživanja je analizirati percepciju multikulturalizma među građanima Republike Hrvatske. Istraživanje ima za svrhu razumjeti kako građani doživljavaju multikulturalizam, koje su njihove stavove i iskustva, te identificirati ključne faktore koji utječu na njihove percepcije i stavove prema multikulturalizmu.

Istraživanje nastoji identificirati opće stavove građana prema multikulturalizmu, ispitujući kako građani općenito doživljavaju i definiraju multikulturalizam, te analizirajući pozitivne i negativne aspekte koje povezuju s ovim konceptom. Nadalje, jedan od ključnih ciljeva istraživanja je evaluirati ulogu medija u oblikovanju percepcije multikulturalizma. Istraživanje ispituje percepciju građana o tome kako mediji prikazuju različite kulture i analizira utjecaj medijskog prikazivanja na stavove prema multikulturalizmu. Pored toga, istraživanje identificira ključne prepreke prihvaćanju multikulturalizma, prepoznajući glavne izazove i prepreke koje građani vide kao barijere prihvaćanju i promicanju multikulturalizma, te analizira specifične socio-političke i ekonomske faktore koji utječu na ove percepcije. Na kraju, istraživanje procjenjuje percepciju građana o naporima vlade Republike Hrvatske u promicanju multikulturalizma, ispitujući kako građani ocjenjuju vladine napore i koje mjere smatraju učinkovitima ili nedovoljnima u kontekstu promicanja multikulturalizma.

9.1.3. Područje istraživanja

Istraživanje je provedeno na razini cijele Republike Hrvatske, uključujući ispitanike iz urbanih i ruralnih područja, što omogućava uvid u razlike u percepciji multikulturalizma između različitih dijelova zemlje, neovisno o nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NKD).

Hrvatska je zemlja bogate kulturne baštine i povijesti, s različitim etničkim, vjerskim i kulturnim skupinama koje doprinose njenoj multikulturalnoj strukturi. Područje istraživanja stoga obuhvaća različite socijalne slojeve i kulturne skupine unutar Hrvatske. Uključivanjem ispitanika različitih etničkih pripadnosti, vjerskih zajednica i kulturnih pozadina, istraživanje nastoji pružiti sveobuhvatnu sliku o percepciji i iskustvima multikulturalizma.

Istraživanje također uzima u obzir institucionalni kontekst u kojem se promiče multikulturalizam, uključujući obrazovne institucije, vladine politike i medijske organizacije. Analizom uloge ovih institucija, istraživanje pruža uvid u to kako institucionalne strukture i politike utječu na percepciju multikulturalizma među građanima.

Istraživanje je provedeno tijekom svibnja i lipnja 2024. godine, što omogućuje analizu trenutnih stavova i percepcija u specifičnom vremenskom okviru. Ovaj period je odabran kako bi se omogućilo prikupljanje aktualnih podataka koji reflektiraju trenutnu društvenu i političku situaciju u zemlji.

Može se reći da je područje istraživanja pažljivo definirano kako bi se obuhvatila široka paleta demografskih, geografskih i kulturnih varijabli koje utječu na percepciju multikulturalizma u Republici Hrvatskoj. Ovaj pristup omogućava sveobuhvatnu analizu i razumijevanje složenih dinamika koje oblikuju stavove građana prema multikulturalizmu.

9.1.4. Ciljani uzorak istraživanja

Anketnom istraživanju dobrovoljno je pristupilo 160 ispitanika, od kojih je 61,3% muškoga i 38,7% ženskoga spola. Najviše je ispitanika (40,6%) u dobi između 25 i 30 godina te osoba mlađih od 24 godine (30%). Po stupnju obrazovanja, najviše ispitanika ima završenu visoku stručnu spremu (42,5%), a višu stručnu spremu ima 23,7% ispitanika te 22,5% ih je sa srednjom stručnom spremom. Rezultati su prikazani u Tablici 1.

Tablica 1 Opći podatci o ispitanicima (socio-demografska obilježja)

Opći podatci o ispitaniku (socio-demografska struktura ispitanika)	Postotak (%)
Spol	
M	61,3
Ž	38,7
Dob	
≤ 24	30

Od 25 do 30	40,6
Od 31 do 38	18,1
Od 39 do 50	5,6
≥ 51	5,6
Stupanj obrazovanja	
Osnovnoškolsko obrazovanje	1,9
Srednja stručna sprema	22,5
Viša stručna sprema	23,7
Visoka stručna sprema	42,5
Poslijediplomski studij, doktorat, specijalistički studij	9,4

Izvor: Samostalna izrada autora rada

9.1.5. Mjerni instrumenti

Instrument istraživanja korišten u ovom radu je anketni upitnik koji je samostalno kreiran za potrebe istraživanja. Radi se o prigodnom uzorku (eng. *Convenience Sampling*) u kombinaciji s uzorkom snježne grude (eng. *Snowball Sample*). Naime, ispitanici su odabrani zbog svoje dostupnosti i spremnosti za sudjelovanje, bez specifičnih kriterija osim što su voljni sudjelovati. No, početni su ispitanici uputili autora na nove ispitanike, što je omogućilo širenje uzorka kroz mrežu poznanstava i preporuka. Takav pristup je povećao raznolikost uzorka.

Anketa je poslužila kao sredstvo za prikupljanje odgovora. Istraživanje je provedeno u svibnju i lipnju 2024. godine pomoću anketnog upitnika putem alata „Google obrasci“. U anketi su sudjelovali punoljetni građani Republike Hrvatske.

Upitnik se sastojao od više sekcija koje su obuhvatile sljedeće teme: 1) *Socio-emografska obilježja ispitanika* (pitanja vezana uz dob, spol, obrazovanje, i druge relevantne osobne podatke) – 3 pitanja; 2) *Osobni stavovi i percepcija* (pitanja koja se odnose na učestalost komunikacije s ljudima iz različitih kulturnih sredina, stavove prema multikulturalizmu i osobnu otvorenost prema različitim kulturama) – 9 pitanja; 3) *Uloga medija* (pitanja usmjerena na percepciju ispitanika o tome kako mediji prikazuju različite kulture, zastupljenost različitih kultura u hrvatskim medijima, informiranost javnosti o multikulturalizmu, te potrebu za većom zastupljenošću kulturnih programa na televiziji) – 4 pitanja; 4) *Multikulturalizam u Republici Hrvatskoj: percepcija i Vlada RH* (pitanja koja procjenjuju stavove ispitanika prema multikulturalizmu u Hrvatskoj, toleranciju prema različitim kulturama, važnost promicanja multikulturalizma u školama, doprinos

multikulturalizma društvenom razvoju i smanjenju diskriminacije, te ocjene o naporima vlade RH u promicanju multikulturalizma) – 9 pitanja; 5) *Iskustva i djelovanja* (pitanja o osobnim iskustvima ispitanika u sudjelovanju u aktivnostima koje promiču multikulturalizam, učestalosti sudjelovanja u raspravama o multikulturalizmu na društvenim mrežama, te prijedlozima aktivnosti koje bi najbolje promovirale multikulturalizam) – 8 pitanja.

Anketni upitnik sadržavao je ukupno 33 pitanja.

Upitnik je distribuiran putem online platformi, odnosno društvenih medija. Podaci su prikupljeni anonimno, a sudjelovanje je bilo dobrovoljno.

U radu su korištene metode grafičkog i tablearnog prikazivanja kojima se prezentira struktura odgovara na anketna pitanja.

9.1.6. Metode statističke analize

Za potrebe ovoga istraživanja provedena je deskriptivna analiza prikupljenih podataka pomoću alata Google Forms i Microsoft Excel. Korištene metode statističke analize omogućile su interpretaciju odgovora ispitanika i predstavljanje rezultata na razumljiv i sistematičan način. Svako pitanje strukturirano je u skladu s ciljevima istraživanja.

Podaci su prikupljeni, dakle, putem online anketnog upitnika kreiranog u Google Forms-u. Ovaj alat je omogućio jednostavno distribuiranje upitnika i prikupljanje odgovora u stvarnom vremenu. Anketni upitnik bio je podijeljen u nekoliko sekcija koje su obuhvaćale demografske podatke, osobne stavove prema multikulturalizmu, učestalost komunikacije s ljudima iz različitih kulturnih sredina, te percepciju uloge medija u oblikovanju stavova o multikulturalizmu.

Analiza prikupljenih podataka provedena je pomoću Excel-a, gdje su korištene osnovne statističke mjere za opis podataka. Frekvencijske distribucije omogućile su izračun učestalosti pojavljivanja određenih odgovora, što je pomoglo u razumijevanju koliko često ispitanici zauzimaju određene stavove ili sudjeluju u određenim aktivnostima. Frekvencijske distribucije prikazane su u obliku tablica i grafikona, što je olakšalo razumijevanje rezultata. Za usporedbu različitih kategorija koristili su se postotci, što je omogućilo relativnu usporedbu učestalosti odgovora, neovisno o ukupnom broju ispitanika. Za pitanja koja su koristila Likertovu ljestvicu (npr. od 1 do 5) izračunane su srednje vrijednosti kako bi se prikazao prosječan stav ispitanika prema određenim tvrdnjama ili pitanjima.

Podatci su vizualizirani putem grafikona i tablica izrađenih u Excel-u, uključujući stupčaste grafikone, linijske grafikone i kružne dijagrame. Ovi vizualni alati pomogli su u

boljoj prezentaciji rezultata, omogućujući jasnu i preglednu interpretaciju prikupljenih podataka.

Rezultati su interpretirani tako da pružaju uvid u percepciju multikulturalizma među ispitanicima. Kroz deskriptivnu statistiku analizirani su odgovori na ključna pitanja, poput učestalosti komunikacije s ljudima iz različitih kulturnih sredina i stavova prema multikulturalizmu. Identificirani su ključni obrasci i trendovi koji pomažu u razumijevanju stavova ispitanika te potencijalnih prepreka i prilika za promicanje multikulturalizma.

Korištenjem ovih metoda omogućeno je detaljno i sveobuhvatno sagledavanje prikupljenih podataka, pružajući čvrstu osnovu za daljnje zaključke i preporuke unutar istraživanja.

9.1.7. Valjanost i pouzdanost istraživanja

U ovom istraživanju korišten je anketni upitnik, pažljivo osmišljen kako bi obuhvatio sve relevantne aspekte percepcije multikulturalizma među ispitanicima.

Sadržajna valjanost osigurana je kroz temeljitu izradu upitnika na temelju pregleda relevantne literature. Pitanja su formulirana tako da pokrivaju ključne dimenzije multikulturalizma. Svako pitanje je pažljivo odabrano kako bi se osiguralo da je relevantno i bitno za istraživačke ciljeve. Konstruktiva valjanost procijenjena je analizom međusobne povezanosti pitanja unutar upitnika. Pitanja koja mjere slične koncepte trebala bi pokazivati visoku korelaciju, dok bi pitanja koja mjere različite koncepte trebala pokazivati nisku korelaciju. Ova procjena omogućila je potvrdu da upitnik adekvatno mjeri različite aspekte percepcije multikulturalizma. Valjanost kriterija provjerena je usporedbom rezultata ovog istraživanja s rezultatima prethodnih studija koje su koristile slične mjere. Sličnost rezultata između studija ukazuje na visoku valjanost kriterija, sugerirajući da su mjere korištene u ovom istraživanju valjane i u kontekstu drugih istraživanja.

Pouzdanost istraživanja odnosi se na dosljednost i stabilnost mjera koje su korištene. Visoka pouzdanost znači da će istraživački instrumenti dati slične rezultate pod konzistentnim uvjetima. U ovom istraživanju, pouzdanost je osigurana standardizacijom postupaka prikupljanja podataka. Svi ispitanici su dobili iste upute i pitanja, a podaci su prikupljeni i analizirani na identičan način, što minimizira utjecaj subjektivnih čimbenika i osigurava dosljednost rezultata.

Kako bi se dodatno osigurala valjanost i pouzdanost istraživanja, primijenjene su različite strategije kontrole mogućih izvora pogrešaka. Prvo, prilikom izrade upitnika, izbjegnute su

dvosmislene i previše složene formulacije pitanja koje bi mogle zbuniti ispitanike. Drugo, anonimnost ispitanika zajamčena je kako bi se smanjila pristranost odgovora zbog socijalno poželjnog odgovaranja.

Također, prikupljanje podataka provedeno je tijekom specifičnog vremenskog okvira kako bi se osiguralo da vanjski čimbenici, poput društvenih ili političkih događanja, ne utječu značajno na rezultate. Na kraju, podaci su pažljivo provjereni i analizirani kako bi se identificirale i ispravile moguće pogreške ili nedosljednosti.

Zaključno se može reći da je osigurana visoka razina valjanosti i pouzdanosti istraživanja, čime se pridonijelo vjerodostojnosti rezultata i omogućilo donošenje pouzdanih zaključaka i preporuka na temelju prikupljenih podataka.

9.2. Interpretacija rezultata istraživanja

Ispitanicima je postavljeno pitanje koliko često imaju priliku komunicirati s ljudima iz različitih kulturnih sredina i koliko često zapravo komuniciraju s njima. Ponuđeni odgovori bili su: svakodnevno, nekoliko puta tjedno, nekoliko puta mjesečno, rijetko (nekoliko puta godišnje ili rjeđe), nikad. Prema rezultatima, 25,6% ispitanika navodi da svakodnevno imaju priliku komunicirati s ljudima iz različitih kulturnih sredina, dok 16,9% takve prilike ima nekoliko puta tjedno. Nadalje, 23,1% ispitanika navodi da prilike za komunikaciju imaju nekoliko puta mjesečno, dok 28,1% rijetko ima prilike za takvu komunikaciju, odnosno nekoliko puta godišnje ili rjeđe. Samo 6,2% ispitanika nikada nema priliku komunicirati s ljudima iz različitih kulturnih sredina. Međutim, kada se usporede stvarne učestalosti komunikacije, vidljivo je da 18,8% ispitanika svakodnevno komunicira s ljudima iz različitih kulturnih sredina, što je manje od onih koji imaju takve prilike. Slično tome, 16,3% ispitanika zapravo komunicira nekoliko puta tjedno, što je gotovo jednako postotku prilika. Nadalje, 23,1% ispitanika komunicira nekoliko puta mjesečno, što je jednako postotku onih koji imaju takve prilike. Najveći nesrazmjer vidljiv je u kategoriji rijetke komunikacije: 31,9% ispitanika rijetko komunicira s ljudima iz različitih kulturnih sredina, iako je 28,1% navelo da imaju rijetke prilike za takvu komunikaciju. Konačno, 10% ispitanika nikada ne komunicira s ljudima iz različitih kulturnih sredina, što je više od postotka onih koji nikada nemaju takve prilike. Ova analiza ukazuje na jaz između prilika za komunikaciju i stvarne učestalosti komunikacije s ljudima iz različitih kulturnih sredina. Iako značajan dio ispitanika ima svakodnevne ili tjedne prilike za takvu komunikaciju, manji broj njih te prilike stvarno koristi. Istovremeno, velik dio populacije rijetko ili nikada ne komunicira s ljudima iz različitih kulturnih sredina, čak i kada imaju prilike za to. Ovi podaci naglašavaju potrebu za

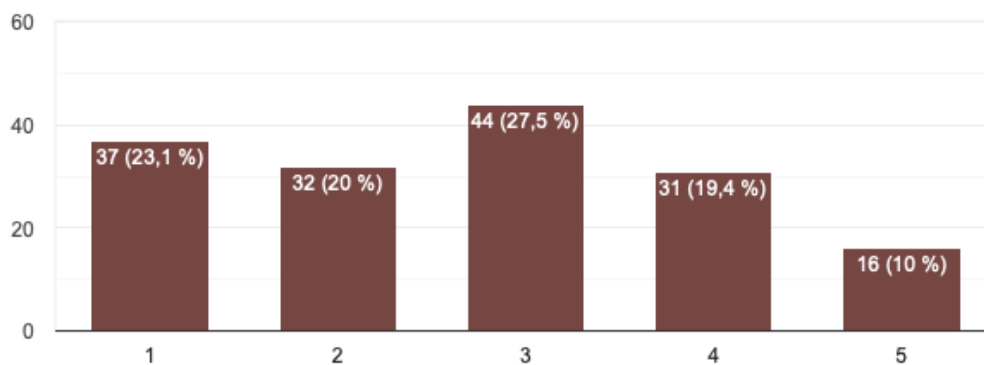
poticanjem aktivnijeg angažmana i korištenja prilika za multikulturalnu komunikaciju, kako bi se promoviralo bolje razumijevanje i integracija unutar raznolikih zajednica.

Tablica 2 Razlika između prilike za komunikaciju i učestalost komuniciranja s ljudima iz različitih kulturnih sredina

	Svakodnevno	Nekoliko puta tjedno	Nekoliko puta mjesečno	Rijetko (nekoliko puta godišnje ili rjeđe)	Nikad
Prilika za komunikaciju s ljudima iz različitih kulturnih sredina	25,6	16,9	23,1	28,1	6,2
Učestalost komuniciranja s ljudima iz različitih kulturnih sredina	18,8	16,3	23,1	31,9	10,0

Izvor: Samostalna izrada autora rada

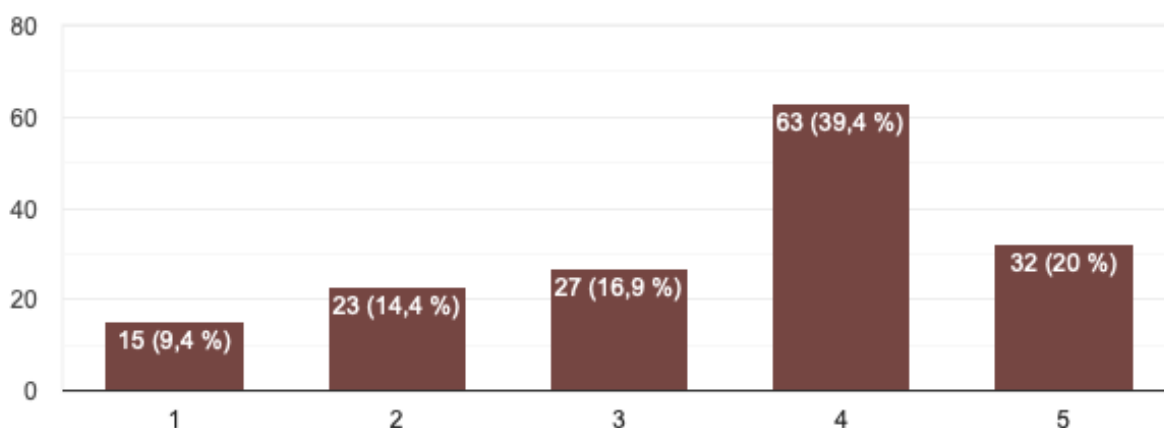
Ispitanici su ocjenama od 1 do 5 označili svoj stav prema multikulturalizmu. Pritomnje vrijedilo: 1-u potpunosti negativan, 2-negativan, 3-niti pozitivan, niti negativan, 4-pozitivan, 5-u potpunosti pozitivan. Rezultati pokazuju da ispitanici svoj stav prema multikulturalizmu ocjenjuju s prosječnom ocjenom 2,7. Rezultati su prikazani u Grafikonu 1.

Grafikon 1 Opći stav prema multikulturalizmu

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Nadalje, ispitanici su ocjenom od 1 do 5 ocijenili svoju osobnu otvorenost za upoznavanje i prihvaćanje novih kultura. Pritom je vrijedilo: 1-u potpunosti loše, 2-loše, 3-niti loše, niti dobro, 4-dobro, 5-u potpunosti dobro. Rezultati pokazuju da ispitanici svoju otvorenost za upoznavanje i prihvaćanje novih kultura ocjenjuju s prosječnom ocjenom 3,5 (Grafikon 2).

Grafikon 2 Osobna otvorenost za upoznavanje i prihvaćanje novih kultura

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Ispitanici su ocjenom od 1 do 5 naznačili svoj stav o tvrdnjama koje se odnose općenito na multikulturalizam. Pritom je vrijedilo: 1- 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem. Rezultati ankete pokazuju da je tvrdnja "Stav o multikulturalizmu u svijetu u velikoj mjeri oblikuju mediji" dobila najvišu prosječnu ocjenu od 4,2, što ukazuje na snažan konsenzus da mediji imaju ključnu ulogu u oblikovanju percepcije multikulturalizma. Sljedeća po redu je tvrdnja "Multikulturalizam može pomoći u smanjenju diskriminacije u svijetu" s prosječnom ocjenom

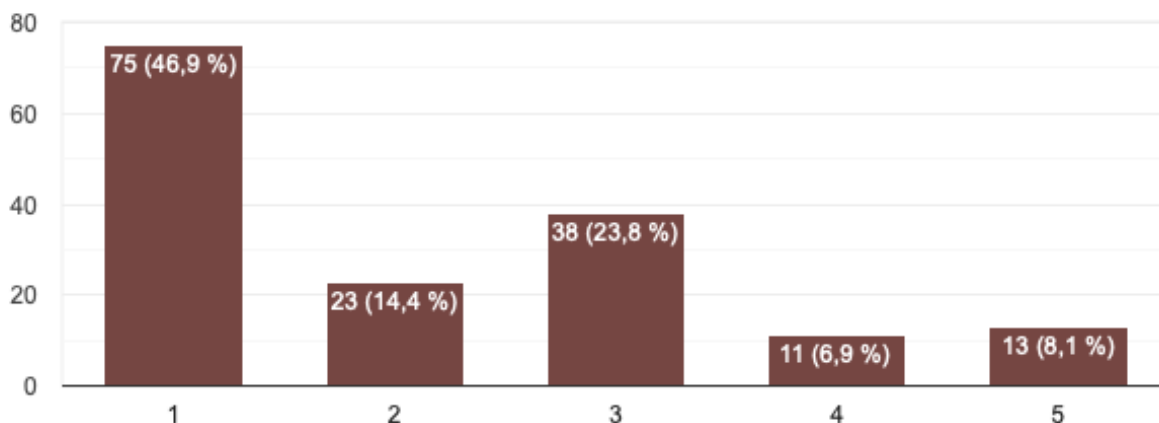
od 2,8, što sugerira blago pozitivne stavove ispitanika prema ovoj ideji. S druge strane, tvrdnja s najnižom prosječnom ocjenom je "Multikulturalizam povećava društvenu koheziju u svijetu" koja je dobila ocjenu 2,5, ukazujući na pretežno skeptičan stav prema ovom aspektu multikulturalizma. Rezultati su prikazani u Tablici 3.

Tablica 3 Stavovi ispitanika o tvrdnjama koje se odnose općenito na multikulturalizam

Tvrdnja	Prosječna ocjena
Važno je promicati multikulturalizam u školama.	2,7
Multikulturalizam doprinosi razvoju društva u globalu.	2,6
Stav o multikulturalizmu u svijetu u velikoj mjeri oblikuju mediji.	4,2
Multikulturalizam doprinosi kulturnoj raznolikosti i društvenom bogatstvu u svijetu.	2,7
Multikulturalizam povećava društvenu koheziju u svijetu.	2,5
Multikulturalizam može pomoći u smanjenju diskriminacije u svijetu.	2,8

Izvor: Samostalna izrada autora rada

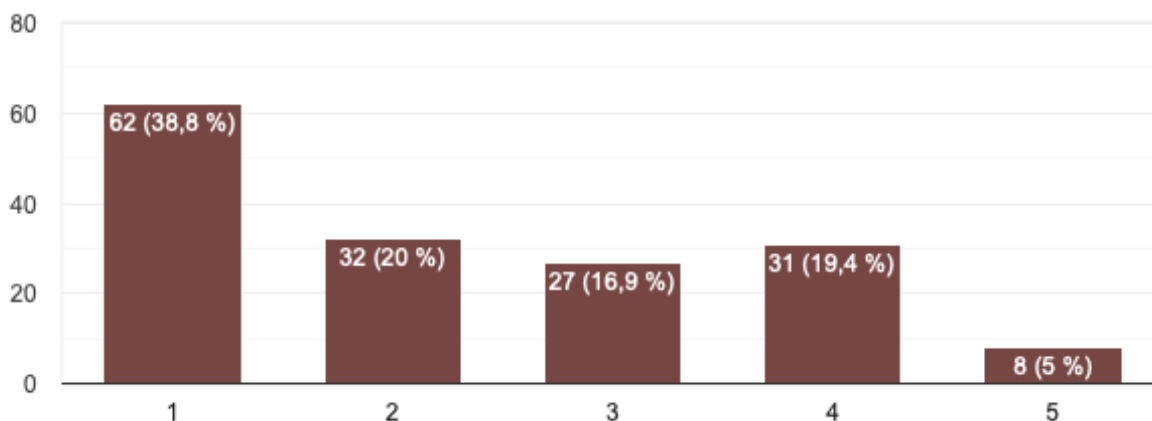
Ispitanicima je postavljeno pitanje koliko se slažu s tvrdnjom „Multikulturalizam je ključan za budući razvoj Hrvatske“? Pritom je vrijedilo: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem. Rezultati pokazuju da ispitanici tvrdnju ocjenjuju s prosječnom ocjenom 2,2 (Grafikon 3).

Grafikon 3 (Ne)slaganje s tvrdnjom „Multikulturalizam je ključan za budući razvoj Hrvatske“

Izvor: Samostalna izrada autora rada

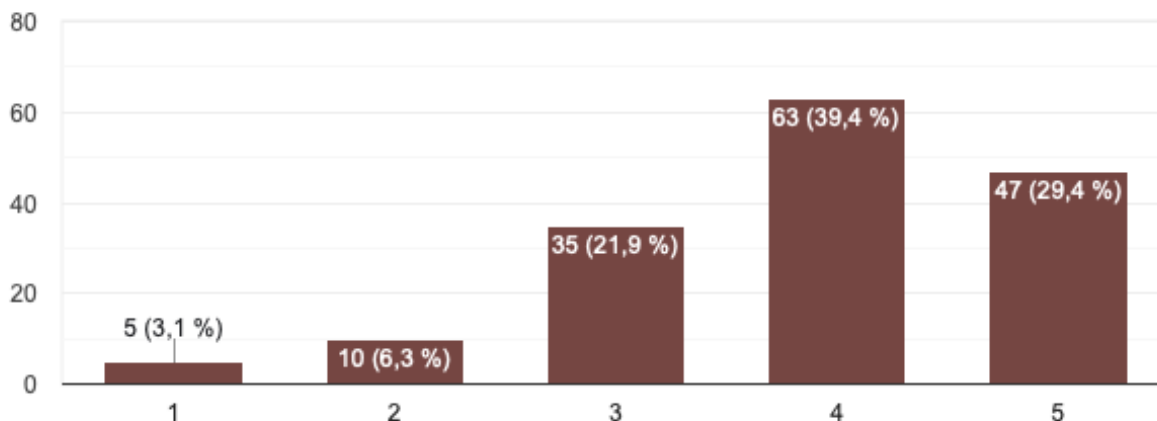
Ispitanici su ocjenama od 1 do 5 ocijenili koliko su spremni podržati inicijative koje promiču multikulturalizam. Pritom je vrijedilo: 1-u potpunosti nespreman/na, 2-nespreman/na, 3-niti spreman/na, niti nespreman/na, 4-spreman/na, 5-u potpunosti spreman/na. Rezultati pokazuju da prosječna ocjena na ovo pitanje iznosi 2,3.

Grafikon 4 Spremnost ispitanika da podrže inicijative koje promiču multikulturalizam

Izvor: Samostalna izrada autora rada

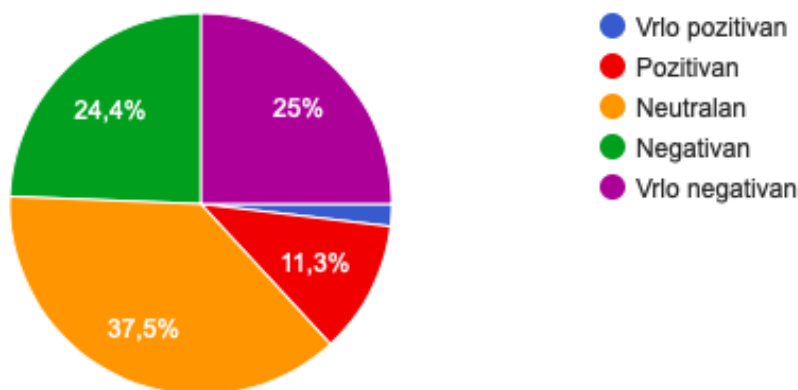
Nadalje, ocjenom od 1 do 5 ispitanici su označili svoju svjesnost kulturnih razlika između ljudi u njihovoj zajednici. Pritom je vrijedilo: 1-u potpunosti nesvjestan/na, 2-nesvjestan/na, 3-niti svjestan/na, niti nesvjestan/na, 4-svjestan/na, 5-u potpunosti svjestan/na. Prosječna ocjena ispitanika vezana uz njihovu svjesnost kulturnih razlika između ljudi u njihovoj zajednici iznosi 3,9.

Grafikon 5 Svjesnost kulturnih razlika između ljudi u zajednici

Izvor: Samostalna izrada autora rada

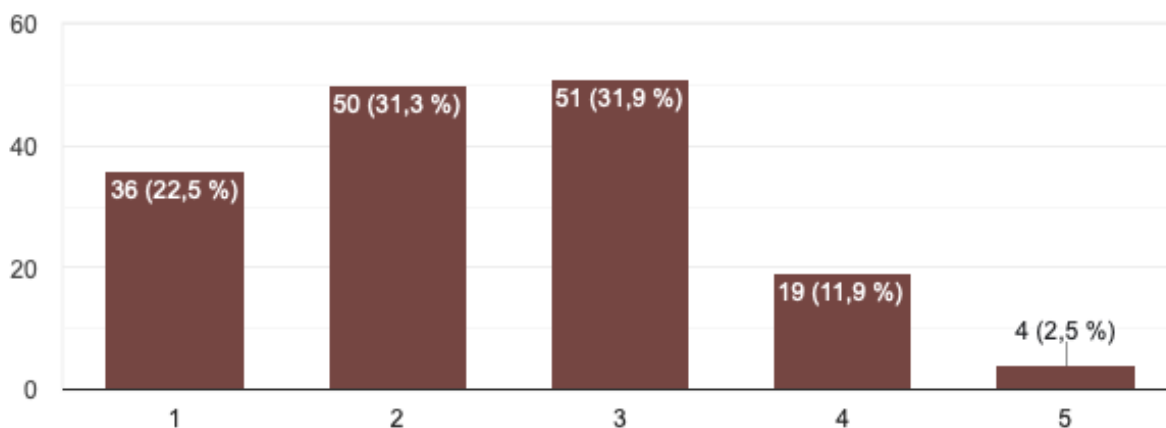
Ispitanicima je postavljeno pitanje kakav je njihov stav prema imigrantima koji dolaze iz različitih kulturnih sredina. Najviše ispitanika ima neutralan stav prema imigrantima (37,5%), vrlo negativan (25%) ili negativan (24,4%). Rezultati su prikazani u Grafikonu 6.

Grafikon 6 Stav prema imigrantima koji dolaze iz različitih kulturnih sredina

Izvor: Samostalna izrada autora rada

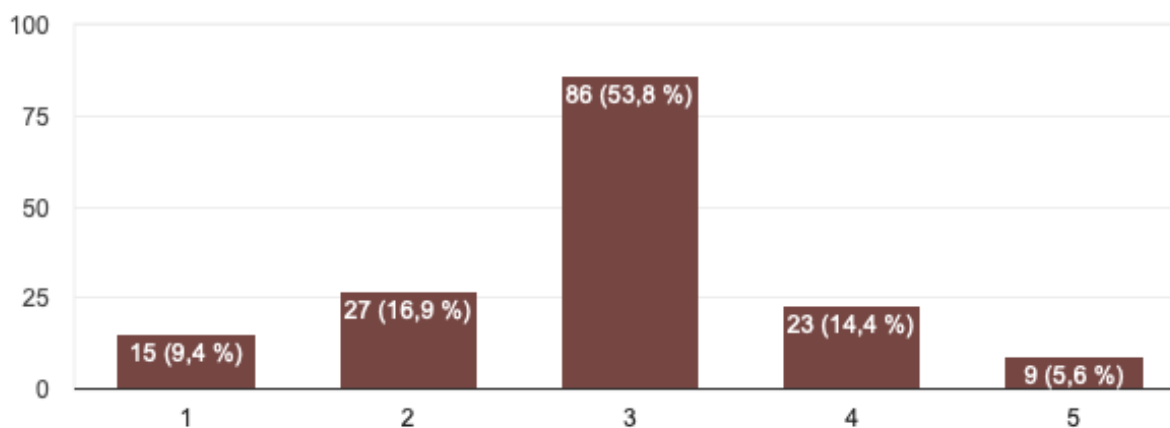
Ispitanici su morali odrediti svoje (ne)slaganje s tvrdnjom: „Mediji u Hrvatskoj adekvatno prikazuju različite kulture“. Svoje su mišljenje ispitanici ocjenjivali s: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem. Rezultati pokazuju da prosječna ocjena slaganja, odnosno neslaganja ispitanika s navedenom tvrdnjom iznosi 2,4 (Grafikon 7).

Grafikon 7 (Ne)slaganje ispitanika s tvrdnjom: „Mediji u Hrvatskoj adekvatno prikazuju različite kulture“

Izvor: Samostalna izrada autora rada

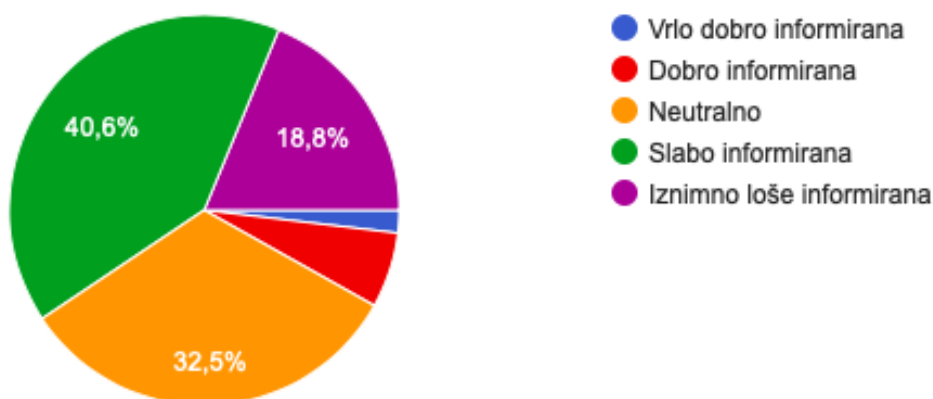
Zastupljenost različitih kultura u hrvatskim medijima ispitanici su ocjenjivali ocjenama od 1 do 5 pri čemu je vrijedilo: 1-u potpuno loša, 2-loša, 3-niti loša, niti dobra, 4-dobra, 5-u potpuno dobra. Prosječna ocjena odgovora na ovo pitanje iznosi 2,9 (Grafikon 8).

Grafikon 8 Ocjena zastupljenosti različitih kultura u hrvatskim medijima

Izvor: Samostalna izrada autora rada

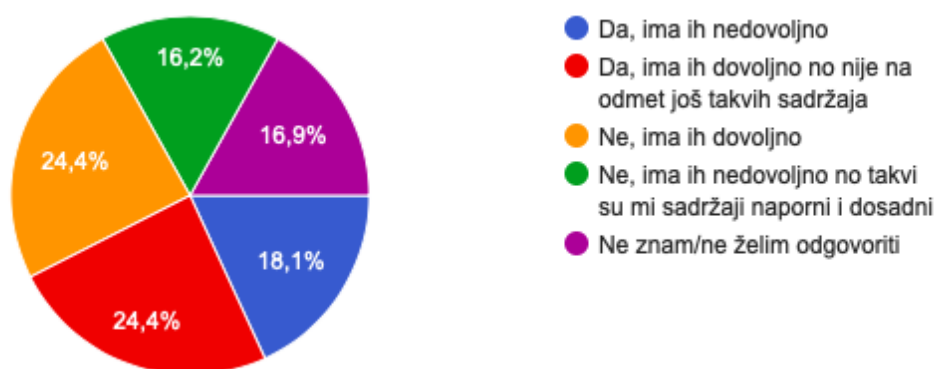
Ispitanicima je postavljeno pitanje o tome kako ocjenjuju informiranost hrvatske javnosti o važnosti multikulturalizma. Najviše ispitanika smatra da je hrvatska javnost slabo (40,6%) ili neutralno (32,5%) informirana o važnosti multikulturalizma.

Grafikon 9 Ocjena informiranosti hrvatske javnosti o važnosti multikulturalizma

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Ispitanicima je postavljeno pitanje o tome treba li na televiziji uvesti više kulturnih programa. Rezultati pokazuju da 24,4% ispitanika smatra da ne treba uvesti više kulturnih programa jer ih ima dovoljno. Jednako toliko (24,4%) ispitanika dijeli stav da na televiziju treba uvesti više kulturnih programa, jer unatoč tome što ih ima dovoljno, navode kako nije na odmet još takvih sadržaja. Ipak, 18,1% ispitanika smatra da treba uvesti još takvih sadržaja jer ih ima nedovoljno. Osim toga, 16,9% nije se htjelo izjasniti na ovo pitanje, a 16,2% ispitanika smatra da na televiziju ne treba uvesti više kulturnih programa, iako ih ima nedovoljno, no takvi su im sadržaji naporni i dosadni. Rezultati su prikazani u Grafikonu 10.

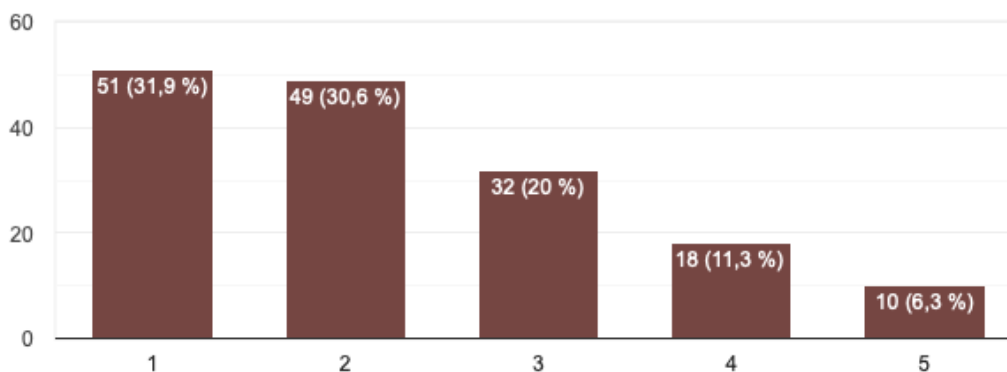

Grafikon 10 Potreba za uvođenjem više kulturnih programa na televiziji

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Ispitanici su ocjenom od 1 do 5 naznačili koliko se (ne)slažu s tvrdnjom „Republika Hrvatska je multikulturalna zemlja.“ Pritom je vrijedilo: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne

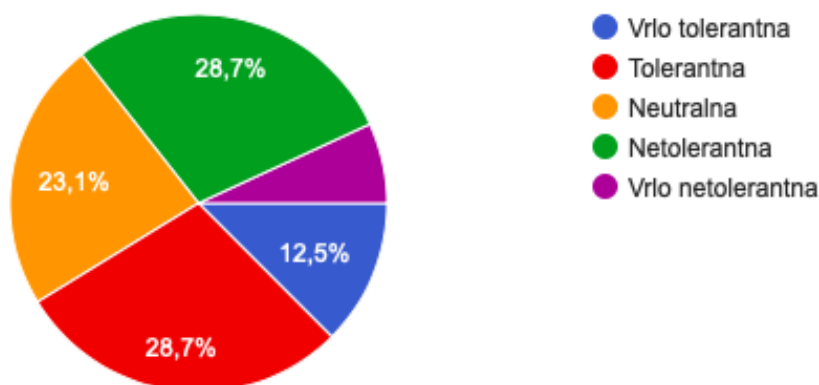
slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem. Rezultati pokazuju da ispitanici dijele prosječan stav koji se očituje u ocjeni 2,3.

Grafikon 11 (Ne)slaganje ispitanika s tvrdnjom „Republika Hrvatska je multikulturalna zemlja.“

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Ispitanicima je postavljeno pitanje o njihovom stavu o tome je li Republika Hrvatska tolerantna prema različitim kulturama i koliko. U ovom pitanju je primjetno neslaganje ispitanika. Naime, 28,7% ispitanika smatra da je Hrvatska tolerantna, a jednako toliko (28,7%) navodi kako je Hrvatska netolerantna prema različitim kulturama. Osim toga, 23,1% navedeno ocjenjuje neutralnim odgovorom (Grafikon 12).

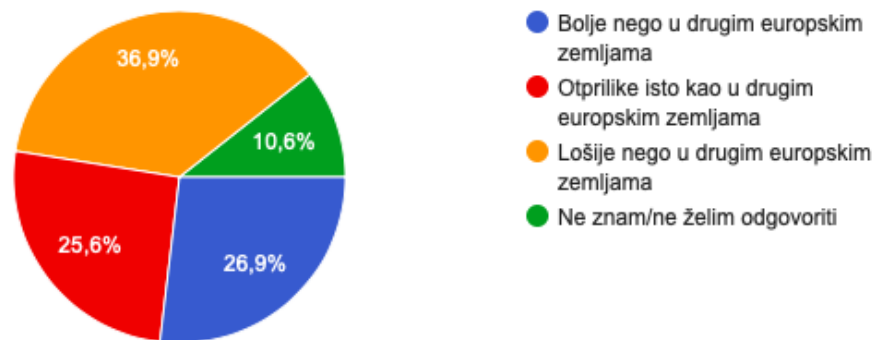

Grafikon 12 Tolerantnost Republike Hrvatske prema različitim kulturama

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Ispitanici su ocijenili stanje multikulturalizma u Republici Hrvatskoj u usporedbi s ostatkom Europe. Rezultati pokazuju da najviše ispitanika (36,9%) smatra kako je u Hrvatskoj lošije nego u drugim europskim zemljama. Ipak, 26,9% navodi da je bolje nego

u drugim europskim zemljama. Osim toga, 25,6% ispitanika smatra kako je otprilike isto kao u drugim europskim zemljama (Grafikon 13).

Grafikon 13 Ocjena stanja multikulturalizma u Republici Hrvatskoj u usporedbi s ostatkom Europe

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Ispitanici su ocjenama od 1 do 5 naznačili svoje mišljenje o postavljenim tvrdnjama vezanim uz multikulturalizam u Hrvatskoj. Pritom je vrijedilo: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem. Rezultati ankete pokazuju da tvrdnja "Stav o multikulturalizmu u svijetu u velikoj mjeri oblikuju mediji" ima najvišu prosječnu ocjenu od 4,0, što ukazuje na snažan konsenzus da mediji oblikuju percepciju multikulturalizma. Sljedeća po prosječnoj ocjeni je tvrdnja "Multikulturalizam može pomoći u smanjenju diskriminacije u svijetu" s ocjenom 2,7, što sugerira blago pozitivne stavove. Najnižu prosječnu ocjenu od 2,4 ima tvrdnja "Multikulturalizam povećava društvenu koheziju u svijetu", ukazujući na pretežno skeptičan stav prema ovom aspektu multikulturalizma.

Usporedbom stavova ispitanika o multikulturalizmu općenito (Tablica 3) i o multikulturalizmu u Republici Hrvatskoj, moguće je uočiti kako su prosječne ocjene u svim tvrdnjama niže vezano uz Republiku Hrvatsku nego općenito na svijet. Pritom najveću prosječnu ocjenu u oba seta podataka ima tvrdnja "Stav o multikulturalizmu u svijetu u velikoj mjeri oblikuju mediji", koja u općem kontekstu ima ocjenu 4,2, dok u kontekstu Hrvatske ima ocjenu 4,0. Ovo ukazuje na dosljedno mišljenje ispitanika da mediji značajno utječu na percepciju multikulturalizma, bilo općenito ili specifično u Hrvatskoj. Tvrdnja "Multikulturalizam može pomoći u smanjenju diskriminacije u svijetu" ima prosječnu ocjenu 2,8 u općem kontekstu, dok u kontekstu Hrvatske ima blago nižu ocjenu 2,7. Slična blaga razlika vidljiva je i kod tvrdnje "Važno je promicati multikulturalizam u školama", gdje opći

kontekst ima ocjenu 2,7, a hrvatski kontekst 2,6. Najveće odstupanje u ocjenama vidljivo je kod tvrdnje "Multikulturalizam doprinosi kulturnoj raznolikosti i društvenom bogatstvu u svijetu", koja u općem kontekstu ima ocjenu 2,7, dok u kontekstu Hrvatske ima nešto nižu ocjenu 2,5. Slično, tvrdnja "Multikulturalizam doprinosi razvoju društva u globalu" ima ocjenu 2,6 u općem kontekstu, ali 2,5 u Hrvatskoj. Najnižu prosječnu ocjenu ima tvrdnja "Multikulturalizam povećava društvenu koheziju u svijetu", s ocjenom 2,5 u općem kontekstu i još nižom ocjenom 2,4 u hrvatskom kontekstu. Ovo ukazuje na pretežno skeptičan stav ispitanika prema utjecaju multikulturalizma na društvenu koheziju, kako općenito, tako i specifično u Hrvatskoj. Ukupno gledajući, stavovi ispitanika o multikulturalizmu općenito su slični njihovim stavovima o multikulturalizmu u Hrvatskoj, uz nekoliko manjih odstupanja koja ukazuju na nešto veći skepticizam kada je riječ o konkretnom kontekstu Hrvatske.

Tablica 4 Stavovi ispitanika o tvrdnjama koje se odnose na multikulturalizam u Republici Hrvatskoj

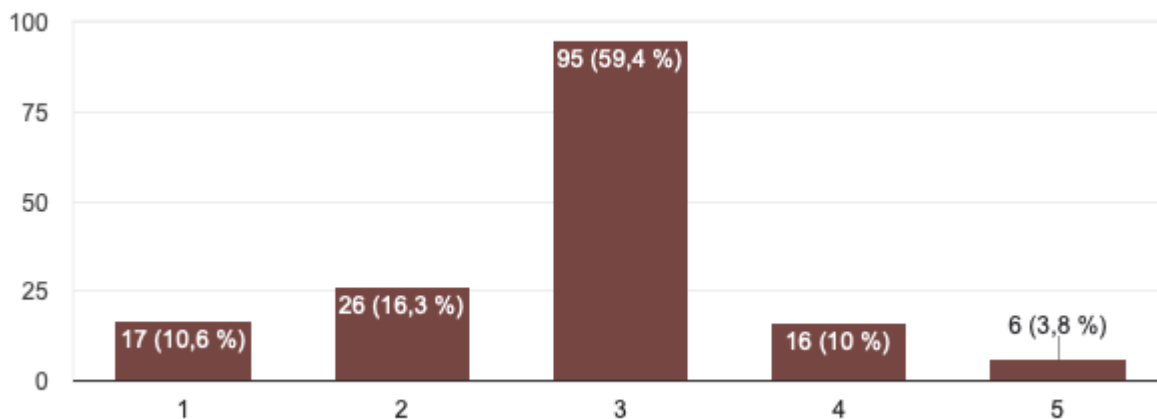
Tvrdnja	Prosječna ocjena	Prosječna ocjena iz Tablice 3*
Važno je promicati multikulturalizam u školama.	2,6	2,7
Multikulturalizam doprinosi razvoju društva u globalu.	2,5	2,6
Stav o multikulturalizmu u svijetu u velikoj mjeri oblikuju mediji.	4,0	4,2
Multikulturalizam doprinosi kulturnoj raznolikosti i društvenom bogatstvu u svijetu.	2,5	2,7
Multikulturalizam povećava društvenu koheziju u svijetu.	2,4	2,5
Multikulturalizam može pomoći u smanjenju diskriminacije u svijetu.	2,7	2,8

*Stavovi ispitanika o tvrdnjama koje se odnose općenito na multikulturalizam

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Ispitanici su ocjenom od 1 do 5 ocijenili obrazovni sustav u Hrvatskoj u pogledu promicanja multikulturalizma. Pritom je vrijedilo: 1-u potpunosti negativno, 2-negativno, 3-

niti negativno, niti pozitivno, 4-pozitivno, 5-u potpunosti pozitivno. Rezultati pokazuju da je prosječna ocjena obrazovnog sustava u Hrvatskoj vezano uz promicanje multikulturalizma iznosi 2,8 (Grafikon 14).

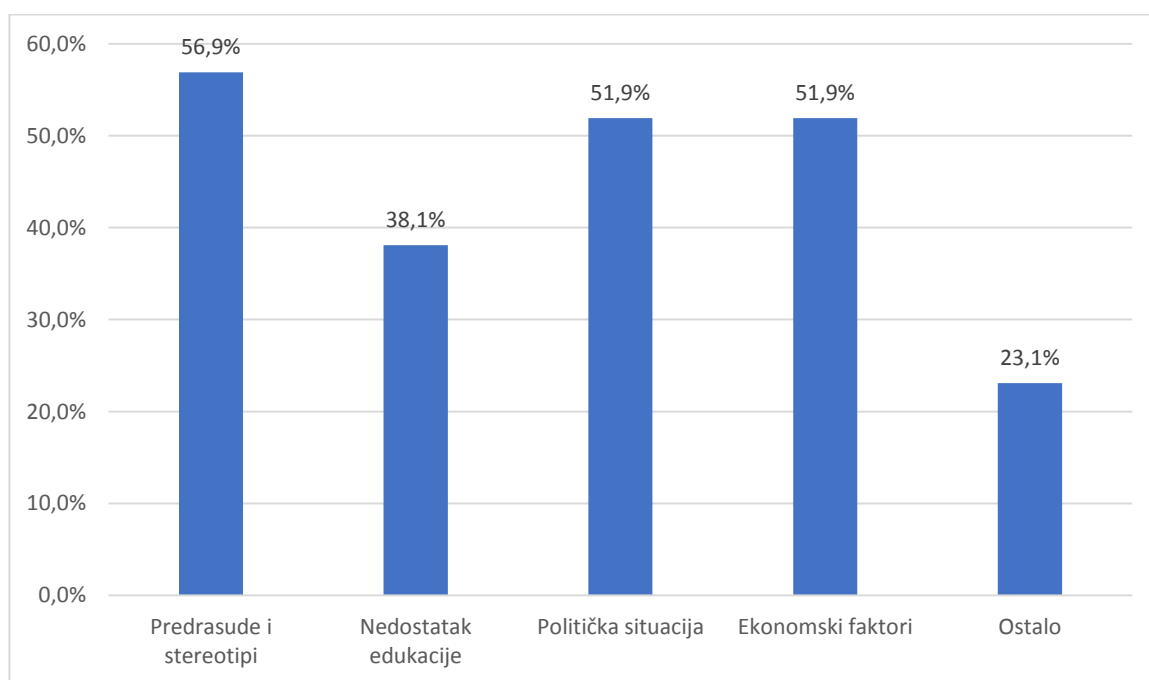

Grafikon 14 Ocjena obrazovnog sustava u Hrvatskoj u pogledu promicanja multikulturalizma

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Ispitanici su označavali svoje mišljenje o tome koje prepreke vide u prihvaćanju multikulturalizma u Hrvatskoj. Rezultati pokazuju da najviše ispitanika (56,9%) smatra da su predrasude i stereotipi najveća prepreka prihvaćanju multikulturalizma u Hrvatskoj. Osim toga, 51,9% ispitanika problem vidi u političkoj situaciji, a jednako toliko (51,9%) u ekonomskim faktorima u zemlji. Nedostatak edukacije kao prepreku prihvaćanju multikulturalizma uočava 38,1% ispitanika. Osim toga, 23,1% ispitanika dopisalo je vlastiti odgovor pod „Ostalo“. Mnogi ispitanici ističu odbijanje useljenika da se integriraju u hrvatsko društvo i neprihvatanje hrvatske kulture i društvenih vrijednosti, smatrajući da Hrvatska, kao jedna od najhomogenijih zemalja svijeta, nema potrebe za prihvaćanjem multikulturalizma. Umjesto toga, vjeruju da bi oni koji dolaze trebali prihvatiti hrvatsku kulturu, a ne promicati svoju. Neki ispitanici navode negativne primjere ponašanja multikulturalnog stanovništva prema domicilnom, što dodatno pogoršava percepciju multikulturalizma. Također se ističe da je multikulturalizam nametnut od strane domaćeg naroda, te samim time odbojan. Pojavljuju se i mišljenja da multikulturalizam jednostavno ne funkcionira, a strah od postajanja poput Pariza dodatno pridonosi skepticizmu. Drugi izražavaju zabrinutost zbog manjka integracijskih politika i nejednakog postupanja prema različitim kulturama unutar zakonodavstva. Posebno je naglašena i percepcija frontalnog sudara nekompatibilnih kultura. Neki ispitanici odbacuju multikulturalizam u potpunosti, smatrajući ga invazivnim na domaću

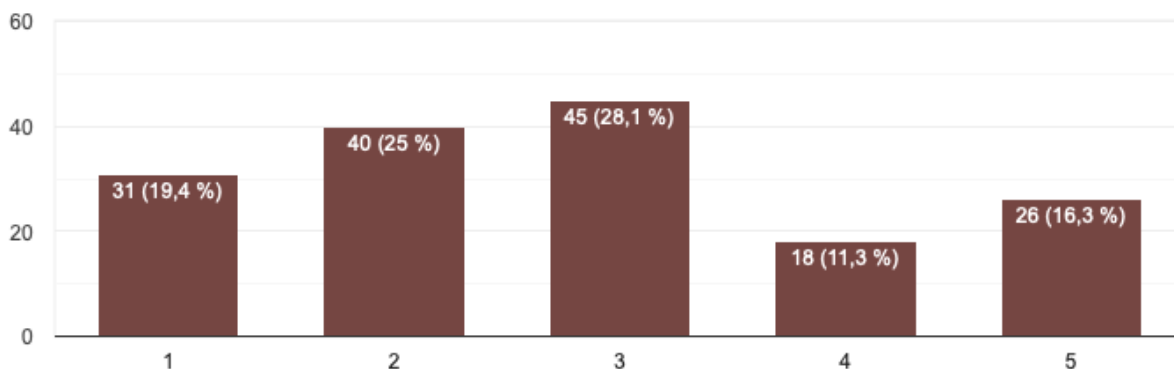
kulturu i nepotrebnim. Neki odgovori također odražavaju ekonomske i političke faktore kao ključne prepreke, uključujući lošu političku situaciju, tjeranje domaćeg stanovništva u inozemstvo zbog loših plaća i uvoz jeftine radne snage. Dodatno, neki ispitanici smatraju da je glavni problem mali broj ljudi koji su svjesni posljedica prihvaćanja multikulturalizma te vjeruju da Hrvatska ne smije prihvatiti multikulturalizam kako bi očuvala društvenu koheziju. Pojedini ispitanici ističu da su Hrvati previše tolerantni i neinformirani o stvarnom stanju u Europi, dok neki dovode u pitanje širu sliku, smatrajući multikulturalizam nuspojavom modernog kapitalizma. Također se izražava zabrinutost oko ugroze sigurnosti i neuspješne integracije novih kultura u glavnu kulturu države. Sve ove perspektive naglašavaju složenost problema prihvaćanja multikulturalizma u Hrvatskoj, s različitim pogledima na kulturnu, političku i ekonomsku dinamiku koja oblikuje stavove prema ovoj temi.

Grafikon 15 Prepreke u prihvaćanju multikulturalizma u Hrvatskoj

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Nadalje, ispitanici su ocjenom od 1 do 5 označili svoje mišljenje o tome koliko vlada Republike Hrvatske čini za promicanje multikulturalizma. Pritom je vrijedilo: 1-u potpuno malo, 2-malo, 3-niti malo, niti puno, 4-puno, 5-u potpuno puno. Rezultati pokazuju da je prosječno slaganje ispitanika o tome koliko vlada RH čini za promicanje multikulturalizma ocijenjeno s 2,6 (Grafikon 16).

Grafikon 16 Mišljenje ispitanika o tome koliko vlada RH čini za promicanje multikulturalizma

Izvor: Samostalna izrada autora rada

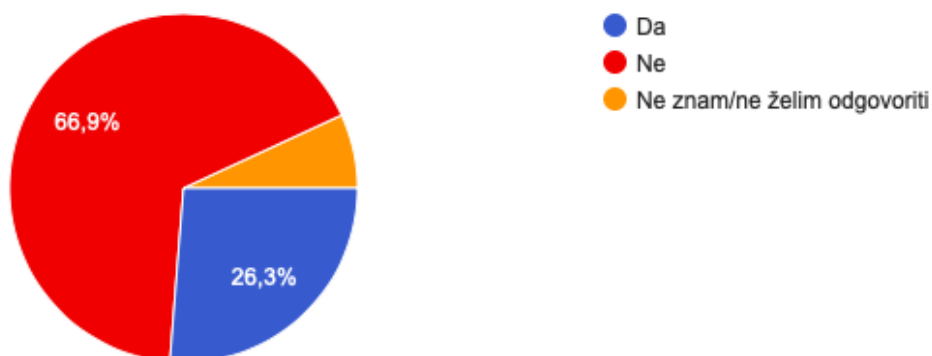
Na pitanje o tome koliko vlada RH čini u pogledu promicanja multikulturalizma spram onoga koliko bi trebala činiti, najviše ispitanika (36,9%) smatra da Vlada RH čini čak i previše u tom pogledu i ispitanici smatraju da je to i više nego dovoljno. Ipak, 25% ispitanika smatra da Vlada RH ulaže nedovoljno napora te je potrebno činiti više. Rezultati su prikazani u Grafikonu 17.

Grafikon 17 Mišljenje ispitanika o tome koliko Vlada RH čini u pogledu promicanja multikulturalizma spram onoga koliko bi trebala činiti

Izvor: Samostalna izrada autora rada

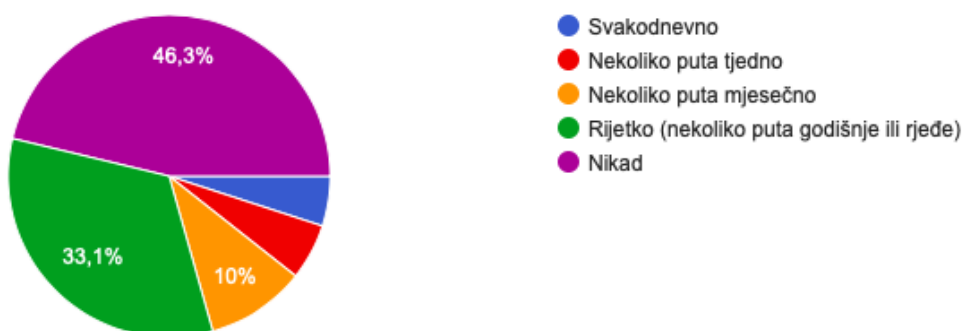
Ispitanicima je postavljeno pitanje o tome jesu li ikada sudjelovali u aktivnostima i kulturnim manifestacijama koje promiču multikulturalizam. Rezultati pokazuju da 66,9% nikada nije sudjelovalo u takvim aktivnostima (Grafikon 18).

Grafikon 18 Sudjelovanje u aktivnostima i kulturnim manifestacijama koje promiču multikulturalizam

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Ispitanicima je postavljeno pitanje o tome koliko često sudjeluju u raspravama o multikulturalizmu na društvenim mrežama. Rezultati pokazuju da 46,3% ispitanika navodi kako nikada ne sudjeluju u takvim raspravama, a 33,1% njih sudjeluje rijetko (nekoliko puta godišnje ili rjeđe). Navedeno je prikazano u Grafikonu 19.

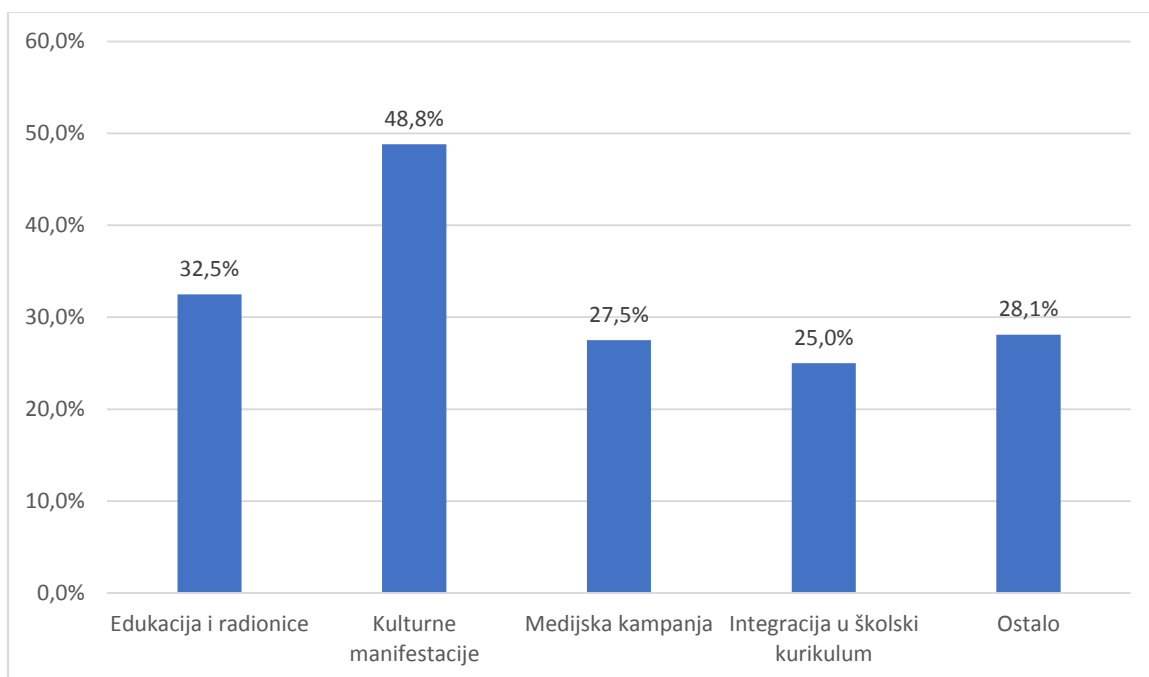

Grafikon 19 Učestalost sudjelovanja u raspravama o multikulturalizmu na društvenim mrežama

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Nadalje, ispitanici su navodili svoje mišljenje o tome koje aktivnosti bi najbolje promovirale multikulturalizam. Pritom je bilo moguće više odgovora, a ispitanici su također mogli dopisati i nešto prema vlastitom nahođenju pod „Ostalo“. Rezultati pokazuju da najviše ispitanika smatra kako kulturne manifestacije najbolje promoviraju multikulturalizam (48,8%). Nadalje, 32,5% ispitanika se slaže da promociji multikulturalizma najviše doprinose edukacija i radionice, a 27,5% njih odgovornost vidi u medijskim kampanjama. Osim toga, 25% ispitanika navodi da promociji multikulturalizma bi najviše doprinijela integracija u

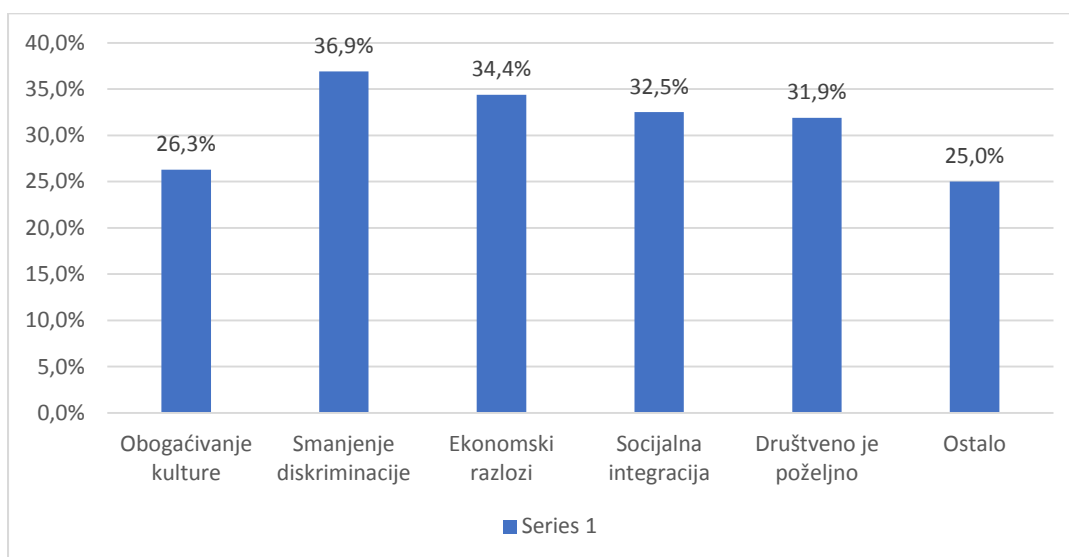
školski kurikulum. Ispitanici su mogli pod „Ostalo“ dopisati slobodni odgovor. Prema tome, neki ispitanici navode da su potrebne edukacije useljenika kako bi bolje razumjeli hrvatsku kulturu i društvene norme. Drugi smatraju da bilo kakva prisilna promocija multikulturalizma može izazvati otpor i negativne reakcije. Jedan ispitanik ističe kako trenutna ekonomska situacija, u kojoj poslodavci eksploatiraju strane radnike, najbolje promovira multikulturalizam, ali na negativan način. Pojedini ispitanici izražavaju stav da ne treba promovirati multikulturalizam, već raditi na asimilaciji useljenika u hrvatsko društvo. Neki odgovori idu toliko daleko da predlažu tjeranje migranata s granica i izbjegavanje multikulturalizma u potpunosti. Također se spominju ekstremne ideje poput koncentracijskih logora, ali i ideje o poboljšanju integracije kroz obrazovanje i socijalnu asimilaciju migranata u hrvatsko društvo. Analizom odgovora ispitanika pod "Ostalo" na pitanje o aktivnostima koje bi najbolje promovirale multikulturalizam, može se zaključiti da je stav većine ispitanika prema multikulturalizmu više negativan nego pozitivan. Iako neki ispitanici predlažu pozitivne aktivnosti poput edukacije, kulturnih manifestacija, medijskih kampanja i integracije u školski kurikulum, značajan broj odgovora izražava skepticizam ili otvoreno protivljenje multikulturalizmu. Zaključno se može reći da sve ove perspektive ukazuju na složenost i različitost mišljenja o tome kako bi se multikulturalizam trebao promovirati u Hrvatskoj, od obrazovnih i kulturnih pristupa do otpora prema samoj ideji multikulturalizma. Rezultati su prikazani u Grafikonu 20.

Grafikon 20 Aktivnosti koje bi najbolje promovirale multikulturalizam

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Ispitanicima je postavljeno pitanje o njihovom stavu prema tome koji su glavni razlozi zašto ljudi podržavaju multikulturalizam. Pritom je bilo moguće dati više odgovora, a također i dopisati nešto svojevoljno pod „Ostalo“. Od ponuđenih razloga, najviše ispitanika (36,9%) smatra da ljudi podržavaju multikulturalizam zbog smanjenja diskriminacije te zbog ekonomskih razloga (34,4%) ili socijalne integracije (32,5%). Osim toga, 31,9% navodi da razlog tome leži u činjenici da je društveno poželjno podržavati multikulturalizam, a 26,3% smatra kako ljudi na taj način obogaćuju kulturu. Međutim, neki ispitanici izražavaju skepticizam prema stvarnim motivima podrške multikulturalizmu, tvrdeći da je to rezultat medijske propagande, ispranosti mozga, neinformiranosti ili jednostavno društvenog pritiska da se slijedi trenutne političke trendove. Neki smatraju da je multikulturalizam nametnut od strane globalnih elita ili korporacija koje imaju koristi od jeftine radne snage, dok drugi vjeruju da je podržavanje multikulturalizma moderno i trendi na društvenim mrežama. Pojedini ispitanici kritiziraju multikulturalizam kao odricanje od vlastite tradicije ili kao način rušenja cijene rada i smanjenja životnog standarda. Također, neki izražavaju mišljenje da je prekomjerna empatija prema doseljenicima ili neinformiranost o stvarnom stanju u Europi motivacija za podršku multikulturalizmu. Sveukupno, rezultati pokazuju da postoji značajan dio ispitanika koji podržavaju multikulturalizam iz pozitivnih razloga kao što su kulturno obogaćivanje i smanjenje diskriminacije, ali postoji i značajan broj onih koji su skeptični prema stvarnim motivima i posljedicama takve podrške. Rezultati su prikazani u Grafikonu 21.

Grafikon 21 Glavni razlozi zašto ljudi podržavaju multikulturalizam

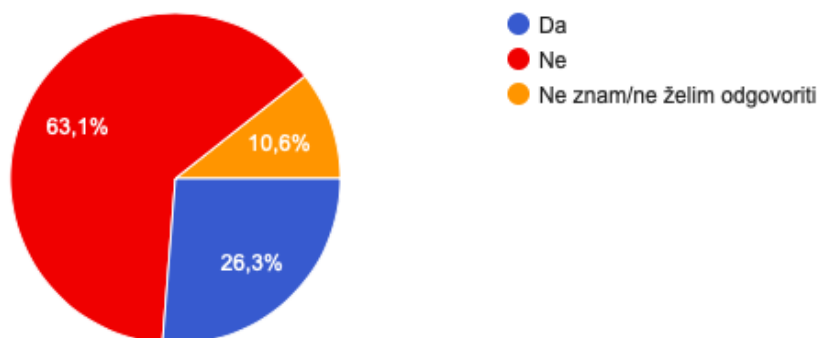
Izvor: Samostalna izrada autora rada

Potom, ispitanici su ocjenama od 1 do 5 naznačili svoje mišljenje o postavljenim tvrdnjama. Pritom je vrijedilo: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem. Rezultati ankete pokazuju da tvrdnja "Spreman/na sam na sklapanje novih prijateljstava s ljudima iz različitih kulturnih sredina" ima najvišu prosječnu ocjenu od 3,7, što ukazuje na visoku spremnost ispitanika za sklapanje novih prijateljstava s ljudima iz različitih kultura. Ista prosječna ocjena 3,7 zabilježena je i za tvrdnju "U redu je da mi je radni kolega na poslu osoba iz različite kulturne sredine", što također ukazuje na visoku razinu prihvaćanja multikulturalnih kolega na poslu. Također je i slična, nešto niža, prosječna ocjena od 3,5 zabilježena za tvrdnju "U redu je da mi je nadređena osoba na poslu osoba iz različite kulturne sredine". Tvrdnja "Poželjno je imati prijatelje iz različitih kulturnih sredina" ima prosječnu ocjenu 3,4, dok tvrdnja "Imam prijatelje iz različitih kulturnih sredina" ima prosječnu ocjenu 3,2, što sugerira da ispitanici prepoznaju vrijednost multikulturalnih prijateljstava, ali ih možda nemaju toliko u svom krugu prijatelja. Tvrdnja "Bio/la bih u vezi s osobom iz različite kulturne sredine" ima prosječnu ocjenu od 2,9, dok najnižu prosječnu ocjenu od 2,7 ima tvrdnja "Bio/la bih u braku s osobom iz različite kulturne sredine", što ukazuje na manju spremnost ispitanika za bliske osobne odnose s osobama iz različitih kulturnih sredina. Rezultati su prikazani u Tablici 5.

Tablica 5 (Ne)slaganje ispitanika s postavljenim tvrdnjama

Tvrdnja	Prosječna ocjena
Poželjno je imati prijatelje iz različitih kulturnih sredina.	3,4
Imam prijatelje iz različitih kulturnih sredina.	3,2
Spreman/na sam na sklapanje novih prijateljstava s ljudima iz različitih kulturnih sredina	3,7
Bio/la bih u vezi s osobom iz različite kulturne sredine.	2,9
Bio/la bih u braku s osobom iz različite kulturne sredine.	2,7
U redu je da mi je radni kolega na poslu osoba iz različite kulturne sredine.	3,7
U redu je da mi je nadređena osoba na poslu	3,5

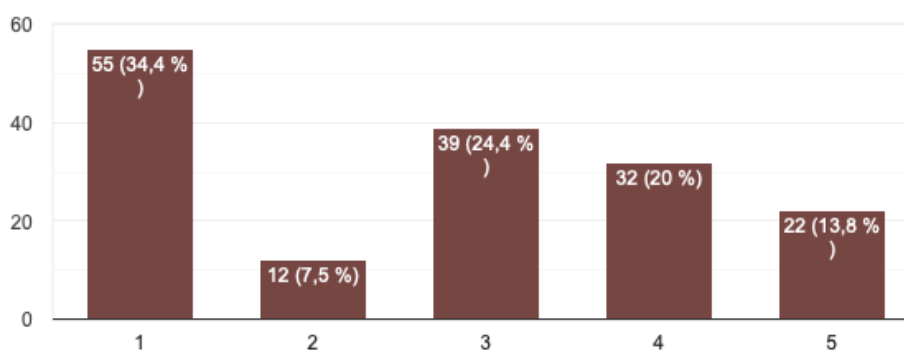
Najviše ispitanika (63,1%) smatra kako ne bi trebale postojati posebne mjere za promicanje multikulturalizma u radnom okruženju. Samo 26,3% ispitanika se ne slaže s navedenim, odnosno smatraju kako je poželjno da postoje posebne mjere za promicanje multikulturalizma u radnom okruženju (Grafikon 22).

Grafikon 22 Potreba za posebnim mjerama za promicanje multikulturalizma u radnom okruženju

Izvor: Samostalna izrada autora rada

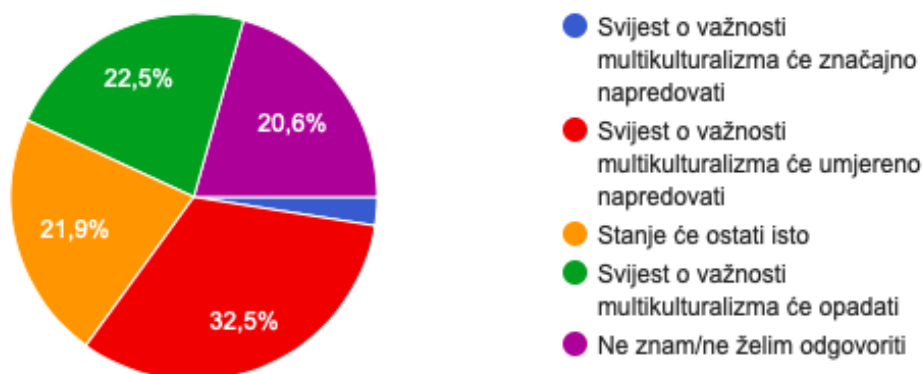
Ispitanici su ocjenom od 1 do 5 odredili svoje (ne)slaganje sa sljedećom tvrdnjom „Multikulturalizam će igrati ključnu ulogu u budućem razvoju Republike Hrvatske“. Pritom je vrijedilo: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem. Rezultati upućuju na prosječnu ocjenu 2,7, što je prikazano u Grafikonu 23.

Grafikon 23 (Ne)slaganje ispitanika s tvrdnjom „Multikulturalizam će igrati ključnu ulogu u budućem razvoju Republike Hrvatske“

Izvor: Samostalna izrada autora rada

Kada je u pitanju budućnost multikulturalizma u Republici Hrvatskoj, moguće je primijetiti različita stajališta ispitanika. Tako 32,5% njih smatra da će svijest o važnost multikulturalizma umjereno napredovati. Naprotiv tome, 22,5% ispitanika smatra kako će svijest o važnosti multikulturalizma opadati, a 21,9% njih smatra da će stanje ostati isto. Ipak, 20,6% ispitanika nije se htjelo izjasniti o ovome pitanju, a samo 2,5% smatra kako će svijest o važnosti multikulturalizma značajno napredovati. Odgovori su prikazani u Grafikonu 24.

Grafikon 24 Budućnost multikulturalizma u Hrvatskoj

Izvor: Samostalna izrada autora rada

10.ZAKLJUČAK

Zaključno se može reći da je multikulturalizam prepoznat kao važan koncept za izgradnju inkluzivnih i harmoničnih društava. On ne samo da promiče kulturnu raznolikost i poštovanje, već igra ključnu ulogu u jačanju društvene kohezije i mira. Kroz rad je analizirano kako percepcija građana Republike Hrvatske prema multikulturalizmu odražava složenost društvenih, političkih i ekonomskih dinamika.

Empirijsko istraživanje ukazalo je na postojanje raznolikih stavova prema multikulturalizmu među hrvatskim građanima. Dok neki ispitanici prepoznaju vrijednost i potencijal multikulturalizma za društveni razvoj, drugi izražavaju skepsu i zabrinutost zbog mogućih izazova i prijetnji koje on nosi. Uloga medija, obrazovnog sustava i vladinih politika u oblikovanju stavova prema multikulturalizmu pokazala se kao značajna. Medijska zastupljenost različitih kultura, edukacija o multikulturalnim vrijednostima u školama, te vladine mjere i programi za promicanje multikulturalizma imaju velik utjecaj na percepciju građana.

Također, istraživanje je otkrilo da unatoč zakonskim okvirima i formalnom priznavanju multikulturalizma, praktična primjena i prihvaćanje ovih vrijednosti još uvijek zaostaju. Potrebno je dodatno raditi na promjeni percepcije manjina kao disruptivnih elemenata i naglašavati važnost njihovog uključivanja u sve aspekte društvenog života kako bi se postigao istinski multikulturalizam.

Upravljanje kulturnim razlikama zahtijeva balansiranje između očuvanja kulturnih identiteta i promicanja zajedničkih vrijednosti i normi. Edukacija, interkulturalni dijalog, te inkluzivne politike ključni su alati u ovom procesu. Prednosti multikulturalizma, uključujući smanjenje socijalne nejednakosti i promicanje inkluzivnosti, nadmašuju izazove, čineći ga vitalnim za suvremeni svijet.

Za unapređenje strategija promicanja multikulturalizma u Republici Hrvatskoj, potrebno je osigurati integraciju multikulturalnih vrijednosti u sve aspekte društva. Kroz obrazovni sustav trebalo bi implementirati programe koji promiču razumijevanje i poštovanje različitih kultura od najranije dobi. Edukacija o multikulturalizmu trebala bi biti sastavni dio kurikulumu, s naglaskom na povijesnu i suvremenu važnost kulturne raznolikosti. Također, potrebno je poticati suradnju među školama, kako bi se omogućila interkulturalna razmjena i učenje izravnim iskustvom. Nadalje, mediji bi trebali preuzeti aktivnu ulogu u promicanju pozitivne slike multikulturalizma, pružajući prostor za glasove različitih etničkih i kulturnih zajednica te educirajući širu javnost o vrijednostima multikulturalizma. Osim toga, trebalo bi

osigurati da medijski sadržaji budu inkluzivni i da ne propagiraju stereotipe ili diskriminaciju. Vladine politike trebale bi biti usmjerene na stvaranje inkluzivnog društvenog okruženja koje omogućava svim građanima, bez obzira na njihovu kulturnu ili etničku pripadnost, ravnopravno sudjelovanje u društvenom, političkom i gospodarskom životu. To uključuje podršku kulturnim manifestacijama koje slave različitost i promiču međukulturalni dijalog, kao i osiguranje financijskih sredstava za projekte koji potiču integraciju i razumijevanje među različitim zajednicama. Osim toga, značajna je i uloga nevladinih organizacija. Stoga bi trebalo poticati njihovu suradnju s vladinim tijelima i lokalnim zajednicama kako bi se zajednički radilo na projektima koji promiču multikulturalizam. Potrebno je provesti istraživanja i analize kako bi se identificirale najbolje prakse i prilagodile specifičnim potrebama Hrvatske. Konačno, osiguranje zakonskog okvira koji štiti prava svih manjina i promiče jednakost je neophodno. Implementacija zakona mora biti dosljedna i učinkovita, kako bi se stvorilo povjerenje u pravosudni sustav i osigurala stvarna zaštita manjinskih prava. Kroz sve navedene mjere, može se doprinijeti stvaranju društva u kojem se poštuje i cijeni kulturna raznolikost te promiče skladan suživot svih njegovih članova.

U ovome su radu potvrđene sve hipoteze. Naime, prihvaća se kao istinita glavna hipoteza koja glasi „H0: Građani Republike Hrvatske imaju pozitivne stavove prema multikulturalizmu, ali njihova percepcija multikulturalizma je oblikovana medijskom zastupljenošću i vladinim naporima u promicanju multikulturalnih vrijednosti“. Rezultati istraživanja pokazuju da većina građana ima pozitivne stavove prema multikulturalizmu, ali je jasno da su ti stavovi značajno oblikovani načinom na koji mediji prikazuju različite kulture i vladinim politikama koje promoviraju multikulturalne vrijednosti. Nadalje, potvrđuje se i hipoteza „H1: Način na koji mediji u Republici Hrvatskoj prikazuju različite kulture značajno utječe na stavove građana prema multikulturalizmu.“ Istraživanje je pokazalo da mediji imaju značajan utjecaj na stavove građana, pri čemu pozitivna medijska zastupljenost različitih kultura dovodi do pozitivnijih stavova prema multikulturalizmu. Potvrđena je hipoteza „H2: Vladini programi i mjere usmjerene na promicanje multikulturalizma percipiraju se kao nedostatni od strane građana, što utječe na njihovu ukupnu percepciju multikulturalizma.“ Naime, građani percipiraju vladine programe i mjere kao nedovoljne, što negativno utječe na njihovu ukupnu percepciju multikulturalizma. Također, kao istinita se prihvaća hipoteza „H3: Obrazovni sustav Republike Hrvatske trenutno ne pridaje dovoljnu pažnju promicanju multikulturalizma, što utječe na stavove mladih prema različitim kulturama.“ Rezultati istraživanja ukazuju na to da obrazovni sustav ne pridaje dovoljno pažnje promicanju multikulturalizma, što rezultira manje pozitivnim stavovima mladih prema različitim

kulturama. Hipoteza „H4: Sudjelovanje građana u kulturnim manifestacijama koje promiču multikulturalizam pozitivno utječe na njihovu percepciju i prihvaćanje različitih kultura“ je također prihvaćena kao istinita. Istraživanje je potvrdilo da sudjelovanje građana u kulturnim manifestacijama koje promiču multikulturalizam pozitivno utječe na njihovu percepciju i prihvaćanje različitih kultura. Konačno, prihvaća se i posljednja hipoteza „H5: Multikulturalizam može doprinijeti povećanju društvene kohezije i smanjenju diskriminacije u Republici Hrvatskoj.“ Naime, ovo istraživanje pokazuje da multikulturalizam može doprinijeti povećanju društvene kohezije i smanjenju diskriminacije, što potvrđuje ovu hipotezu.

Zaključno se može reći da je multikulturalizam u Republici Hrvatskoj neophodan za izgradnju društva koje cijeni raznolikost i potiče međusobno poštovanje. Kroz edukaciju, medijske programe, vladine politike i suradnju s nevladinim organizacijama, potrebno je kontinuirano raditi na promicanju multikulturalnih vrijednosti. Praktična primjena i prihvaćanje tih vrijednosti osiguravaju stvaranje inkluzivnog društvenog okruženja, koje omogućava svim građanima ravnopravno sudjelovanje u društvenom, političkom i gospodarskom životu. Dosljedna provedba zakonskih okvira i podrška kulturnim inicijativama ključni su za jačanje društvene kohezije i stvaranje harmoničnog suživota.

LITERATURA

1. Akram Ch., M., Asim Faheem, M., Khyzer Bin Dost, M., Abdullah, I. (2011). Globalization and its Impacts on the World Economic Development, *International Journal of Business and Social Science*, 2(23), 291.-297.
2. Babić, D. (2015). *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*, Zagreb: Plejada
3. Babić, D. (2015). *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*, Zagreb: Plejada
4. Babić, D. (2015). *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*, Zagreb: Plejada
5. Baloban, J., Nikodem, K., Zrinščak, S. (2015). *Vrednote u Hrvatskoj i Europi: komparativna analiza*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost
6. Banjavčić, M., Erdeljac, V. (2009). *Višejezičnost i identitet*. Monitor ISH
7. Benčić, S. (2012). *Talijanska kulturna baština u Istri i Dalmaciji*. Zagreb: Matica hrvatska.
8. Bennett, M. J. (2013). *Basic Concepts of Intercultural Communication: Paradigms, Principles, & Practices*. Boston, MA: Intercultural Press.
9. Berglund, J., Lunden, T. i Strandbrink, P. (2015). *Crossings and crosses: Religious education in the European Context*. De Gruyter.
10. Bialysotk, E. (2009). Bilingualism: The good, the bad and the indifferent, *Bilingualism: Language and Cognition*, 12 (1), str. 3 – 11.
11. Bloemraad, I. (2006) *Becoming a Citizen: Incorporating Immigrants and Refugees in the United States and Canada*. Berkeley, CA: University of California Press.
12. Borovac Pečarević, M. (2014). *Perspektive razvoja europske kulturne politike*. Zagreb: AGM
13. Bošnjak, Z. (2013). *Vanjsko-trgovinska razmjena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda između Hrvatske i Srbije*, Osijek: Poljoprivredni fakultet u Osijeku
14. Brubaker, R., Cooper, F. (2000). Beyond 'Identity', *Theory and Society*, 29, 1–47.
15. Budimir, M. (2010). Utjecaj posljedica globalizacije i razvitka informacijsko-komunikacijskih tehnologija na novi svjetski poredak, *Praktični menadžment: stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, 1(1), 42.-46.
16. Bukša, D. (2004). Integracijski procesi u svjetskom gospodarstvu i današnja pozicija Republike Hrvatske, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 46, 503.-512.
17. Cambridge Dictionary. *Ethnic minority*. Cambridge University Press. Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/ethnic-minority>

18. Čačić-Kumpes, J. (2004). Multiculturalism in Croatian Education (pp.315.-329.). In: Mesić, M. *Perspectives of Multiculturalism – Western and Transitional Countries*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO
19. Čačić-Kumpes, J., Kumpes, J. (2005). Etničke manjine: elementi definiranja i hijerarhizacija prava na razliku, *Migracijske i etničke teme*, 21(3).
20. Čečuk, A. (2002). *Financijska globalizacija*, Split: Graf form
21. Dabić, M. (2007). Uloga multinacionalnih kompanija u promicanju tehnološkog razvoja zemalja u tranziciji, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 5(1), 29-42.
22. Delić, Z. (2009). *Globalizacija, moć i politika znanja: jedanaest antiteza o globalizaciji*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
23. Dobek, T. (2013). *Jezik i prava nacionalnih manjina u hrvatskom obrazovnom sustavu*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
24. Državni zavod za statistiku (2012.) *Stanovništvo prema vjeri po gradovima/općinama, Popis 2011.* Dostupno na: https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_10/h01_01_10_RH.html
25. Državni zavod za statistiku (2022). *Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021.* Dostupno na: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>
26. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. (2021). *Popis stanovništva 2021.*
27. European Commission (2020). *Education begins with language*, str. 17 – 24. Dostupno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6b7e2851-b5fb-11ea-bb7a-01aa75ed71a1/language-en>
28. European Commission (2024). *Višejezičnost kao ključna kompetencija*. Dostupno na: <https://education.ec.europa.eu/hr/focus-topics/improving-quality/multilingualism/multilingualism-as-a-key-competence>
29. Europska komisija (2017). *Dokument za razmatranje o svladavanju globalizacije*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-globalisation_hr.pdf,
30. Fearon, J. D., Laitin, D. D. (2000). Violence and the Social Construction of Ethnic Identity, *International Organization*, 54(4), 845–877.
31. Grubišić, I. (1999). *Religija i integracija: Religija struktura i integracija hrvatskog društva*, Zagreb: Institut društvenih znanosti
32. Grubišić, I. (1999). *Religija i integracija: Religija struktura i integracija hrvatskog društva*, Zagreb: Institut društvenih znanosti

33. Haralambos, M. (2002). *Sociologija: teme i perspektive*, Zagreb: Golden marketing
34. Hrvatić, N., Piršl, E. (2007), Kurikulum pedagoške izobrazbe učitelja. U: *Kurikulum: teorije-metodologija-sadržaj-struktura*. Zagreb: Školska knjiga.
35. Hrvatska enciklopedija (2021). *Etnocentrizam*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/etnocentrizam>
36. Hrvatska enciklopedija (2021). *Globalizacija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/globalizacija#:~:text=Citiranje%3A%20%0A%0Aglobalizacija,izdanje>
37. Hrvatska enciklopedija (2024). *Religija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/religija>
38. Jurišić, M. (2022). *Uloga i važnost religijskog obrazovanja u interkulturalnom obrazovanju*, Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet
39. Kaluđerović, Ž. (2009): Poimanje globalizacije, *Filozofska istraživanja*, 29(1), 15.-29.
40. Karlić, I. (2008). Dvoznačnost fenomena globalizacije, *Filozofska istraživanja*, 29(1), 87–106.
41. Kastoryano, R. (2018). Multiculturalism and interculturalism: redefining nationhood and solidarity, *Comparative Migration Studies*, 6(17).
42. Kezić, V. (2018). Razvoj talijanskog nacionalizma i iredentizma u Istri, *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, 9(9), 22-30.
43. Koska, V. (2011). Slučaj srpske manjine u Hrvatskoj, *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 2(5), 50-54.
44. Kymlicka, W. (1995) *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press.
45. Kymlicka, W. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Oxford University Press
46. Langmann, E. (2016). My way to you: how to make room for transformative communication in intercultural education, *J Philos Educ*, 50(2), 233–245.
47. Le Page, R., Tabouret – Keller, A. (1985). *Acts of identity: Creole – based approaches to language and ethnicity*. Cambridge: CUP
48. Lin, C., Jackson, L. (2019). From shared fate to shared fates: an approach for civic education, *Stud Philos Educ*, 38(5), 537–547.

49. Lončar, J. (2005). Globalizacija : pojam, nastanak i trendovi razvoja, *Geoadria: glasilo Hrvatskoga geografskog društva Zadar i Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru*, 10(1), 91-104.
50. Loue, S. (2013). Cultural and Ethnic Differences (pp.522.-527.) U: M.D. Gellman i J.R. Turner (ur.) *Encyclopedia of Behavioral Medicine*. New York: Springer.
51. Maalouf, A. (2002). *U ime identiteta – nasilje i potreba za pripadnošću*, Zagreb: Prometej
52. Malechova, M. (2016). *Višejezičnost kao sociolingvistički fenomen kontakta imajući u vidu suvremene oblike višejezične komunikacije – mijenjanje kodova kao suvremeni komunikacijski trend*. Filozofski fakultet
53. Mandalinić, A. (2020). *Religija – religijska vjerovanja i utjecaj na društvo*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile
54. Mayer, A. (2020). *Izazovi višejezičnog razvoja iz perspektive višejezičnih govornika*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu
55. Mesarić, M. (2007). Kako promijeniti model globalizacije da ona služi dobrobiti čovječanstva i napretku ljudske civilizacije – analiza Josepha Stiglitz“, *Ekonomski pregled*, 58(5-6), 347-384.
56. Mesić, (2004). Minorities in Croatia and Challenges of Multiculturalism (pp. 273-297.). In: Mesić, M. *Perspectives of Multiculturalism – Western and Transitional Countries*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO
57. Mesić, M. (2013). Pojam nacionalnih manjina i njihovo političko predstavljanje: slučaj Hrvatske, *Politička misao: časopis za politologiju*, 50(4).
58. Milardović, A., Vukić, A. (ur.) (1998). *Manjine u Europi: dokumenti*, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti
59. Modood, T. (2013) *Multiculturalism: A Civic Idea*. Cambridge: Polity Press.
60. Mrnjajus, K., Rončević, N., Ivošević, L. (2013). *(Inter)kulturalna dimenzija u odgoju i obrazovanju*. Rijeka: Filozofski fakultet
61. Ng, E.S., Bloemraad, I. (2015). A SWOT Analysis of Multiculturalism in Canada, Europe, Mauritius, and South Korea, *American Behavioral Scientist*, 59(6).
62. Ng, E.S., Metz, I. (2014). Multiculturalism as a Strategy for National Competitiveness: The Case for Canada and Australia, *Journal of Business Ethics*, 128, 253-266.

63. Ninčević, M. (2009). Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju: *Drugi kao polazište, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 7(1), 59-83.
64. Novogradec, M. J. (2017). *Individualna višejezičnost u kontekstu hrvatskog obrazovnog sustava*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu
65. Nye, M. (2007) The Challenges of Multiculturalism. *Culture and Religion*, 8(2), 109-123.
66. Obradović, S. (2022). *Manjine u Hrvatskoj: politika, obrazovanje i kultura*, Zagreb: SKD Prosvjete
67. Oxford Learner's Dictionaries (2024). *Faith group*. Oxford University Press. Dostupno na: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/faith-group>
68. Parat, J. (ur.) (2021). *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi*, Zbornik radova znanstvenog skupa, Zagreb: Hrvatski institut za povijest
69. Parekh, B. (2000) *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
70. Parekh, B. C. (2006). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Palgrave Macmillan, Basingstoke/New York.
71. Pažanin, A. (2008). O globalizaciji i slobodi kod Dahrendorfa i Giddensa, *Politička misao: časopis za politologiju*, 45(1), 111.-126.
72. Pedersen, P. (1999). *Multiculturalism as a Fourth Force*, London and New York: Routledge; Taylor&Francis Group
73. Prpić, I. (ur.) (2020). *Globalizacija i demokracija*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
74. Pupovac, D. (2016). Održivi razvoj-novo lice ekonomije, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 24(2-3), 103.-124.
75. Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Zagreb: Naklada Ljevak
76. Skupina autora (2010). *Hrvatska umjetnost – Povijest i spomenici*, Zagreb: Školska knjiga
77. Skupina autora (2010). *Hrvatska umjetnost – Povijest i spomenici*, Zagreb: Školska knjiga
78. Spolsky, B. (1998). *Oxford introductions to language study: Sociolinguistics*. Oxford University Press
79. Šporer, Ž. (2001). *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj*. Zagreb: Ekonomski institut.

80. Švob, M. (1997). Židovi Hrvatske i Izrael: osvrt, *Migracijske i etničke teme*, 13(4), 363-392.
81. Tatalović, S. (1998). Etničke manjine i sigurnost, *Politička misao: časopis za politologiju*, 35(4).
82. Tatalović, S. (2006). Nacionalne manjine i hrvatska demokracija, *Politička misao: časopis za politologiju*, 43(2).
83. Tomašević, D. (2010). *Sveta zemlja – povijesno duhovni vodič*, Zagreb: Glas Koncila,
84. Topić, I. (2010). Interkulturalizam u kurikulumu primarnog obrazovanja, *Napredak : časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 151(3-4), 407-416.
85. Trampuš, K., Šare, L. (2017). *Kriza multikulturalizma: nejasna vizija društva u članicama Europske unije*, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, str. 59-64.
86. Tulić, E. (2018). Određenje i definicija religije s osvrtom na pojam novih religijskih pokreta. *Novi Muallim* 19(73).
87. United Nations (1948). *Universal declaration of human rights*. Paris.
88. Ustav RH (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)
89. Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj (NN 105/2000)
90. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02, 47/10, 80/10, 93/11)
91. Vlada RH. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (2024). *Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj*. Dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/352>
92. Vreg, F. (1998). *Humana komunikologija: etološki vidici komuniciranja, ponašanja, djelovanja i opstanka živih bića*, Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo
93. Vuletić, V. (1999). *Globalizacija*. Paris: OECD.
94. Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (NN 51/100, 56/00)
95. Zakon o sustavu državne uprave (NN 66/19, 155/23)
96. Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj (NN 51/2000)
97. Zidarić, V. (2004). Multiculturalism/Interculturalism - the Challenging Issues and Dilemmas of the Democratic Transition (pp.309.-315.). In: Mesić, M. *Perspectives of Multiculturalism – Western and Transitional Countries*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO

98. Ziebertz, H. G. i Riegel, U. (2009). *How teachers in Europe teach religion: Concepts and methods.* (12) LIT Verlag,

POPIS TABLICA

Tablica 1 Opći podatci o ispitanicima (socio-demografska obilježja).....	61
Tablica 2 Razlika između prilike za komunikaciju i učestalost komuniciranja s ljudima iz različitih kulturnih sredina.....	66
Tablica 3 Stavovi ispitanika o tvrdnjama koje se odnose općenito na multikulturalizam	68
Tablica 4 Stavovi ispitanika o tvrdnjama koje se odnose na multikulturalizam u Republici Hrvatskoj	75
Tablica 5 (Ne)slaganje ispitanika s postavljenim tvrdnjama.....	82

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1 Opći stav prema multikulturalizmu	67
Grafikon 2 Osobna otvorenost za upoznavanje i prihvaćanje novih kultura	67
Grafikon 3 (Ne)slaganje s tvrdnjom „Multikulturalizam je ključan za budući razvoj Hrvatske“	69
Grafikon 4 Spremnost ispitanika da podrže inicijative koje promiču multikulturalizam	69
Grafikon 5 Svjesnost kulturnih razlika između ljudi u zajednici	70
Grafikon 6 Stav prema imigrantima koji dolaze iz različitih kulturnih sredina.....	70
Grafikon 7 (Ne)slaganje ispitanika s tvrdnjom: „Mediji u Hrvatskoj adekvatno prikazuju različite kulture“	71
Grafikon 8 Ocjena zastupljenosti različitih kultura u hrvatskim medijima	71
Grafikon 9 Ocjena informiranosti hrvatske javnosti o važnosti multikulturalizma	72
Grafikon 10 Potreba za uvođenjem više kulturnih programa na televiziji.....	72
Grafikon 11 (Ne)slaganje ispitanika s tvrdnjom „Republika Hrvatska je multikulturalna zemlja.“	73
Grafikon 12 Tolerantnost Republike Hrvatske prema različitim kulturama	73
Grafikon 13 Ocjena stanja multikulturalizma u Republici Hrvatskoj u usporedbi s ostatkom Europe	74
Grafikon 14 Ocjena obrazovnog sustava u Hrvatskoj u pogledu promicanja multikulturalizma	76
Grafikon 15 Prepreke u prihvaćanju multikulturalizma u Hrvatskoj.....	77
Grafikon 16 Mišljenje ispitanika o tome koliko vlada RH čini za promicanje multikulturalizma	78
Grafikon 17 Mišljenje ispitanika o tome koliko Vlada RH čini u pogledu promicanja multikulturalizma spram onoga koliko bi trebala činiti	78
Grafikon 18 Sudjelovanje u aktivnostima i kulturnim manifestacijama koje promiču multikulturalizam	79
Grafikon 19 Učestalost sudjelovanja u raspravama o multikulturalizmu na društvenim mrežama	79
Grafikon 20 Aktivnosti koje bi najbolje promovirale multikulturalizam	80
Grafikon 21 Glavni razlozi zašto ljudi podržavaju multikulturalizam.....	81
Grafikon 22 Potreba za posebnim mjerama za promicanje multikulturalizma u radnom okruženju.....	83

Grafikon 23 (Ne)slaganje ispitanika s tvrdnjom „Multikulturalizam će igrati ključnu ulogu u budućem razvoju Republike Hrvatske“	83
Grafikon 24 Budućnost multikulturalizma u Hrvatskoj	84

PRILOG: ANKETNI UPITNIK

SOCIO-DEMOGRAFSKA STRUKTURA

1. Spol
 - a) M
 - b) Ž
2. Dob
 - a) ≤ 24
 - b) 25-30
 - c) 31-38
 - d) 39-50
 - e) ≥ 51
3. Stupanj obrazovanja
 - a) Osnovnoškolsko obrazovanje
 - b) Srednja stručna sprema (SSS)
 - c) Viša stručna sprema (VŠS)
 - d) Visoka stručna sprema (VSS)
 - e) Poslijediplomski studij, doktorat, specijalistički studij

OSOBNI STAVOVI I PERCEPCIJA

1. Koliko često imate priliku komunicirati s ljudima iz različitih kulturnih sredina i koliko često komunicirate s njima?

	Svakodnevno	Nekoliko puta tjedno	Nekoliko puta mjesečno	Rijetko (nekoliko puta godišnje ili rjeđe)	Nikad
Prilika za komunikaciju s ljudima iz različitih kulturnih sredina					
Učestalost					

komuniciranja s ljudima iz različitih kulturnih sredina					
---	--	--	--	--	--

2. Kako ocjenjujete svoj stav prema multikulturalizmu? Pritom vrijedi: 1-u potpunosti negativan, 2-negativan, 3-niti pozitivan, niti negativan, 4-pozitivan, 5-u potpunosti pozitivan
3. Ocjenom od 1 do 5 ocijenite svoju osobnu otvorenost za upoznavanje i prihvaćanje novih kultura. Pritom vrijedi: 1-u potpunosti loše, 2-loše, 3-niti loše, niti dobro, 4-dobro, 5-u potpunosti dobro
4. Ocjenom od 1 do 5 ocijenite svoje stavove o tvrdnjama koje se odnose općenito na multikulturalizam. Pritom vrijedi: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem.
 - a) Važno je promicati multikulturalizam u školama.
 - b) Multikulturalizam doprinosi razvoju društva u globalu.
 - c) Stav o multikulturalizmu u svijetu u velikoj mjeri oblikuju mediji.
 - d) Multikulturalizam doprinosi kulturnoj raznolikosti i društvenom bogatstvu u svijetu.
 - e) Multikulturalizam povećava društvenu koheziju u svijetu.
 - f) Multikulturalizam može pomoći u smanjenju diskriminacije u svijetu.
5. Koliko se slažete s tvrdnjom „Multikulturalizam je ključan za budući razvoj Hrvatske“? Pritom vrijedi: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem
6. Ocjenom od 1 do 5 označite koliko ste spremni podržati inicijative koje promiču multikulturalizam. Pritom vrijedi: 1-u potpunosti nespreman/na, 2-nespreman/na, 3-niti spreman/na, niti nespreman/na, 4-spreman/na, 5-u potpunosti spreman/na
7. Ocjenom od 1 do 5 ocijenite svoju svjesnost kulturnih razlika među ljudima u vašoj zajednici. Pritom vrijedi: 1-u potpunosti nesvjestan/na, 2-nesvjestan/na, 3-niti svjestan/na, niti nesvjestan/na, 4-svjestan/na, 5-u potpunosti svjestan/na
8. Koji je Vaš stav prema imigrantima koji dolaze iz različitih kulturnih sredina?
 - a) Vrlo pozitivan
 - b) Pozitivan
 - c) Neutralan

- d) Negativan
 - e) Vrlo negativan
9. Ocjenom od 1 do 5 označite koliko se osjećate ugodno u društvu ljudi iz različitih kulturnih sredina. Pritom vrijedi: 1-u potpunosti neugodno, 2-neugodno, 3-niti ugodno, niti neugodno, 4-ugodno, 5-u potpunosti ugodno

ULOGA MEDIJA

1. Odredite svoje (ne)slaganje s tvrdnjom: „Mediji u Hrvatskoj adekvatno prikazuju različite kulture“? Pritom vrijedi: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem
2. Kako ocjenjujete zastupljenost različitih kultura u hrvatskim medijima? Pritom vrijedi: 1-u potpunosti loša, 2-loša, 3-niti loša, niti dobra, 4-dobra, 5-u potpunosti dobra
3. Kako ocjenjujete informiranost hrvatske javnosti o važnosti multikulturalizma?
 - a) Vrlo dobro informirana
 - b) Dobro informirana
 - c) Neutralno
 - d) Slabo informirana
 - e) Iznimno loše informirana
4. Smatrate li da na televiziji treba uvesti više kulturnih programa?
 - a) Da, ima ih nedovoljno
 - b) Da, ima ih dovoljno no nije na odmet još takvih sadržaja
 - c) Ne, ima ih dovoljno
 - d) Ne, ima ih nedovoljno no takvi su mi sadržaji naporni i dosadni
 - e) Ne znam/ne želim odgovoriti

MULTIKULTURALIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ

(PERCEPCIJA I VLADA RH)

1. Ocjenom od 1 do 5 naznačite koliko se slažete s tvrdnjom „Republika Hrvatske je multikulturalna zemlja.“ Pritom vrijedi: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem
2. Koliko mislite da je Republika Hrvatska tolerantna prema različitim kulturama?
 - a) Vrlo tolerantna
 - b) Tolerantna

- c) Neutralna
 - d) Netolerantna
 - e) Vrlo netolerantna
3. Kako ocjenjujete stanje multikulturalizma u Republici Hrvatskoj u usporedbi s ostatkom Europe?
 - a) Bolje nego u drugim europskim zemljama
 - b) Otprilike isto kao u drugim europskim zemljama
 - c) Lošije nego u drugim europskim zemljama
 - d) Ne znam/ne želim odgovoriti
 4. Ocjenama od 1 do 5 naznačite svoje mišljenje o postavljenim tvrdnjama vezano uz multikulturalizam U HRVATSKOJ. Pritom vrijedi: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem
 - a) Važno je promicati multikulturalizam u hrvatskim školama.
 - b) Multikulturalizam doprinosi razvoju hrvatskog društva.
 - c) Stav o multikulturalizmu u Hrvatskoj u velikoj mjeri oblikuju mediji.
 - d) Multikulturalizam doprinosi kulturnoj raznolikosti i društvenom bogatstvu u Hrvatskoj.
 - e) Multikulturalizam povećava društvenu koheziju u Hrvatskoj.
 - f) Multikulturalizam može pomoći u smanjenju diskriminacije u Hrvatskoj.
 5. Kako ocjenjujete obrazovni sustav u Hrvatskoj u pogledu promicanja multikulturalizma? Pritom vrijedi: 1-u potpunosti negativno, 2-negativno, 3-niti negativno, niti pozitivno, 4-pozitivno, 5-u potpunosti pozitivno
 6. Koje prepreke vidite u prihvaćanju multikulturalizma u Hrvatskoj? (Moguće više odgovora)
 - a) Predrasude i stereotipi
 - b) Nedostatak edukacije
 - c) Politička situacija
 - d) Ekonomski faktori
 - e) Ostalo: _____
 7. Ocjenom od 1 do 5 označite svoje mišljenje o tome koliko vlada Republike Hrvatske čini za promicanje multikulturalizma? Pritom vrijedi: 1-u potpunosti malo, 2-malo, 3-niti malo, niti puno, 4-puno, 5-u potpunosti puno
 8. Koji je Vaš stav o tome koliko vlada RH čini u pogledu promicanja multikulturalizma spram onoga koliko bi trebala činiti?

- a) Ulaže nedovoljno napora i treba činiti više
 - b) Čini dovoljno i ne treba činiti više
 - c) Čini dovoljno, no treba činiti još više
 - d) Ne čini dovoljno, no ni ne treba činiti više
 - e) Čak i previše čini u tom pogledu i smatram da je to i više nego dovoljno
 - f) Ne znam/ne želim odgovoriti
9. Mislite li da bi vlada RH trebala ulagati u programe multikulturalnog obrazovanja?
- a) Da, puno
 - b) Djelomično
 - c) Ne
 - d) Ne znam/ne želim odgovoriti

ISKUSTVA I DJELOVANJA

1. Jeste li ikada sudjelovali u aktivnostima i kulturnim manifestacijama koje promiču multikulturalizam?
 - a) Da
 - b) Ne
 - c) Ne znam/ne želim odgovoriti
2. Koliko često sudjelujete u raspravama o multikulturalizmu na društvenim mrežama?
 - a) Svakodnevno
 - b) Nekoliko puta tjedno
 - c) Nekoliko puta mjesečno
 - d) Rijetko (nekoliko puta godišnje ili rjeđe)
 - e) Nikad
3. Koje aktivnosti mislite da bi najbolje promovirale multikulturalizam? (Moguće više odgovora)
 - a) Edukacija i radionice
 - b) Kulturne manifestacije
 - c) Medijska kampanja
 - d) Integracija u školski kurikulum
 - e) Ostalo: _____

4. Koji su glavni razlozi zašto ljudi podržavaju multikulturalizam? (Moguće više odgovora)
 - a) Obogaćivanje kulture
 - b) Smanjenje diskriminacije
 - c) Ekonomski razlozi
 - d) Socijalna integracija
 - e) Društveno je poželjno
 - f) Ostalo: _____
5. Ocjenama od 1 do 5 naznačite svoje mišljenje o postavljenim tvrdnjama. Pritom vrijedi: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem
 - a) Poželjno je imati prijatelje iz različitih kulturnih sredina.
 - b) Imam prijatelje iz različitih kulturnih sredina.
 - c) Spreman/na sam na sklapanje novih prijateljstava s ljudima iz različitih kulturnih sredina
 - d) Bio/la bih u vezi s osobom iz različite kulturne sredine.
 - e) Bio/la bih u braku s osobom iz različite kulturne sredine.
 - f) U redu je da mi je radni kolega na poslu osoba iz različite kulturne sredine.
 - g) U redu je da mi je nadređena osoba na poslu osoba iz različite kulturne sredine.
6. Smatrate li da bi trebale postojati posebne mjere za promicanje multikulturalizma u radnom okruženju?
 - a) Da
 - b) Ne
 - c) Ne znam/ne želim odgovoriti
7. Odredite svoje (ne)slaganje sa sljedećom tvrdnjom: "Multikulturalizam će igrati ključnu ulogu u budućem razvoju Republike Hrvatske". Pritom vrijedi: 1-u potpunosti se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem
8. Kako vidite budućnost multikulturalizma u Republici Hrvatskoj?
 - a) Svijest o važnosti multikulturalizma će značajno napredovati
 - b) Svijest o važnosti multikulturalizma će umjereno napredovati
 - c) Stanje će ostati isto
 - d) Svijest o važnosti multikulturalizma će opadati
 - e) Ne znam/ne želim odgovoriti